

ISSN: 2312-1548

ЗАСОБИ НАВЧАЛЬНОЇ ТА НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Випуск 51

Збірник наукових праць

Харків 2018

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

ЗАСОБИ НАВЧАЛЬНОЇ ТА НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Збірник наукових праць

Випуск 51

Харків 2018

УДК 373.1+378.147

ББК 74.202+74.580.2

З-23

Наказом МОН України № 1328 від 21.12. 2015 року збірник внесено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук. Спеціальність ДАК: педагогічні науки

Рекомендовано до друку вченою радою

Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

(протокол № 8 від 18.12.2018 р.)

Редакційна колегія:

Прокопенко І. Ф. – голов. ред., д-р пед. наук, проф., акад. НАПН України, ХНПУ імені Г.С. Сковороди (Харків, Україна);

Бабіч Н. – д-р пед. наук, проф., Осієкський університет імені Йосипа Юрая Штоссмайєра (Осієк, Хорватія);

Бойчук Ю. Д. – д-р пед. наук, проф., ХНПУ імені Г.С. Сковороди (Харків, Україна);

Васильєва М. П. – д-р пед. наук, проф., ХНПУ імені Г.С. Сковороди (Харків, Україна);

Валетов В. В. – д-р біол. наук, проф., Мозирський держ. пед. ін-т імені І.П. Шамякіна (Мозир, Білорусь);

Ван Ітао – д-р філософії (соціологія, педагогіка), проф., Ун-т Шучжень провінції Чжецзян (Ханчжоу, КНР);

Гавриш І. В. – д-р пед. наук, проф., ХНПУ імені Г.С. Сковороди (Харків, Україна);

Гриньова В. М. – заст. голов. ред., д-р пед. наук, проф., ХНПУ імені Г.С. Сковороди (Харків, Україна);

Золотухіна С. Т. – д-р пед. наук, проф., ХНПУ імені Г.С. Сковороди (Харків, Україна);

Карапетян В. С. – д-р психол. наук, проф., Вірменський держ. пед. ун-т імені Х. Абовяна (Єреван, Вірменія);

Коммерс П. – д-р, почесний проф., Міжнародний дослідницький і навчальний центр інформаційних технологій і систем ЮНЕСКО; Університет Твенте (Енсхеде, Нідерланди);

Кохорс-Фрезенбург Е. – д-р математики, проф., Університет Оснабрюка (Оснабрюк, Німеччина);

Подберезський М. К. – д-р пед. наук, проф., ХНПУ імені Г.С. Сковороди (Харків, Україна);

Янкович О. І. – д-р пед. наук, проф., ТНПУ імені Володимира Гнатюка (Тернопіль, Україна); Куявсько-Поморська Вища Школа в Бидгощі (Бидгощ, Польща);

Юр'єва К. А. – відповідальний секретар, д-р пед. наук, доц., ХНПУ імені Г.С. Сковороди (Харків, Україна);

Новіков О. В. – технічний секретар (тексти іноземними мовами), ХНПУ імені Г.С. Сковороди (Харків, Україна).

З-23 Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць /
ред. кол.: акад. І. Ф. Прокопенко (голов. ред.) та інші; Харк. нац. пед. ун-т
імені Г. С.Сковороди. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2018. –
Вип. 51. – 103 с.

У збірнику представлено результати наукових педагогічних досліджень. Для викладачів вищих навчальних закладів, докторантів, аспірантів, освітян.

ISSN: 2312-1548 (Print), ISSN 2312-8801 (Online)

Свідоцтво про державну реєстрацію: KB № 15539-4011ПР від 17.07.2009 р.

Електронну версію журналу внесено до Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського.

Збірник зареєстровано в міжнародних каталогах періодичних видань та базах даних: *Ulrichsweb Global Serials Directory, Google Scholar, Index Copernicus, OCLC WorldCat, Open Academic Journals Index (OAJI), Research Bible, BASE (Bielefeld Academic search Engine), Polska Bibliografia Naukowa, Open AIRE.*

Адреса редакції: 61002, м. Харків, вул. Алчевських, 29, к. 118.

Телефон: (+38)098-433-14-47

Електронну версію збірника розміщено на сайті: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/sciencemeans/index>

E-mail: yuryeva.ka@i.ua

© Автори

© Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, 2018

Ministry of Education and Science of Ukraine
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

**MEANS OF ACADEMIC AND
SCIENTIFIC RESEARCH WORK**
**(ZASOBI NAVČAL'NOJ
TA NAUKOVO-DOSLÌDNOÏ ROBOTI)**

Collection of scientific works

Issue 51

Kharkiv 2018

УДК 373.1+378.147

ББК 74.202+74.580.2

3-23

The edition is included in the list of scientific professional publications of Ukraine by the Ministry of Education and Science of Ukraine № 1-05/1 of 10.02.2010 (re-registration of 21.12.2015, Order of MES № 1328).
Specialty: pedagogical sciences

Approved by the Academic Council of H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
(protocol № 8 dated 18.12.2018)

Editorial board:

Prokopenko I. F., Editor-in-Chief, Dr. Sc. in Pedagogy, Prof., Academician of the NAES of Ukraine, H. S. Skovoroda KhNPU (Kharkiv, Ukraine);

Babich N., Ph.D. in Pedagogic sciences, Prof. Osijek University named after Josip Juraj Strossmayer (Osijek, Croatia);

Boyчук Yu. D., Dr. Sc. in Pedagogy, Prof., H. S. Skovoroda KhNPU (Kharkiv, Ukraine);

Vasylieva M. P., Dr. Sc. in Pedagogy, Prof., H. S. Skovoroda KhNPU (Kharkiv, Ukraine);

Valetov V., Dr. Sc. in Biology, Prof., Honorary Worker of Education of the Republic of Belarus, Mozyr State Pedagogical University name after I.P. Shamyakin (Mozyr, Republic of Belarus);

Wang Yitao, Dr. Sc. in Pedagogy, Prof., Research Department of China's Private Higher Education Zhejiang Shuren University (Hangzhou, China);

Gavrysh I. V., Dr. Sc. in Pedagogy, Prof., H. S. Skovoroda KhNPU (Kharkiv, Ukraine);

Grinyova V. M., Dr. Sc. in Pedagogy, Prof., H. S. Skovoroda KhNPU (Kharkiv, Ukraine);

Zolotukhina S. T., Dr. Sc. in Pedagogy, Prof., H. S. Skovoroda KhNPU (Kharkiv, Ukraine);

Karapetyan V., Dr. Sc. in Psychology, Prof., Armenian State Pedagogical University after Khachatur Abovyan (Yerevan, the Republic of Armenia);

Kommers P., Honorary Prof. of International Research and Training Center of UNESCO; Capital Normal University (Beijing, China); University of Twente (Enschede, Netherlands);

Cohors-Fresenborg E., Dr., Prof. of Institute for Cognitive Mathematics Department of Mathematics / computer science at Osnabruck University (Osnabruck, Germany);

Yankovych O. I., Dr. Sc. in Pedagogy, Prof., Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University (Ternopil, Ukraine); Kuyavian-Pomeranian High School in Bydgoszcz (Bydgoszcz, Poland);

Yuryeva K. A., Executive Secretary, Dr. Sc. in Pedagogy, Prof. of H. S. Skovoroda KhNPU (Kharkiv, Ukraine);

Novikov O. V., Technical Secretary (translator), H. S. Skovoroda KhNPU (Kharkiv, Ukraine).

3-23 Means of Academic and Scientific Research Work: collection of scientific works / Eds.: Prokopenko I. F. (Ed.-in-Chief) & and other; H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. Kharkiv : H. S. Skovoroda KhNPU, 2018. – Issue. 50. – 103 p.

The collection contains scientific pedagogical research results. For higher educational institutions lecturers, doctoral candidates, postgraduate students, educators

ISSN: 2312-1548 (Print), ISSN 2312-8801 (Online)

The State Registration Certificate: KB № 15539-4011ПР of 17.07.2009.

Indexing: Vernadsky National Library of Ukraine, Ulrichsweb Global Serials Directory, OCLC WorldCat, Open Academic Journals Index (OAJI), Research Bible, Index Copernicus, Google Scholar, ERIH PLUS, BASE (Bielefeld Academic search Engine), Open AIRE.

Editorial office address: 29, Alchevskykh Str., office 118, Kharkiv, Ukraine 61002

Phone: (+38)050-50-44-089

The electronic version of the collection is available on the site:

<http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/sciencemeans/index>

E-mail: yuryeva.ka@i.ua

© Authors

© H. S. Skovoroda Kharkiv National
Pedagogical University, 2018

ЗМІСТ

Черкашин С. В.

НІМЕЦЬКІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ УНІВЕРСИТЕТИ В ПРОЦЕСІ
КОНВЕРГЕНЦІЇ СВІТОВОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ 7

Taimasov Yu. S.

HEALTH STRENGTHENING FACTORS IN THE CONTEXT OF CADETS'
READINESS FORMATION FOR SELF-PRESERVATION IN THE TRAINING
COURSE 20

Таймасов Ю. С.

ЧИННИКИ ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ
ГОТОВНОСТІ КУРСАНТІВ ДО САМОЗБЕРЕЖЕННЯ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Кононець Н. В.

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ
ОСВІТИ ПРИ РЕСУРСНО-ОРІЄНТОВАНОМУ НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ У
ВИЩІЙ ШКОЛІ. 31

Коваль Л. М., Церклевич В. С.

ІНТЕГРАЦІЯ ЛАНОК «НАУКА-ОСВІТА-ВИРОБНИЦТВО» НА ПЛАТФОРМІ
ВІРТУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА У ЗВО
ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ТИПУ ЯК ОСВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ ... 46

Байкова І. С.

ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ЕТНОПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МУЗИЧНИХ КЕРІВНИКІВ ЗДО У МІЖКУРСОВИЙ ПЕРІОД
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ. 57

Фань Чженьсюань

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ КИТАЮ У ХХ ст.:
ПОЄДНАННЯ ТРАДИЦІЙ ТА ІННОВАЦІЙ. 77

Карпова Л. Г.

ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ
ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ. 88

Наші рецензенти 103

CONTENT

Tcherkashyn S. V.

GERMAN RESEARCH UNIVERSITIES IN THE PROCESS OF CONVERGENCE
OF WORLD UNIVERSITY EDUCATION. 7

Taimasov Yu. S.

HEALTH STRENGTHENING FACTORS IN THE CONTEXT OF CADETS'
READINESS FORMATION FOR SELF-PRESERVATION IN THE TRAINING
COURSE 20

Kononets N. V.

THE ROLE OF THE INFORMATIONAL AND EDUCATIONAL ENVIRONMENT
OF HIGHER EDUCATION IN RESOURCE-BASED LEARNING STUDENT IN
HIGHER SCHOOL. 31

Koval L., Tserklevych V.

INTEGRATION OF LINKS "SCIENCE-EDUCATION-PRODUCTION" ON THE
PLATFORM OF THE VIRTUAL TRAINING ENTERPRISE IN HIGHER
EDUCATIONAL ESTABLISHMENT OF ENTREPRENEURIAL TYPE AS THE
EDUCATIONAL TECHNOLOGY OF THE 21st CENTURY. 46

Baykova I. S.

TECHNOLOGY OF ETHNOPEDAGOGICAL COMPETENCE DEVELOPMENT
OF KINDERGARDEN MUSICAL DIRECTOR'S IN THE SYSTEM OF POST- 57
GRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION.

Fan Zhenxuan

THE MAIN TRENDS IN CHINESE MUSICAL EDUCATION IN THE 20th
CENTURY: THE COMBINATION OF TRADITIONS AND INNOVATIONS. 77

Karpova L. G.

INFORMATION-EDUCATIONAL ENVIRONMENT AS A MEANS OF
DEVELOPMENT OF A GIFTED CHILD. 88

Our reviewers 103

УДК 378

**НІМЕЦЬКІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ УНІВЕРСИТЕТИ
В ПРОЦЕСІ КОНВЕРГЕНЦІЇ СВІТОВОЇ
УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ**

С. В. Черкашин

**GERMAN RESEARCH UNIVERSITIES IN THE PROCESS
OF CONVERGENCE OF WORLD UNIVERSITY EDUCATION**

S. V. Tcherkashyn

Автор статті зазначає, що німецький університет як інституція позиціонує себе науково-дослідним закладом вищої освіти, у котрому з початку XIX ст. було започатковано принцип свободи і єдності навчання і науки. Проте цей концепт університетської освіти було реалізовано в повному обсязі лише наприкінці XIX ст., коли з'явилися сприятливі для цього умови. Однак, на думку автора, різке збільшення кількості студентів і масштабів дослідження викликали значний дисбаланс у фінансуванні, в наслідок чого університетська фундаментальна наука відокремилась від освіти. Збереження балансу між університетською наукою і освітою в сучасному інформаційному суспільстві є ще більш складним завданням в умовах хронічного недофінансування цієї сфери з боку держави, через що єдиним можливим шляхом покращення актуального стану університетів є, на думку автора, упровадження в діяльності університетів ринкових стосунків, диверсифікація і горизонтальна стратифікація університетської освіти.

Ключові слова: принцип єдності і свободи науки і навчання; модель університету; інформаційне суспільство; американські «вертикальні» університети; «досконалі» університети; хронічне недофінансування

The author of the article notes that the German university as an institution positions itself as a higher education research institution, in which the principle of freedom and unity of education and science was initiated at the beginning of the nineteenth century. However, this concept of university education was implemented in full only at the end of the nineteenth century, when the necessary conditions for this appeared. However, according to the author, a sharp increase in the number of students and the scale of research work caused a significant imbalance in funding, resulting in a university fundamental science separated from education. The preservation of the balance between university education and research work in the modern information society is even more difficult task under the conditions of chronic underfunding of this sphere by the state, what raises the question of the prospects of the existence of the German research university. The very definition of the university as "experimental" or "research" HEI is rather blurred because of the existence in the modern educational space of several university models (French, American, Anglo-Saxon, etc.). These models reproduce the scientific character of the university and university education in

different ways, which causes some difficulties in defining the basic model on which contemporary German universities have to target. This exemplary model is associated by the German academic circles with American universities, which number about 1,000 universities, varying in priorities of their activities. Only about 10 of the top-notch ones are truly powerful R & D projects. However, they differ from their German colleagues in structure: studies are carried out in colleges (bachelor studies in Germany), but unity of study and research work is practiced in the magistracy. So the question arises about the feasibility of plans to bring German universities to the level of the best American HEIs in the context of under-funding university education in Germany.

Key words: the principle of unity and freedom of science and education; university model; information society; American "vertical" universities; "perfect" universities; chronic underfunding.

Актуальність дослідження та постановка проблеми. Німецький науково-дослідний університет, котрий, згідно з моделлю В. фон Гумбольдта, уособлював принцип єдності й свободи освіти і науки, пройшов чотири етапи розвитку від традиційного (або олігархічного) університету через «демократизований», бюрократичний до професійного університету. У контексті Болонського процесу, а також на тлі гучних заяв про можливу загибель європейського і в т. ч. німецького університету через реформування цієї інституції через упровадження англо-саксонської університетської моделі в Німеччині відбуваються дискусії про подальшу долю німецького університету. Досить поширеною є думка, що «єдність досліджень та викладання» є невід'ємною частиною успіху університетської освіти Німеччини, і тому немає потреби руйнувати цю модель. Отже рецептом міжнародної конкурентоздатності німецького університету відомі німецькі науковці А. Деміровіч (Demirović, 2015), М. Дакснер (Daxner, 1999), М. Шток (Stock, 2014) та інші вважають необхідність збереження його науково-дослідного характеру. На їхню думку ті самі університети мусять залишитись науково-дослідними університетами одного й того ж рангу і конкурувати на рівних на національному рівні. Насправді таке твердження є безпідставним. Швидше за все, в даному випадку ідеться про історично обумовлений інституційний керівний принцип, стереотип, що історично сформувався у XVIII–XIX ст. Саму можливість зрівнювання рангу сучасних німецьких університетів варто вважати мало вірогідною, оскільки поєднання наукової і навчальної діяльності на високому рівні через брак державних коштів можуть собі дозволити лише приблизно 20 німецьких державних університетів із ста. Решту із 100 можна лише з певним застереженням зараховувати до науково-дослідних університетів.

Аналіз досліджень та публікацій. Питання про подальшу долю німецьких університетів, котрі слугують символами німецької національної ідентифікації, турбують багатьох сучасних дослідників, які торкаються у своїх працях різних аспектів німецької університетської освіти німецького досвіду, зокрема перспектив розвитку університетів (Р. фом Брух (Bruch, 1998), Б. фом Брокке (Broske, 2001), Д. Домен і Л. Вробель (Dohmen & Wrobel, 2018)) та вищої освіти в цілому (О. Гютнер і Г. Крюккен (Hüther & Krücken, 2018), Г. Кьолер і Й. Науманн (Köhler & Naumann, 1994), Ф. Шуберт і С. Енгелаге (Schubert & Engelage, 2006), проблем реформування університетів та інтернаціоналізації освіти (Г.-Ф. Гон і У. Шіманк (Hohn & Schimank, 1990), А. Деміровіч (Demirović, 2015), У. Тайхлер (Teichler, 2005, 2009), Б. Цюмек (Zymek, 2009, 2011)). Ці праці висвітлюють також тенденції подальшого розвитку університетської науки (М. Дакснер (Daxner, 1999), М. Шток (Stock, 2014), А. Вольтер (Wolter, 2017), указують на необхідність збереження базового принципу єдності науки і викладання (У. Шіманк і М. Віннес (Schimank & Winnes, 2001)) і взаємодії університетської освіти і академічної культури (Г. Болленбек (Bollenbeck, 1996)), Німецькі науковці здійснюють серйозні компаративістські студії (Р. Крекель (Kreckel, 2010, 2012, 2016, 2018)) і детально досліджують окремі іноземні університетські моделі (У. Ленгардт (Lenhardt, 2005), У. Шрайтерер (Schreiter, 2008)). Проте ніхто з них не бере на себе відповідальність прогнозування розвитку німецької університетської освіти на найближчу перспективу, оскільки в німецьких академічних колах є відчуття втоми від Болонського процесу, проте ніхто не бачить певного альтернативного шляху при наявності концепцій розвитку вищої освіти, розроблених упродовж ХХ ст.

Мета статті полягає в інформуванні українських теоретиків і практиків, котрі працюють у галузі вищої освіти, про актуальну ситуацію в німецьких університетах і про перспективи їх розвитку. Ця ситуація не є однозначною, оскільки німецькі університети все ще відстають як за якістю освіти, так і за якістю викладання від передових університетів світового рівня. Відсутність очікуваних результатів реформування німецьких вишів слугує приводом для визначення перспектив і шляхів розвитку цих закладів, у тому числі для міркувань щодо збереження національно-дослідного характеру німецьких університетів як гаранта його сталого розвитку у випадку покращення фінансування цієї сфери.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, у розвитку західних університетів спостерігаються різні типи розвитку, про що свідчать дві дуже різні історичні університетські моделі Франції та США. На відміну від Німеччини, система вищої освіти в обох країнах має чітко виражену вертикальну стратифікацію. У Франції, як і в США, певні ЗВО вважаються елітними. У той же час в обох системах існують норми і стандарти вищої освіти, обов'язкові для всіх ЗВО. Що стосується ролі академічних досліджень, то різниця між Францією та Сполученими Штатами є значною: Франція утворила окрему систему неуніверситетських академічних дослідних закладів, котра чітко відокремлена від основних навчальних закладів. Проте вважається, що саме США мають найбільш успішні науково-дослідні університети, в котрих збігається у часі виконання основних двох функцій університету – здійснення наукових досліджень та професійна підготовка молодих кадрів. Однак таке твердження не є абсолютно правильним, оскільки класичні американські коледжі – попередники сучасних «вертикальних» топових університетів – були чисто навчальними закладами, і навіть сьогодні їх переважна більшість не працює в галузі досліджень.

Само поняття «дослідний університет» («Forschungsuniversität» або «research university») потребує уточнення. Якщо будь-який із німецьких університетів використовує для проведення наукових досліджень сторонні кошти, то використання цього факту в якості критерію визначення науково-дослідного характеру університету є недостатнім. Із цього факту випливає: якщо в Німеччині сьогодні майже половина з приблизно 100 університетів отримує 90% сторонніх коштів, то, таким чином, ця частина ЗВО вважається дослідницькими університетами в строгому сенсі цього слова. Проте у США налічується близько 1100 «вертикальних університетів» (дослідницьких і навчальних університетів, тобто «doctoral universities» и «comprehensive universities»), котрі пропонують чотири роки навчання у бакалавріаті (undergraduate studies) і повну магістратуру (graduate studies). Близько 80% наукових досліджень і розробок в університетах США здійснюється в верхній десятій частині університетів, у верхній п'ятірці – навіть 96% (Hüther & Krücken, 2018). Таким чином, чотири п'ятих від усіх американських «вертикальних університетів» не отримують із сторонніх фондів ніяких коштів. Отже до них не можна застосувати поняття «дослідницькі університети» у вузькому сенсі слова.

На відміну від німецьких університетів, вони себе не бачать такими (Schreiterer, 2008).

З одного боку, з цього випливає, що в США розрив між наукомісткими університетами і переважно навчальними університетами набагато більш разючий, ніж в Німеччині. З іншого боку, це також означає, що у невеликій кількості провідних американських університетів існує дуже високий рівень наукових досліджень, котрий важко уявити в німецьких умовах.

Така специфіка виникла внаслідок певного історичного розвитку американських університетів, котрі на початку свого становлення були приватними закладами і залежали від сторонніх коштів. На певному етапі розвитку ці кошти вийшли далеко за межі фінансування благодійних фондів (NSF, 2018). Після 1945 року, коли США стали глобальною економічною та військовою силою, ця ситуація суттєво змінилася (Geiger, 1993; Thelin, 2004, с. 82). Тепер сама держава США все більше бере на себе роль фінансиста університетських досліджень, особливо фундаментальних досліджень. Початком цього розвитку стало розширення державних озброєнь та медичних досліджень під час II світової війни, в проведенні яких дослідницькі університети вже відігравали важливу роль. У 1945 р. було опубліковано доповідь президента США під назвою «Наука – нескінченний кордон», авторство котрої приписується впливовому політику В. Бушу. У цій доповіді президент Г. Трумен повідомив про початок нової епохи державного фінансування наукових досліджень, котрий сприятиме перемозі американського новаторського духу.

Основними цільовими групами отримувачів державних коштів із фондів масового державного фінансування досліджень були вже існуючі високопродуктивні дослідницькі університети. У 1960 р. К. Кер указав на виникнення в США «університетів, що субсидуються із державних грантів» (Federal Grant Universities), перелік котрих у значній мірі збігався з колом провідних американських університетів (Kerr, 2001(1963), с. 8). Він визначив групу з 20 дослідних університетів, на які припадало 79% коштів із усіх федеральних дослідницьких фондів, наданих американським університетам (там само, с. 41). У наступні десятиліття через збільшення масштабів фінансування наукових досліджень відбувається загальне розширення вищої освіти і збільшення групи наукоємних університетів від 85 до приблизно 100 сьогодні, причому загальна їх кількість складає

близько 1100 «вертикальних університетів». Проте в топовому секторі все ще існує висока концентрація федеральних коштів.

Перетворення уряду США у головного спонсора академічних досліджень не припинялося протягом усіх років «холодної війни». Фундаментальні наукові дослідження (у т. ч. атомні та космічні проекти), що мали відношення до виробництва озброєнь, формували пріоритет федерального фінансування. Другий пріоритетний напрям державного фінансування досліджень лежав у сферах медицини, фармації, біології та біохімії. Дослідження гуманітарних та соціальних наук було досить маргінальним.

Велика частина федерального фінансування зараз не надходить – на відміну від Франції та Німеччини – із міністерств, котрі контролюють відомчі науково-дослідні та незалежні неуніверситетські дослідницькі інститути. Хоча вони теж існують у США, їх вага у галузі фундаментальних наукових досліджень завжди була обмеженою. Основним одержувачем державних коштів для наукових досліджень були і є, як того вимагав В. Буш у 1945 р., науково-дослідні університети, для яких особливу вагу мають принципи свободи досліджень і академічної свободи. Саме там зосереджені кадри із числа кваліфікованих професорів, пост-докторів і проблемно-орієнтованих аспірантів. У магістратурі американських «вертикальних» університетів традиційно існував дуже щільний зв'язок між навчанням і дослідженнями, так що університети були і залишаються місцем для надійних капіталовкладень у дослідження.

Після того, як виникла потреба у здійсненні довгострокових федеральних науково-дослідних проектів («Big Science»), що містять державну таємницю, ця робота виходила за рамки звичайної викладацької та науково-дослідної роботи в університетах. Тому на базі факультетів в університетах були утворені «організовані дослідницькі підрозділи» («Organized Research Units»), котрі мали досить незначну прив'язку до актуальної структури факультету та існували впродовж виконання певних науково-дослідних проектів.

Таким чином дослідження, які здійснювались у «вертикальному університеті», не мали безпосереднього впливу на бакалавріат, проте впливали на академічну кваліфікацію викладацького складу. Дослідження в першу чергу відбувається зараз в магістратурі, частково в провідних професійних школах або в організованих дослідницьких підрозділах (ORU). Тим не менш, привабливість та вибір певного коледжу

(бакалавріату) також залежить від репутації всього університету як «досконалого дослідницького університету». У свою чергу успіх магістратури залежить так само від престижності коледжу (бакалавріату) й обсягу надходжень від плати за навчання студентами коледжу.

Неспроможність німецьких університетів до значного підвищення рівня освіти і науки загострює конфлікт навколо науково-дослідницької орієнтації університетів, оскільки завдяки збереженню постійного обсягу загального фінансування університетів викладання витискає дослідження із університетської сфери. Проте викладання вимагає збільшення частки своїх фінансових ресурсів і тим самим зменшує ресурсну базу досліджень. Такий стан справ спостерігається у німецьких університетах з середини 1970 рр. і триває й досі, на що вказує У. Шіманк (Schimank, 1995, с. 96; 2014, с. 13). Вчені мають менше часу для дослідження, оскільки поступово підвищується їх навчальне навантаження, проте скорочуються можливості взаємодії між викладачами і студентами в рамках навчального процесу.

На відміну від навчання, орієнтованого на логіку дослідження, тобто «навчання через дослідження», застосування стандартних програм зводить процес навчання до передачі студентам уже готових знань. Болонська реформа, логіка Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS) і системи робочого навантаження («workload») орієнтуються на встановлення пропорції між простими одиницями часу і відповідними методичними одиницями, котрі необхідні для засвоєння готових знань. Дослідницька діяльність університетів все більше зводиться до виконання проектів за спонсорські кошти і виконується молодими дослідниками, які працюють на засадах обмежених у часі трудових стосунків з університетами. Самі відповідальні керівники проектів, переважно професори, беруть участь у фактичних проектних дослідженнях часто лише частково через їхнє високе навчальне навантаження.

Корені цього стану справ сягають XIX ст., оскільки сучасні німецькі науково-дослідні університети, що сформувались протягом останніх десятиліть XIX ст. та набули високої міжнародної репутації, були загальноосвітніми університетами. Особи, які призначались на посаду ординарного професора пожиттєво, зазвичай ставали директорами інститутів, лабораторій та університетських семінарів, котрі фінансувались із фондів відповідного державного міністерства. У цих структурах професори разом зі своїми асистентами мали змогу здійснювати свої особисті дослідження. Вони прагнули, як правило, працювати автономно

як незалежні дослідники та знаходити публічне визнання. Це означало, що дослідницька діяльність університету була досить індивідуалістичною та була організована через окремі кафедри. Саме тому цій діяльності не вистачало в університетах відповідних структур для проведення фундаментальних досліджень на високому міжнародному рівні в галузі хімії, електротехніки, видобутку корисних копалин тощо.

Для виправлення цієї ситуації уряд Німеччини утворив у 1911 р. «Товариство сприяння розвитку науки ім. Кайзера Вільгельма», до складу якого увійшли неуніверситетські академічні дослідницькі заклади. Ці інститути отримували належне фінансування і здійснювали фундаментальні дослідження в галузі природничих і технічних, а також гуманітарних та соціальних наук за межами університетів і були повністю звільнені від навчальних обов'язків. У такий спосіб у Німеччині в «галузі, котра межувала з вищою освітою» (OECD, 2015, с. 263), здійснювались і здійснюються наразі неуніверситетські наукові дослідження, які корегують ситуацію в дослідних університетах (Hohn, Schimank, 1990; vom Brocke, 2001).

Таким чином, в Німеччині відбулось становлення подвійної інституційної структури здійснення наукових досліджень, котра працює з часів другої світової війни та охоплює у своїх структурах понад 100 державних дослідницьких університетів, близько 250 неуніверситетських дослідних інститутів Товариства ім. Макса Планка, товариств ім. Й. фон Фраунгофера та Г. фон Гельмгольца, а також Асоціації ім. Г. В. Лейбніца, які займаються виключно дослідженням і не мають регулярних викладацьких функцій. Це означає, що в німецькій системі вищої освіти і наукових досліджень на додаток до науково-дослідних університетів існує окрема система добре обладнаних науково-дослідних інститутів. Саме у цих неуніверситетських структурах виконується значна частина наукових досліджень світового рівня, зокрема у галузі фундаментальних досліджень.

Ресурси для викладання та дослідження, що закладені у бюджети університетів, все частіше використовуються в навчальних цілях для придбання спеціалізованої літератури, оплати праці помічників із числа студентів тощо. Ці кошти використовуються для здійснення досліджень у досить обмеженому обсязі. Це означає, що університетські дослідження стають все більш залежними від нерегулярного стороннього фінансування, котре вони отримують як тимчасове субсидування певного проекту (Dohmen, Wrobel, 2018, с. 116). Це призводить до значного дисбалансу між

університетами, які знаходять спонсорські кошти, і тими, які є менш активними у цій галузі. Проте сьогодні близько 90 % усіх державних і недержавних коштів припадає на 50 із усіх державних університетів.

Ці університети є найбільш успішними дослідними університетами у вузькому сенсі слова. Цей список очолюють приблизно десяток найбільш конкурентоспроможних «елітних університетів». За ними йде решта університетів, котрі регулярно отримують спонсорську фінансову допомогу (див.: (Kreckel, 2016, с. 60)). Для більшості з решти – приблизно 60 німецьких університетів з невеликим або дуже незначним зовнішнім фінансуванням – викладання є пріоритетним полем діяльності, у межах якого не спостерігається будь-яка стратифікаційна диференціація між університетами. Специфічна ситуація виникла навколо певних невеликих за розмірами університетів, що є активними у своїй дослідницькій діяльності. Проте вони мають досить обмежений спектр досліджень і тому за своїм рангом наближаються до спеціалізованих ЗВО і мають у своєму розпорядженні невеликі спонсорські ресурси, котрі спеціалізуються в галузі аграрних наук (Гоенгеймський університет), економіки підприємств (Мангеймський університет) або медицини (Любецький університет).

Зрозуміло, що в німецьких університетах завжди були видатні професори та особливо відомі університетські інститути чи відомства, які вважаються провідними або досконалими у своїй галузі. Ще у ХІХ ст. можна було визначити певні престижні університети, в яких працювали видатні професори, проте «жоден із університетів не став провідним» (von Brocke, 2001, с. 2). Не існувало загальновизнаної вертикальної стратифікації між цілими університетами, зокрема тому, що їх дипломи сприймалися рівними і сприймаються такими ще до сьогодні. У тому випадку, якщо все ж таки певні університети трансформуються в місця набуття елітної вищої освіти, то, на думку Б.Цюмека, це означатиме «розрив з німецькою історією університетів» (Zumek, 2009, с. 175).

Висновки. Подальший розвиток німецької університетської освіти дуже важко піддається прогнозуванню. Якщо виходити із попередніх результатів Болонської реформи, то створені нові структури і оновлені старі, що однак не виключає негативного сценарію розвитку. На жаль, не можна стверджувати про існування конвергенції нормативної бази, що регулює національні системи, оскільки не подолано певні розбіжності навіть на німецькому національному рівні. Противники Болонського процесу вважають, що він провалився, і навряд чи можна виправити

ситуацію. Освітня модель Німеччини, з деякими формальними змінами, прагне зберегти власні національні традиції, в т. ч. науково-дослідний характер університетів і чинити спротив меркантилізації відносин в університетській сфері. Проте, федеральна держава, як видно, не у змозі фінансувати університет на необхідному рівні, від чого страждає якість науки і освіти. Очевидно, що іншого шляху для німецьких університетів, ніж продовження удосконалення двоетапної системи освіти і маркетизація характеру діяльності вишів, наразі не існує попри всі негативні наслідки «болонізації», зокрема: бюрократизацію, маргіналізацію освіти, посилення адміністрування тощо. Упровадження ринкових стосунків у цій сфері, уніфікація і стандартизація діяльності мусить продовжуватись, що так чи інакше призведе до конвергенції нормативної бази європейської вищої освіти через утворення акредитаційних міжнародних центрів і зниженням частки внутрішньої бюрократії.

REFERENCES

- Bollenbeck, G. (1996). *Bildung und Kultur. Glanz und Elend eines deutschen Deutungsmusters*. Frankfurt a. M. : Suhrkamp.
- Brocke, B. vom (2001). Die Entstehung der deutschen Forschungsuniversität, ihre Blüte und Krise um 1900. In: *Schwinges, Rainer & Christoph (Hrsg.): Humboldt International. Der Export des deutschen Universitätsmodells im 19. und 20. Jahrhundert*. Basel : Schwabe, S. 367-401.
- Bruch, R. vom. (1998). Marita Baumgarten, Professoren und Universitäten im 19. Jahrhundert (Rezension). In: *H-Soz-u-Kult*, Juli 1998. URL: <http://www.hnet.org/reviews/showpdf.php?id=16046>
- Daxner, M. (1999). *Die blockierte Universität. Warum die Wissensgesellschaft eine andere Hochschule braucht*. Frankfurt am Main/New York.
- Demirović, A. (2015). *Wissenschaft oder Dummheit? Über die Zerstörung der Rationalität in den Bildungsinstitutionen*. Eine Veröffentlichung der Rosa-Luxemburg-StiftungVSA: Verlag. Hamburg.
- Dohmen, D., Wrobel, L. (2018). *Entwicklung der Finanzierung von Hochschulen und Außeruniversitären Forschungseinrichtungen seit 1995. Endbericht einer Studie für Deutscher Hochschulverband*. Berlin : Forschungsinstitut für Bildungs- und Sozialökonomie (FiBS).
- Geiger, R. L. (1993). *Research and Relevant Knowledge: American Research Universities since World War II*. New York-Oxford : Oxford Univ. Press.
- Hohn, H.-W. & Schimank U. (1990) *Konflikte und Gleichgewichte im Forschungssystem: Akteurskonstellationen und Entwicklungspfade in der staatlich finanzierten außeruniversitären Forschung*. Frankfurt : Campus Verlag.
- Hüther, O. & Krücken, G. (2018). *Higher Education in Germany. Recent Developments in an International Perspective*. Cham : Springer.
- Kerr, C. (2001(1963)). *The Uses of the University*, 5. Aufl. Cambridge-London : Harvard U.P.
- Köhler, H. & Naumann, J. (1994). Das Hochschulwesen. In: *Arbeitsgruppe Bildungsbericht am MPI für Bildungsforschung (Hg.): Das Bildungswesen in der Bundesrepublik Deutschland*. Hamburg.: Rowohlt, S. 634–683.
- Kreckel, R. (2010). Zwischen Spitzenforschung und Breitenausbildung. Strukturelle Differenzierungen an deutschen Hochschulen im internationalen Vergleich. In: Krüger, H. H., Rabe-Kleberg, U., Kramer, R. T., Budde & J. (Hrsg.), *Bildungsungleichheit revisited. Bildung und soziale Ungleichheit vom Kindergarten bis zur Hochschule* (S. 235-256). Wiesbaden : VS-Verlag für Sozialwissenschaften.
- Kreckel, R. (2012). Die Forschungspromotion. Internationale Norm und nationale Realisierungsbedingungen. In: Huber, Nathalie, Schelling, Anna / & Hornbostel, Stefan (Hrsg.): *Der Dokortitel zwischen Status und Qualifikation* (IFQ-Working Paper, no. 12/2012), S. 141-160.
- Kreckel, R. (2016) Rahmenbedingungen von Hochschulpolitik in Deutschland. In: Simon, D. u.a. (Hrsg.), *Handbuch Wissenschaftspolitik*, 2. Aufl. (S. 59-77). Wiesbaden : SpringerVS,

- Kreckel, R. (2018). On Academic Freedom and Elite Education in Historical Perspective: Medieval Christian Universities and Islamic Madrasas, Ottoman Palace Schools, French Grandes Écoles and 'Modern World Class Research Universitie. In: *Social & Political Philosophy eJournal*, 11(1). URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3081429
- Lenhardt, G. (2005). *Hochschulen in Deutschland und den USA*. Wiesbaden : VS-Verlag.
- NSF. Daten für 2016 Zugriff: 1.5.2018. Abgerufen von https://ncesdata.nsf.gov/herd/2016/html/HERD2016_DST_21.html
- OECD. (2015). *The future of productivity preliminary version*. Abgerufen von <https://www.oecd.org/eco/OECD-2015-The-future-of-productivity-book.pdf>.
- Schimank, U. (1995). *Hochschulforschung im Schatten der Lehre*. Frankfurt – New York : Campus.
- Schimank, U. (2014). *Hochschulfinanzierung in der Bund-Länder-Konstellation: Grundmuster, Spielräume und Effekte auf die Forschung*. Berlin : BBAW.
- Schimank, U. & Winnes, M. (2001). Jenseits von Humboldt? Muster und Entwicklungspfade des Verhältnisses von Forschung und Lehre in verschiedenen europäischen Hochschulsystemen. In: Stölting, E., Schimank, U. (Hrsg.). *Die Krise der Universitäten* (S. 295-325). Wiesbaden : Westdeutscher Verlag.
- Schreiter, U. (2008). *Traumfabrik Harvard*. Campus Verlag.
- Schubert, F. & Engelage, S. (2006). Bildungsexpansion und berufsstruktureller Wandel. In: A. Hadjar & R. Becker (Hg.): *Die Bildungsexpansion. Erwartete und unerwartete Folgen* (S. 93–121). Wiesbaden : VS Verlag.
- Stock, M. (2014). "Überakademisierung". Anmerkungen zu einer aktuellen Debatte. *Die Hochschule. Journal für Wissenschaft und Bildung*, 25(2), 23-38.
- Teichler, U. (2005). *Hochschulstrukturen im Umbruch*. Frankfurt – New York: Campus.
- Teichler, U. (2009). Between over-diversification and over-homogenization: Five decades of search for a creative fabric of higher education. In: B. M. Kehm & B. Stensaker (Eds.). *University Rankings, Diversity, and the New Landscape of Higher Education*. (Pp. 155-181). Rotterdam : Sense Publishers.
- Thelin, J. R. (2004). *A History of American Higher Education*. Baltimore-London: Johns Hopkins University Press..
- Wolter, A. (2017). The Expansion and Structural Change of Postsecondary Education in Germany. In: Altbach, Ph. G., et. al (Hrsg.). *Responding to Massification, a.a.O.* (p. 100-109). Rotterdam : Sense Publishers and Körber Foundation.
- Zymek, B. (2009). Prozesse der Internationalisierung und Hierarchisierung im Bildungssystem. Von der Beharrungskraft und Auflösung nationaler Strukturen und Mentalitäten. *Zeitschrift für Pädagogik*, 55(2), 175-193.
- Zymek, B. (2011). *Nationale Systeme der Elitebildung und ihre internationale Herausforderung. Frankreich, England und Deutschland im Vergleich. Manuskript eines Vortrages, gehalten am 17.11.2011 an der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg*.

**Черкашин С. В. Німецькі науково-дослідні університети
в процесі конвергенції світової університетської освіти**

Черкашин Сергій Володимирович

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри німецької філології
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди
вул. Валентинівська, 2, Харків, Україна
61168

тел. +38(0572) 68-61-74

<https://orcid.org/0000-0002-4844-3244>

e-mail: tscherkaschin@ukr.net

Tcherkashyn Sergiy Volodymyrovych

PhD philology, professor assistant,
Professor assistant of the German philology
department, H. Skovoroda Kharkiv national
pedagogical university,
Valetnynivska street, 2, Kharkiv, Ukraine
61168

tel. +38(0572) 68-61-74

<https://orcid.org/0000-0002-48444-3244>

e-mail: tscherkaschin@ukr.net

UDC 378.147-057.36

HEALTH STRENGTHENING FACTORS IN THE CONTEXT OF CADETS' READINESS FORMATION FOR SELF-PRESERVATION IN THE TRAINING COURSE

Yu. S. Taimasov

ЧИННИКИ ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ КУРСАНТІВ ДО САМОЗБЕРЕЖЕННЯ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Ю. С. Таймасов

In the article factors of cadets' health strengthening are considered during training in profile higher educational institutions. The analysis of scientific works on "readiness" is carried out to the planes of studying of psychological, pedagogical features in the directions: readiness for activity in extreme conditions, to work, study, pedagogical activity, readiness of the military personnel, athletes; professional and administrative readiness. The author's interpretation of the concept of "readiness for self-preservation" is the state of the individual, which has a complex dynamic component structure, contributes to meeting his need to preserve his own life and health, and is realized in the appropriate way of interacting with the environment (self-evolving behavior).

The component structure of cadets' readiness formation for self-preservation is given and the analysis of biographical particulars and survey which has shown a number of problems which accompany this process; its factors are as follows: physical (existence of addictions, observance of a day regimen, stay outdoors, physical activity); intellectual (knowledge of health and factors, on it influencing) family and household (age and parents' lifestyle, structure and the relations in family, the place and social conditions of accommodation) emotional and motivational (resistance to stress, the health place in the system of values).

Factors which having negative effect on this process are given, respectively exert negative impact on cadets' health, and fight against them is the perspective direction of future scientific research.

Keywords: cadet, profile higher education institution, readiness, self-preservation, health.

У статті розглядаються фактори зміцнення здоров'я курсантів під час навчання у профільних вищих навчальних закладах. Проведено аналіз наукових праць щодо «готовності» у площині вивчення психологічних, педагогічних особливостей у напрямках: готовність до діяльності в екстремальних умовах, до праці, навчання, педагогічної діяльності, готовність військовослужбовців, спортсменів; професійна та управлінська готовність. Наведено авторське тлумачення поняття, «готовності до самозбереження» є стан особистості, який має складну динамічну компонентну

структуру, сприяє задоволенню її потреби у збереженні власного життя та здоров'я та реалізується у відповідному способі взаємодії з навколишнім середовищем (самозберігаючою поведінкою). Наведено компонентну структуру формування готовності курсантів до самозбереження та проведено аналіз анкетних даних та опитування, що показало низку проблем, які супроводжують цей процес; його факторами, є наступні: фізичні (наявність шкідливих звичок, дотримання режиму дня, перебування на свіжому повітрі, фізична активність); інтелектуальні (знання про здоров'я та чинники, що на нього впливають); сімейно-побутові (вік та спосіб життя батьків, склад та стосунки у сім'ї, місце та соціально-побутові умови проживання); емоційно-мотиваційні (стресостійкість, місце здоров'я у системі цінностей). Наведено чинники, що негативно впливаючи на зазначений процес, відповідно чинять негативний вплив і на здоров'я курсантів, а боротьба з ним є перспективним напрямком майбутніх наукових досліджень.

Ключові слова: курсант, профільний вищий навчальний заклад, готовність, самозбереження, здоров'я.

Introduction. Expansion of range problems connected with professional activity of future military personnel puts new requirements to vocational training, including its social, pedagogical, psychological, educational aspects. Readiness formation of future military personnel for self-preservation has to become one of factors of this process, which will reduce the probability of receiving them injuries and will positively influence the fulfillment of the duties assigned to them to protect our state. Updating of readiness category in psychology and pedagogic has taken place in the 70–80th years of the last century, has revealed certain problems connected with expansion of types of professional activity and the system of preparation for them and near course of process of conceptualization has led to emergence of considerable interest in itself, doesn't die away and until now (Жукова, 2012, p. 117).

Analysis of scientific sources. At the present stage of the development of scientific thought, the phenomenon of readiness has its development mainly in the area of studying psychological, pedagogical and acmeological features in the directions: readiness for activity in extreme conditions (A. Bykova, N. Vovchasta, L. Ishichkin, M. Kozyar, A. Ostroverkh, A. Paren, T. Tkachenko, A. Hripunova and others), to work (A. Beletskaya, V. Molyako), to training (N. Kusakina, Yu. Samarin), to pedagogical activity (L. Kondrashova, A. Linenko, V. Slastenin), readiness of the military personnel (A. Zub, E. Yakovenko, V. Yakovlev), athletes (A. Turchynov) professional (V. Krutetsky, I. Okulenko) and administrative readiness (L. Orban-Lembric).

V. Dal in his explanatory dictionary described readiness as a state or property of ready. In turn, the scientist carries this adjective to the person and a

subject, calling the ready man such that “I have prepared, has completely gathered, has adapted to something; maybe wishes to execute something” (Даль, 2004, p. 160–161). We also find similar treatment in the explanatory dictionary of modern Ukrainian language according to which readiness is a state ready or desire to make something; a concept “ready” has several definitions, the most interesting to us is “someone who has made necessary preparations, was prepared for something” (Бусел, 2007, p. 257).

However a colloquial form of interpretation of this term is worth remembering: “the one who has already been formed, gained experience, achieved high skill” according to us, such definition to some extent can be considered higher level of readiness, the fact that it borders on the concept “expert”. Apparently from the aforesaid, readiness is called a state which contacts an opportunity to execute a certain business, and we will notice that this is not about performance at random; preparation for the specified work accurately is defined. We also note the mention of the presence and probable importance of the desire in this process.

S. Rubinstein wrote that each strong-willed action has to begin with a certain “starting point”, that is, from a state that is formed as a result of the previous rather complex and long internal work and can be defined as a ready state, an internal mobilization. The psychologist added that transition of the person to actions on the basis of readiness can be carried out with internal need of natural process and to be prompt or, despite already made decision, it should gather to pass to the embodiment of the decision into life (Рубинштейн, 2002, p. 574].

According to M. Diachenko and L. Kandybovich, readiness is selective, predicted activity of the personality at a stage of his preparation for activity (Дьяченко & Кандыбович, 1976). Researchers also note twosideness of readiness and its distinction as: a) difficult personal education (the general or long-term) – a complex of steady qualities and characteristics of the personality (knowledge, abilities, motives of activity) and also tasks, contents and conditions of activity; such set of results gives to the subject the chance to carry out activity; b) a mental condition of the personality (temporary or situational) – updating of all mental forces which creates opportunities for implementation of activity in concrete time point (Дьяченко, Кандыбович & Пономаренко, 1985, p. 37]. We consider works of these scientists first of all as attempt to estimate readiness from a position of providing systemacity and the sequence of process of its formation. In particular, they note that in a general view it consists of

ideological moral, business, physical and psychological readiness, and draw a conclusion that the last state priority character and has complex dynamic structure, expressing set of intellectual, emotional and strong-willed and motivational components of mentality in their ratio with conditions, arising and future tasks.

Presentation of the main material. For understanding the essence of readiness for self-preservation, it is necessary to analyze both the state of readiness and the phenomenon of self-preservation. In our opinion, in the analysis of self-preservation it is necessary to pay attention to its “lexical basis”, that is, to understand what the term, which directly explains this phenomenon. The research of references in this direction has shown that this concept has no accurate definition: so, according to the Oxford explanatory dictionary of psychology, it is the general term which designates the behavior models directed to increase in chances of survival of an organism (Ребер, 2003) a number of sources calls it the aspiration to keep the life or the reached standard of living and activity, “to be fixed” at taken “heights” (Бусел, 2007, p. 1289), some scientists connect it with health of the individual (Зайцева, 2008), others, concerning this perspective, in general avoid concrete definition of self-preservation.

Thus, according to us, readiness for self-preservation is the condition of the personality, which has complex dynamic component structure, promotes satisfaction of his need for preservation of own life and health and is implemented in the corresponding way of interaction with the environment (self-preserving behavior). We will notice that within this article, we, first of all, are interested in a problem of maintaining health of the military personnel which is certainly relevant at a stage of their training in the profile higher educational institution (HEI) and can be solved by means of cadets’ readiness for self-preservation.

The study of literary sources and the direct experience of studying in the specialized higher education institution made it possible to conclude on the component structure of the cadets’ readiness for self-preservation, and an analysis of their questionnaires and surveys (Черненко & Покалюк, 2008) showed a number of problems that accompany this process; its factors, according to the mentioned conclusions, are as follows:

1. Physical (existence of addictions, observance of a day regimen, staying outdoors, physical activity).

Existence of addictions. Features of accommodation of cadets practically exclude an opportunity to take alcoholic drinks, however among them smoking is quite widespread. Level of prevalence of smoking depends on age and a gender, and fluctuates from 3.2% to 11.3% among female cadets and from 25% to 52% among male cadets. At the same time the specific weight of both categories of cadets of smokers grows in the senior age groups, especially after 20 years, that is to older years. The intensity of smoking of cadets also significantly increases with age. So, after 19 years the specific weight of cadets with intensive smoking (more than 10 cigarettes a day) increases depending on age by 11.2–20.0%.

Observance of a day regimen. It is difficult to overestimate value of the rational daily mode of activity for the person health. The day regimen in activity of cadet youth among which adhere to hygienically rational day regimen only of 8.5% is of particular importance, and completely aren't observed – 66.1%. However a part of cadets adheres to separate regime factors during the day (25.4%).

Various sleep disorders are characteristic of a large number of cadets. So, 12% of cadets systematically have a sleep, extremely insufficient on duration (5–6 hours), and in 52.5% it makes only 6–7 hours whereas the age norm is equal to 8–9 hours.

In other words, only 35.5% of cadets have a sleep time at the level of the age-old hygiene norm

Especially strongly dream duration in 18-year-old cadets suffers. Among this age group of 77% of persons have dream duration below hygienic norm. The dream in 19, 20 and 22-year-old cadets (69–71%) is also significantly reduced, the situation in 21-year-old is slightly better. In 37.4% of cadets different types of insomnia are noted. Especially such violations are characteristic of the senior age groups (21 years and are more senior) and also for 19 and 20-year-old where the specific weight of the persons having insomnia is 39.4–44.7%.

Despite the established daily routine, also suffers cadets' diet also suffers. So, only 62.6% of cadets have normal frequency rate of meals (3–4 times), for more than 34.2% extremely insufficient frequency rate of meals (1–2 times), and is characteristic of 3.2%, on the contrary, superfluous (5 and more times). All obligatory making diet elements (a breakfast, a lunch, an afternoon snack and a dinner) have to constantly only about 65% of cadets.

Staying outdoors. Big specific weight of cadets who don't keep within limits of hygienically rational day regimen, is defined by the expressed features in structure of the developed way of cadets' life, especially on separate its factors. So, more than 62% of cadets are staying outdoors more than two hours, and 8.7% are staying outdoors less than one hour. And only 29.3% of cadets are staying outdoors during the day 3 and more hours.

Physical activity. The actual way of cadets' life is characterized by low physical activity. Systematically prefer to physically active form of rest only 10.5% of cadets, do daily gymnastics of 16.8%, and sport – 22.5% of people. And the greatest specific the number of those who play sports is observed among cadets aged from 17 up to 19 years, and essential decrease in quantity of those who play sports happens in the senior age groups of cadets, since 20 years. Among cadets of various age groups there is very small number of those who systematically give preference daily physically active recreation (5.6%). At the same time, among all age groups of cadets the mixed nature of rest - physically active and passive sharply prevails.

2. Intellectual (knowledge about health and factors influencing it).

In the plane of the intellectual factors, exerting impact on cadets' readiness for self-preservation is created exclusively favorable conditions. The corresponding knowledge can be gained on subject matters "Medicine preparation" (in particular, sections of this course which consider the general anatomic regularities of life-supporting systems development of an organism and their hygiene), "Physical training", "Ecology", "Health and safety". The subject of health, its preservation and improvement is systematically updated on weekly lecture halls, the courses conducted by the management within the social and humanitarian, educational and pedagogical actions. Those, who wishing to learn even more, can visit the libraries, where they can get acquainted with the profile literature.

3. Family and household (age and parents' lifestyle, structure and the relations in family, the place and social conditions of accommodation).

Age and parents' lifestyle. It is known that human health is largely laid in the uterine period, and the leading importance in this belongs to the age of parents at the time of the formation of pregnancy and childbirth. It is believed that the healthiest generation is born at the age of parents from 18 to 30 years.

The vast majority of the cadets (75.5%) were born when the parents were from 20 to 30 years old. An essential part of the cadets was born when parents were over 30 years old (18.2%), and a small number (6.3%) of the cadets came

from very young parents (up to 20 years old). Such age structure of cadets' parents during the birth of children testifies to favorable biologic-age basis of cadets' health.

Family members. The great value in health formation of youth is played by family demographic factors, especially type and family member. More than a half of cadets live in full nuclear family, and 28.9% – in full complex family. However rather large number of cadets (14.8%) lives in incomplete family. It is known that optimum affects processes of health formation of younger generation of accommodation in full and, especially, in full complex family. Therefore it is possible to tell that on this factor the studied collective has rather favorable basis as 85,4% of cadets are brought up in full nuclear and complex families.

The relations in family. According to the data, bad or satisfactory relations of cadets with the parents exist in about 7% and 10% of cadets respectively. At the same time conflict family conditions are characteristic of 22.3% of families where cadets live. It is obvious that negative climate in a family is a strong risk factor for health of its members therefore quite big specific weight of families with adverse psychological climate is negative socially psychological factor of cadets' health.

Residence. In formation of the person health now a key role is played by process of urbanization, especially when it is imposed on adverse ecological environment.

About two thirds of cadets have lived in the big city center more than 10 years, and 30% – from 5 to 10 years. So, the vast majority of cadets the long period lives in usually adverse ecological environment of the big or average city, is most often characterized by development of the industrial enterprises, to considerable transport loadings, an unstable criminogenic situation, etc.

Social and living conditions. At the same time social conditions of cadets' activity are rather favorable. So, 97% of cadets of older years live in own buildings (40.4%) either the certain or communal flats which are in good (80.5%) or satisfactory (18.6%) technical condition, that is corresponding on key parameters to hygienic norms.

However the level of sanitary improvement of family housing, especially on such indicators as the centralized water supply and the sewerage, isn't high: quite well-planned housing makes only 45.7%, partially 44.6%, and 9.7% are disordered.

4. Emotional and motivational (resistance to stress, the health place in the system of values).

Resistance to stress. Life of future military personnel in the conditions of profile HEI considerably differs from life of their peers studying in civil HEI. Except an academic load cadets can be involved in service in the military units which are carrying out various duties in dresses and patrols take the responsibility for subordinated as heads of primary cadet divisions participating in improvement of the surrounding territory, each their day is painted constantly according to the established schedule and other. These factors significantly influence a nervous system, exhaust it and are capable to cause a condition of a stress. Therefore, the ability of the cadet to sustain such nervous loads and, as a result, to be “insensitive” to the effects of stress factors is a very important factor of his health.

The empirical research conducted among cadets has shown that only about a half of respondents (56.4%) which aren't giving into a condition of a stress, other their part takes psychological loadings hard. From our point of view, this problem is relevant not only at an angle maintaining cadets' health – especially sharply it gets up taking into account complexity and danger of the profession chosen by them.

The health place in the system of values. The theoretical analysis of literature has shown the considerable attention given by researchers to valuable and motivational qualities of the personality in the formation of a ready state to activity. Of course, there is no exception to the willingness of future military personnel to self-preservation, in the plane of which, in our opinion, is the awareness of the important role of health in life. Thus, a significant factor in the education of a healthy personality of a cadet is the health place in its system of values.

According to the survey, 78.6% of respondents consider physical and mental health leading or one of the leading values in the life. This fact means that respondents realize importance of this category as for professional and private life, and demonstrates the existence of an important motivational basis for their willingness for self-preservation.

Conclusions. Thus, the conducted research has shown that among the biggest problems while forming readiness for self-preservation it is possible to call the following: tendency of many cadets to addictions and violation of a day regimen, low level of physical activity, long residence in the large cities with a problem ecological state, the ability of many respondents to the impact of stress factors. These factors, having negative effect on this process, respectively exert negative impact on cadets' health, and fight against it is the perspective direction of future scientific research.

LIST OF REFERENCES

- Бусел, В. Т. (ред.). (2007). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун».
- Даль, В. И. (2004). *Толковый словарь живого великорусского языка: Избранные статьи*. Л. В. Беловинский (ред.). М. : ОЛМА-ПРЕСС; ОАО ПФ «Красный пролетарий».
- Дьяченко, М. И., Кандыбович, Л. А., Пономаренко, В. А. (1985) *Готовность к деятельности в напряженных ситуациях*. Минск : Изд-во «Университетское».
- Дьяченко, М. И., Кандыбович, Л. А. (1976). *Психологические проблемы готовности к деятельности*. Минск : Изд-во БГУ.
- Жукова, В. Ф. (2012). Психолого-педагогический анализ категории «психологическая готовность». *Известия Томского политехнического университета*, 320(6), 117-121.
- Зайцева, Е. Г. (2008). Проблема самосохранения жизни и здоровья работников. *Вестник Научного центра по безопасности работ в угольной промышленности*, 1, 74-79.
- Ребер, А. (ред.). (2003). *Оксфордский толковый словарь по психологии*. Т. 1. М. : Вече АСТ.
- Рубинштейн, С. Л. (2002). *Основы общей психологии*. 2-е изд. СПб : Питер.
- Черненко, О. М., Покалюк, В. М. (2008). Соціальний статус та дотримання санітарних правил в житті курсантів. *Вісник Черкаського університету: Педагогічні науки*, 132, 151-157.

REFERENCES

- Busel, V. T. (Ed.). (2007). *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Great explanatory dictionary of contemporary Ukrainian language]*. Kyiv; Irpin : VTF "Perun". [in Ukrainian]
- Dal', V. I. (2004). *Tolkovyj slovar' zhivogo velikorusskogo jazyka: Izbrannye stat'i [Explanatory dictionary of the living Great Russian language: Selected articles]*. L. V. Belovinskij (ed.). M. : OLMA-PRESS; OAO PF "Krasnyj proletarij". [in Russian]
- D'jachenko, M. I., Kandybovich, L. A., Ponomarenko, V. A. (1985). *Gotovnost' k dejatel'nosti v naprjazzhennyh situacijah [Readiness for activity in tense situations]*. Minsk : Publishing house "Universitetskoe". [in Russian]
- D'jachenko, M. I., Kandybovich, L. A. (1976). *Psihologicheskie problemy gotovnosti k dejatel'nosti [Psychological problems of readiness for activity]*. Minsk : Publishing house BGU. [in Russian]
- Zhukova, V. F. (2012). Psihologo-pedagogicheskij analiz kategorii "psihologicheskaja gotovnost' ". *Izvestija Tomskogo politehnicheskogo universiteta [Psychological and pedagogical analysis of the category "Psychological readiness". Bulletin of the Tomsk Polytechnic University]*, 320(6), 117-121. [in Russian]

- Zajceva, E. G. (2008). Problema samosohranenija zhizni i zdorov'ja rabotnikov. *Vestnik Nauchnogo centra po bezopasnosti rabot v ugol'noj promyshlennosti* [The problem of self-preservation of life and health of workers. *Bulletin of the Scientific Center for the Safety of Work in the Coal Industry*], 1, 74-79. [in Russian]
- Reber, A. (red.). (2003). *Oksfordskij tolkovyj slovar' po psihologii* [Oxford Dictionary of Psychology. Translation from English E. Yu. Chebotarev]. Vol. 1. M. : Veche AST. [in Russian]
- Rubinshtejn, S. L. (2002). *Osnovy obshhej psihologii* [Fundamentals of general psychology]. 2nd edition. SPb : Piter. [in Russian]
- Chernenko, O. M., Pokaliuk, V. M. (2008). Sotsialnyi status ta dotrymannia sanitarnykh pravyl v zhytti kursantiv. *Visnyk Cherkaskoho universytetu: Pedahohichni nauky* [Social status and compliance with sanitary rules in the cadets' life. *Bulletin of the University of Cherkasy: Pedagogical Sciences*], 132, 151-157. [in Ukrainian]

Таймасов Юрій Сафірович

Кандидат педагогічних наук, старший викладач Навчального пункту Аварійно-рятувального загону спеціального призначення Головного управління ДСНС України у Харківській області, вул. Зернова, 4а, м. Харків, Україна 61124
<https://orcid.org/0000-0001-8070-251X>
e-mail: Yura.taymasov.1984@gmail.com

Taymasov Yuriy Safirovich

Candidate of pedagogic sciences, senior lecturer, Rescue unit of the state emergency service of Ukraine in Kharkiv region
Zernova Street, 4a, Kharkiv, Ukraine 61124
<https://orcid.org/0000-0001-8070-251X>
e-mail: Yura.taymasov.1984@gmail.com

УДК 378.147.02:004.774

**РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПРИ РЕСУРСНО-
ОРІЄНТОВАНОМУ НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

Н. В. Кононец

**THE ROLE OF THE INFORMATIONAL AND EDUCATIONAL
ENVIRONMENT OF HIGHER EDUCATION IN RESOURCE-BASED
LEARNING STUDENT IN HIGHER SCHOOL**

N. V. Kononets

У статті автор розкриває роль інформаційно-освітнього середовища закладу вищої освіти при ресурсно-орієнтованому навчанні студентів у вищій школі. Інформаційно-освітнє середовище закладу вищої освіти як дидактична основа ресурсно-орієнтованого навчання студентів у вищій школі представлено як педагогічна система, що об'єднує в собі інформаційні освітні ресурси, комп'ютерні засоби навчання, засоби управління навчальним процесом, педагогічні прийоми, методи і технології, направлені на формування інтелектуально-розвиненої соціально-значущої творчої особистості, що володіє необхідним рівнем професійних знань, умінь і навичок для ефективного функціонування в інформаційному суспільстві. Компонентами інформаційно-освітнього середовища закладу вищої освіти є суб'єктно-ресурсний, матеріально-технічний, дидактичний, технологічний компоненти та веб-система закладу вищої освіти. Суб'єктно-ресурсний компонент визначає користувачів, розробників та учасників середовища, консолідує ресурси закладу вищої освіти для створення та розвитку середовища: кадрові, матеріально-технічні, навчально-методичні, фінансові та інформаційні ресурси. Матеріально-технічний компонент містить аудиторії, лабораторії, спеціальні кабінети, бібліотека закладу вищої освіти як комплексний медіацентр, що забезпечує доступ до інформації, комп'ютерна техніка, мультимедійні пристрої, комп'ютерні мережі тощо. Дидактичний компонент містить форми, методи та засоби навчання студентів, які, разом з традиційними, реалізуються за допомогою програмно-технічних і телекомунікаційних засобів (дистанційне, змішане, мобільне навчання). Технологічний компонент забезпечує доступ до навчальної інформації завдяки сучасним інтернет-технологіям, можливості розробки електронних освітніх ресурсів, організацію технологій взаємодії (інтерактивної, мобільної, візуальної). Веб-система закладу вищої освіти як компонент його інформаційно-освітнього середовища є об'єднуючим для усіх чотирьох компонентів – сукупність веб-сайтів, об'єднаних офіційним веб-сайтом. Розглянуто важливі складові інформаційно-освітнього середовища ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»: Головний центр дистанційного навчання, віртуальне навчальне середовище Інституту економіки, управління та

інформаційних технологій, електронні навчально-методичні комплекси дисциплін, створені у вигляді дистанційних курсів за допомогою сервісу <https://sites.google.com/>.

Ключові слова: інформаційно-освітнє середовище, ресурсно-орієнтоване навчання, вища освіта, заклад вищої освіти, веб-сайт, компонент.

In the article the author reveals the role of the informational and educational environment of the institution of higher education in the resource-based learning of students in higher education. The informational and educational environment of the institution of higher education as the didactic basis of resource-based learning in higher education is presented as a pedagogical system, which combines informational educational resources, computer teaching aids, means of managing the educational process, pedagogical techniques, methods and technologies. , directed on the formation of intellectually developed socially significant creative person possessing the necessary level of professional knowledge, skills and abilities for effective functioning in the information society flood. The components of the information and education environment of the higher education institution are subjective-resource, material-technical, didactic, technological components and the web-system of the institution of higher education. The sub-resource component defines users, developers and stakeholders in the environment, consolidates the resources of the institution of higher education for the creation and development of the environment: personnel, logistical, educational, methodological, financial and information resources. The material component includes audiences, laboratories, specialist offices, a library of institutions of higher education as a comprehensive media center providing access to information, computer equipment, multimedia devices, computer networks, etc. Didactic component contains forms, methods and means of teaching students, which, together with traditional ones, are implemented through software, technical and telecommunication facilities (distance, mixed, mobile learning). The technological component provides access to learning information through modern Internet technologies, the development of electronic educational resources, the organization of interaction technologies (interactive, mobile, visual). The higher education institution web system as a component of its information and education environment is unifying for all four components - a set of websites, united by the official web site. The important components of the informational and educational environment of the University of Ukoopsilks "Poltava University of Economics and Trade" are considered: the main center of distance learning, the virtual learning environment of the Institute of Economics, management and information technologies, electronic educational and methodological complexes of disciplines created in the form of distance courses with the help of the service <https://sites.google.com/>.

Key words: information and educational environment, resource-based learning, higher education, higher education institution, website, component.

Вступ. Входження України до європейського освітнього простору ставить вітчизняні заклади вищої освіти (ЗВО) перед необхідністю реформування системи освіти, її удосконалення та підвищення якості і конкурентоспроможності випускників на європейському ринку праці. На особливу увагу заслуговує проблема модернізації вищої освіти, забезпечення науково обґрунтованих змін у стратегіях і структурі освітньої галузі в цілому, пошук нового змісту, методів, форм навчання і технологій реалізації цих змін при підготовці майбутніх фахівців різних напрямів та

спеціальностей. Система освіти в контексті інформатизації за останні роки зазнає істотних змін у зв'язку з розвитком і практичним використанням нових інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ): практика електронного навчання (E-learning), ресурсно-орієнтованого навчання (Resource Based Learning) широко використовується в системі освіти у зарубіжних та почасти вітчизняних закладах вищої освіти України.

Суттєвий інтерес викликають праці зарубіжних учених, присвячені дослідженню модернізації освіти та перспектив розширення освітніх можливостей ЗВО за умови повномасштабного переходу до ресурсно-орієнтованого навчання: М. Батлер (Butler, 2012), М. Белл (Bell, 1997), М. Ганафін і Ж. Гіл (Hannafin & Hill, 2008), С. Хаджерут (Hadjerrouit, 2010), С. Хейкок (Hauck, 1991), Ш. Н. Чан (Chang, 2007) та ін.

У системі вищої освіти, паралельно із запитами до інформатики як фундаментального напрямку навчання, назріла думка про гостру необхідність модернізації навчання (загальноосвітнього і професійного) в напрямі освоєння методів і засобів формування інформаційно-освітнього середовища, створення і використання відповідного інформаційного ресурсу, тобто ґрунтовної підготовки фахівця до діяльності в інформаційному суспільстві (Ваграменко, 2006).

Зараз погляди українських педагогів усе частіше спрямовуються до ресурсно-орієнтованого навчання (РОН), яке останнім часом впроваджується в освітню практику вищої школи як передовий педагогічний досвід і як експериментальна дидактична система. У широкому розумінні, РОН у вищій школі розглядається як цілісний динамічний процес організації і стимулювання самостійної пізнавальної діяльності студентів з оволодіння навичками активного перетворення інформаційного середовища, яка передбачає оптимальне використання тріадою «студент-викладач-бібліотекар» консолідованих кадрових, матеріально-технічних, навчально-методичних, фінансових та інформаційних ресурсів. У вузькому – це, фактично, комплекс методів та засобів навчання, націлених на цілісний підхід до організації навчального процесу, який зорієнтований не лише на засвоєння знань і набуття навичок, але й на тренінг здібностей самостійного й активного перетворення інформаційного середовища шляхом пошуку і практичного застосування інформаційних ресурсів (Кононец, 2012). Дидактичною основою для РОН студентів є інформаційно-освітнє середовище ЗВО.

У останні десятиліття у вітчизняній і зарубіжній педагогіці утверджується розуміння нових можливостей інформатизації освіти. Ряд дослідників Г. Білецька (2012), В. Биков (2004), Я. Ваграменко (2006), В. Гура (2007), Л. Давлеткиреева (2008), Ю. Жук (Биков і Жук, 2004), Р. Гуревич (2006), В. Ясвін (2000) акцентують увагу на тому, що ІКТ стають основою проектування і моделювання нового розвиваючого середовища й навчального простору, які називають у ряді досліджень «інформаційний простір», «інформаційне середовище», «інформаційне навчальне середовище», «інформаційно-освітнє середовище». Різні науковці у своїх працях інформаційно-освітнім середовищем називають:

- соціально-психологічну реальність, у якій створені психолого-педагогічні умови, що забезпечують пізнавальну діяльність і доступ до інформаційних навчальних ресурсів на основі сучасних інформаційних технологій (Биков і Жук, 2004);

- відкриту систему, що об'єднує інтелектуальні, культурні, програмно-методичні, організаційні й технічні ресурси; систему, що об'єднує інформаційне, технічне, навчально-методичне забезпечення, нерозривно пов'язану з суб'єктом навчального процесу (Гуревич, 2006);

- системно-організована сукупність засобів передачі даних, інформаційних ресурсів, протоколів взаємодії, апаратно-програмного й організаційно-методичного забезпечення, орієнтована на задоволення освітніх потреб користувачів (Давлеткиреева, 2008).

В. Гура відзначає, що інформаційно-освітнє середовище має характер не тільки керованого розвитку, але і саморозвитку. Основними принципами, що лежать в основі його розвитку і саморозвитку є: відкритий характер інформаційно-педагогічної системи; процес організації, самоорганізації і розвитку передбачає узгодженість всіх учасників інформаційного процесу; багатоваріантний характер розвитку інформаційного середовища (Гура, 2007).

Сьогодні під інформаційно-освітнім середовищем розуміють єдиний інформаційно-освітній простір, побудований за допомогою інтеграції інформації на традиційних та електронних носіях, комп'ютерно-телекомунікаційних технологій взаємодії, що містить віртуальні бібліотеки, розподілені бази даних, оптимально структурований навчально-методичний комплекс і розширений апарат дидактики, у якому діють принципи нової педагогічної системи (Білецька, 2012). Інформаційно-освітні середовища широко застосовують для підтримки навчального процесу у ЗВО. Основна

мета такого середовища – сприяти формуванню мотивації студента до саморозвитку, самоосвіти шляхом надання необхідних інформаційних ресурсів і забезпечення відкритого та повноцінного доступу до інформації.

Формулювання цілей та завдань статті. Метою статті є схарактеризувати інформаційно-освітнє середовище ЗВО як дидактичну основу РОН студентів у вищій школі. Завданнями статті є такі: 1) уточнити суть поняття «інформаційно-освітнє середовище ЗВО» у дидактичному аспекті; 2) виокремити компоненти інформаційно-освітнього середовища ЗВО; 3) схарактеризувати інформаційно-освітнє середовище ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Виклад основного матеріалу. Інформатизація освітньої галузі неможлива без створення інформаційно-освітніх середовищ, які у свою чергу мають надавати можливість для самореалізації інтелектуально розвиненої особистості, що володіє необхідними професійними якостями. Тому в сучасних умовах формування і розвиток у ЗВО власного інформаційно-освітнього середовища як складової єдиного інформаційного освітнього простору є одним із основних стратегічних завдань кожного ЗВО для адаптації до швидкозмінних зовнішніх умов. Таке середовище має служити фундаментом для організації сучасного навчального процесу, а саме – процесу РОН студентів у вищій школі.

Для ефективного впровадження РОН студентів слід побудувати інформаційно-освітнє середовище в ЗВО.

Інформаційно-освітнє середовище ЗВО як дидактична основа РОН студентів у вищій школі є педагогічною системою, що об'єднує в собі інформаційні освітні ресурси, комп'ютерні засоби навчання, засоби управління навчальним процесом, педагогічні прийоми, методи і технології, направлені на формування інтелектуально-розвиненої соціально-значущої творчої особистості, що володіє необхідним рівнем професійних знань, умінь і навичок для ефективного функціонування в інформаційному суспільстві.

Воно являє собою багатокомпонентний комплекс освітніх ресурсів і технологій, що забезпечує інформатизацію й автоматизацію не лише викладання дисциплін, але й освітню діяльність ЗВО, єдиний інформаційний освітній простір, що об'єднує інформацію як на традиційних носіях, так і на електронних.

Інформаційно-освітнє середовище ЗВО є однією зі сторін його діяльності, яка включає в себе організаційно-методичні засоби, сукупність

технічних і програмних засобів зберігання, обробки, передачі інформації, що забезпечує оперативний доступ до інформації і здійснює освітні комунікації. У цьому середовищі існує ієрархія методів для створення інформаційних ресурсів і роботи з ними. Інформаційні ресурси ЗВО – це будь-які дані, інформація, джерелами або споживачами яких виступають студенти, викладачі, адміністрація тощо.

Інформаційно-освітнє середовище ЗВО є мережним комп'ютерним апаратно-програмним комплексом з ієрархічною структурою, що забезпечує:

організацію освітнього процесу в ЗВО на основі ІКТ з використанням мережних навчальних ресурсів;

впровадження ІКТ в систему життєдіяльності ЗВО (ведення документації, підготовка звітності, статистика, бази даних, електронні журнали, бухгалтерія тощо);

взаємодію ЗВО з підпорядкованими навчальними закладами (відокремленими структурними підрозділами, якими є технікуми та коледжі): електронна пошта, отримання звітів, збір статистики, ведення єдиної бази даних з різними рівнями доступу для різних груп користувачів (працівники апарату, методичні служби, керівники коледжів, викладачі, студенти, батьки).

Інформаційно-освітнє середовище ЗВО для забезпечення РОН студентів вищої школи може складатися з таких середовищ: мережне, інтерактивне, віртуальне навчальне середовище, середовище дистанційного навчання, модульне динамічне об'єктно-орієнтоване середовище навчання.

Мережне середовище навчання (networked learning environment) – це створення зв'язків, відношень між студентами та ресурсами шляхом використання комунікаційних технологій для досягнення навчальних цілей. Комп'ютерна підтримка передбачає зберігання та надання навчальної інформації за допомогою сервісів Інтернету.

Під інтерактивним навчальним веб-середовищем (interactive environment) розуміють середовище, яке ґрунтується на веб-технологіях і підтримує структуровану взаємодію між членами навчальної спільноти. Таке середовище можна окреслити як взаємопов'язану, структуровану сукупність веб-сторінок.

Віртуальне навчальне середовище (virtual learning environment) передбачає, що інформаційні ресурси узгоджуються з процесами комунікації та діяльності, утворюючи цілісність, інтегруються в єдину

систему, за допомогою якої підтримується та спрямовується осмислене навчання.

Середовище дистанційного навчання (distant learning environment) є схематизованою моделлю педагогічного процесу з побудовою навчальних курсів на базі мережних технологій, яка спирається на інформаційно-кібернетичний підхід до процесу навчання з точки зору його структури, організації, способів контролю й управління.

Модульне динамічне об'єктно-орієнтоване середовище навчання (modylar object-oriented dynamic learning enveronment) є програмним комплексом для організації навчання з використанням дистанційних технологій в Інтернеті (Білецька, 2012).

Як зазначають А. Кух і О. Кух, сучасне інформаційне освітнє середовище ЗВО – це інтегроване середовище інформаційно-освітніх ресурсів (електронні бібліотеки, навчальні системи і програми) програмно-технічних і телекомунікаційних засобів, правил їхньої підтримки, адміністрування і використання, що забезпечують єдині технологічні засоби інформації, інформаційну підтримку і організацію навчального процесу, наукових досліджень, професійне консультування (Кух А. і Кух О., 2005).

РОН студентів у таких середовищах у повному обсязі уможливить доступ студентів і викладачів до різноманітних інформаційних навчальних ресурсів (електронні бібліотеки, журнали, репозиторії, дистанційні курси, освітні портали, блоги, веб-квести, вікі-статті та енциклопедії, інтелектуальні карти, віртуальні лабораторії, медіаресурси тощо).

Загалом, аналізуючи суть поняття інформаційно-освітнього середовища, приходимо до висновку, що саме інформаційно-освітнє середовище ЗВО можна розглядати як потужний дидактичний ресурс, який складають традиційні ресурси, електронні освітні ресурси та способи їх створення, поповнення й організації відкритого доступу до них.

Інформаційно-освітнє середовище ЗВО як дидактичний ресурс для РОН студентів вищої школи має повністю забезпечувати всі види занять з дисциплін, які вивчаються студентами у ЗВО згідно обраної спеціальності, і містить такі складові: засоби вивчення теоретичних основ дисципліни (інформаційна складова); засоби підтримки практичних і лабораторних занять, виконання завдань з навчальних практик, курсових робіт, проектів, розрахункових завдань (практико-орієнтована складова); засоби контролю знань (контролююча складова); засоби інтерактивної взаємодії тріади "студент-викладач-бібліотекар" (інтерактивна складова); методичні

рекомендації щодо вивчення як всієї дисципліни, так і її модулів (методична складова); засоби управління процесом вивчення дисципліни (керуюча складова).

На підставі аналізу праць науковців та з урахуванням вище визначених складових, можна виокремити такі структурні **компоненти** інформаційно-освітнього середовища ЗВО – *суб'єктно-ресурсний, матеріально-технічний, дидактичний, технологічний та веб-систему ЗВО*:

1. суб'єктно-ресурсний компонент визначає користувачів, розробників та учасників середовища, консолідує ресурси ЗВО для створення та розвитку середовища: кадрові, матеріально-технічні, навчально-методичні, фінансові та інформаційні ресурси;

2. матеріально-технічний компонент містить аудиторії, лабораторії, спеціальні кабінети, бібліотека ЗВО як комплексний медіацентр, що забезпечує доступ до інформації, комп'ютерна техніка, мультимедійні пристрої, комп'ютерні мережі тощо;

3. дидактичний компонент містить форми, методи та засоби навчання студентів, які, разом з традиційними, реалізуються за допомогою програмно-технічних і телекомунікаційних засобів (дистанційне, змішане, мобільне навчання);

4. технологічний компонент забезпечує доступ до навчальної інформації завдяки сучасним інтернет-технологіям, можливості розробки електронних освітніх ресурсів, організацію технологій взаємодії (інтерактивної, мобільної, візуальної).

П'ятий компонент інформаційно-освітнього середовища ЗВО, який є об'єднуючим для усіх вище виокремлених чотирьох компонентів – є **веб-система ЗВО**, центральним елементом якої є офіційний веб-сайт ЗВО, сайти інститутів, підрозділів, центрів, факультетів, кафедр тощо (рис. 1).

Важливою складовою інформаційно-освітнього середовища ЗВО є електронні навчально-методичні комплекси (ЕНМКД) – об'єднання навчально-методичних, програмно-технічних та організаційних засобів, що забезпечують повну сукупність освітніх послуг (організаційних, методичних, теоретичних, практичних, експериментальних, консультаційних тощо), які необхідні та достатні для вивчення конкретної навчальної дисципліни для певної форми навчання (очної, заочної). Використання ЕНМКД дає змогу перенести освітній процес з аудиторій додому студентам, які можуть виконувати обов'язкові завдання не тільки за розкладом, а і в зручний для них час, що важливо для сучасної молоді, яка поєднує навчання з роботою.

Рис. 1. Інформаційно-освітнє середовище ЗВО

Наприклад, у ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ) прикладами таких ЕНМКД є розроблені викладачами *дистанційні курси за допомогою сервісу <https://sites.google.com/>*. На рисунку 2 зображено головну сторінку такого дистанційного курсу, який є класичним прикладом ЕНМКД для вивчення дисципліни «Інформаційні системи та технології в галузях економіки».

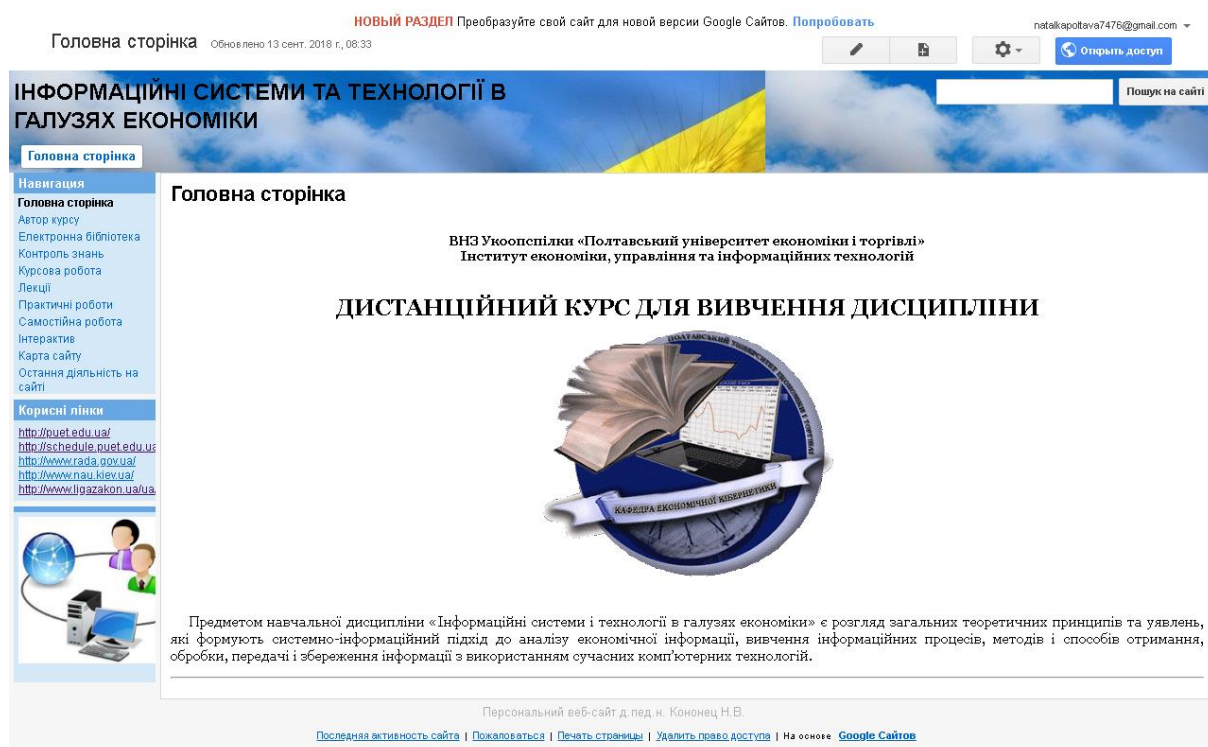

Рис. 2. Сторінка дистанційного курсу «Інформаційні системи та технології в галузях економіки»

Такі комплекси є актуальними і затребуваними серед студентів як заочної, так і денної форми навчання, і знаходяться у вільному доступі у Всесвітній мережі.

Для студентів Інституту заочно-дистанційного навчання в університеті розроблено веб-сайт *Головного центру дистанційного навчання* <http://el.puet.edu.ua/>, який є важливою складовою інформаційно-освітнього середовища ПУЕТ. Сайт реалізовано за допомогою платформи Moodle та призначено для аналізу, обробки, доставки інформації та надання доступу до відповідних дистанційних курсів на основі персоналізації за допомогою будь-якого пристрою, підключеного до мережі Інтернет. Приклад дистанційного курсу у системі Moodle презентовано на рисунку 3.

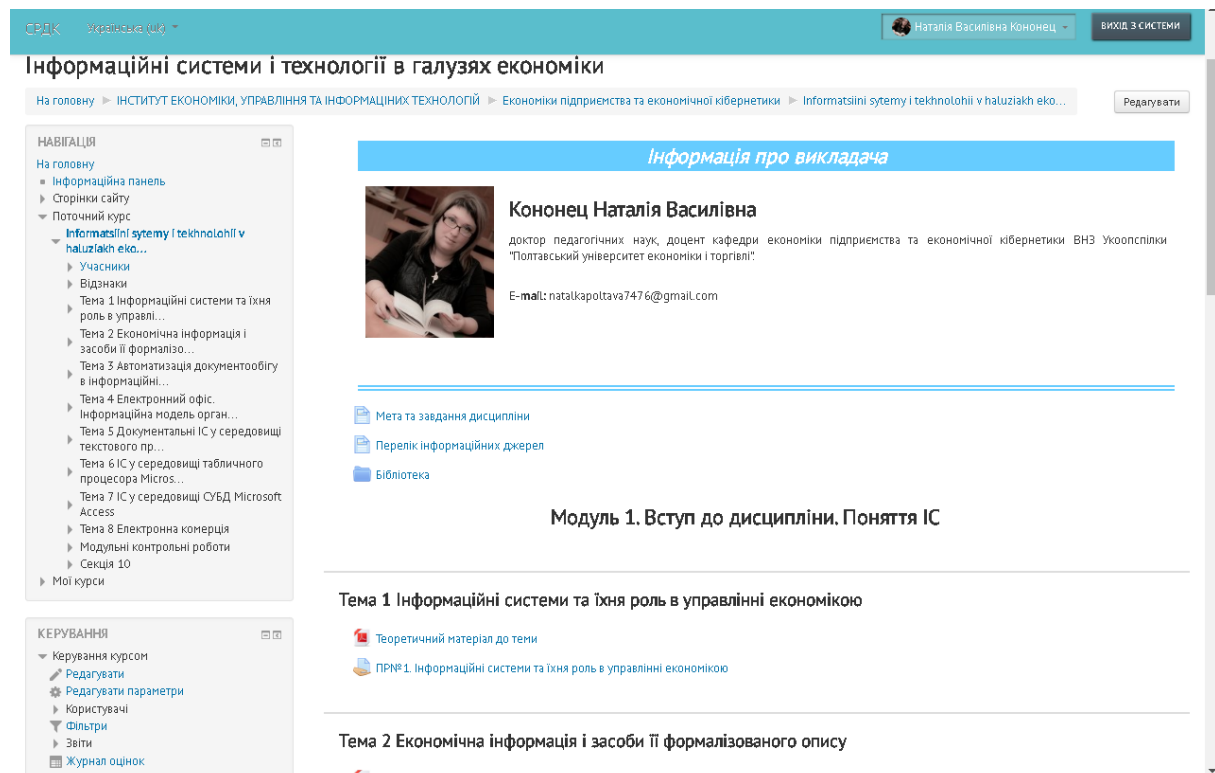

Рис. 3. Дистанційний курс на платформі Moodle

Дидактичне забезпечення для вивчення дисциплін у ПУЕТ міститься на веб-сайтах інститутів, факультетів та кафедр (сторінки офіційного веб-сайту університету <http://puet.edu.ua/> «Кафедри», «Факультети та інститути») та представлене не лише ЕНМКД, а також електронними конспектами лекцій, електронними посібниками, підручниками, мультимедійними комплексами, практикумами тощо.

Потужним дидактичним ресурсом інформаційно-освітнього середовища ПУЕТ є *віртуальне навчальне середовище Інституту економіки, управління та інформаційних технологій*, теж розроблене на платформі Moodle, та містить ЕНМКД, які вивчаються на кафедрах інституту – <http://vns.puet.edu.ua/> (рис. 4).

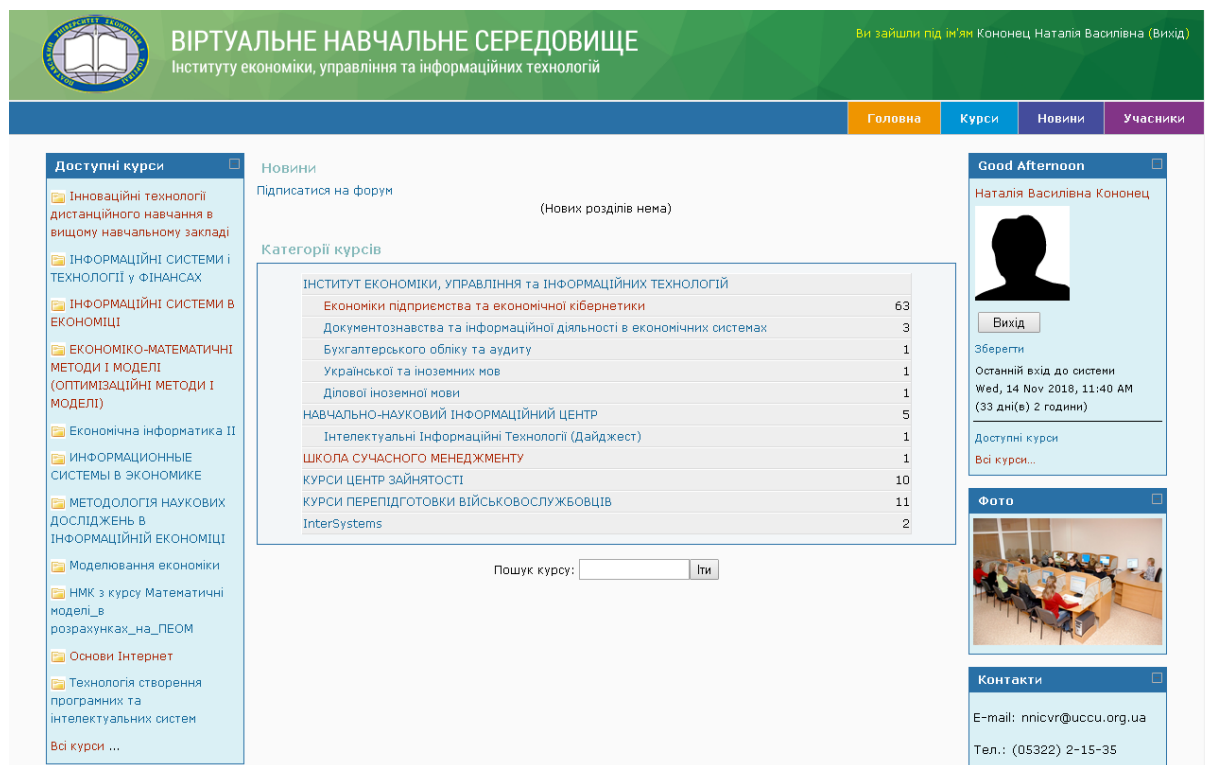

Рис. 4. Віртуальне навчальне середовище Інституту економіки, управління та інформаційних технологій

Інформаційно-освітнє середовище як основа РОН студентів у вищій школі, яка являє собою дидактичну систему нового рівня, що включає матеріально-технічне, фінансово-економічне, нормативно-правове і маркетингове забезпечення, ЕНМКД, технології взаємодії та дидактичні засоби має досягати таких цілей: формування професійних знань, умінь, навичок та інформаційної культури майбутніх фахівців; реалізація творчого потенціалу і розвиток особистості; формування сучасного наукового і професійного світогляду, професійної самосвідомості.

У процесі розробки інформаційно-освітнього середовища ЗВО розв'язується цілий комплекс навчально-методичних, психолого-педагогічних, організаційних, технічних, технологічних, програмних, соціально-економічних, нормативних і ергономічних проблем, тісно зв'язаних між собою, спрямованих на формування креативної особистості.

Для успішного функціонування інформаційно-освітнього середовища ЗВО необхідно створити відповідні педагогічні умови. Як свідчать наші дослідження, такими умовами є: високий рівень інформаційної культури викладачів і студентів; впровадження інноваційних технологій та ІКТ; діяльність рефлексії суб'єктів навчального процесу, здатних до адекватної самооцінки своєї особистості.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, інформаційно-освітнє середовище ЗВО як дидактична основа РОН студентів у вищій школі є багатоаспектною, цілісною, соціально-психологічною реальністю, що забезпечує сукупність необхідних психолого-педагогічних умов, сучасних технологій і програмно-методичних засобів навчання, побудованих на основі сучасних ІКТ, що надають необхідне забезпечення пізнавальної діяльності та доступу до інформаційних ресурсів. Компонентами інформаційно-освітнього середовища ЗВО є *суб'єктно-ресурсний, матеріально-технічний, дидактичний, технологічний компоненти та веб-система ЗВО.*

Педагогічна наука в прагненні освоїти передовий педагогічний досвід та новітні можливості освіти, що надаються сучасними ІКТ, яким є, без сумніву, ресурсно-орієнтоване навчання, пропонує моделі і концепції інформаційно-освітніх середовищ щодо впровадження нових інформаційних технологій в освіту. На наш погляд, підходи в основному відображають технологічний аспект нових освітніх середовищ, у той час як існує потреба розглядати феномен сучасної електронної освіти із загальних дидактичних позицій, що є перспективним напрямом подальших досліджень. Заповнити цю прогалину покликана концепція медіаосвітнього середовища при РОН студентів, що зумовлено стрімко прогресуючим у світі педагогічним напрямом – медіаосвіта, оскільки поняття медіа набуває все більш широкого культурного значення, а медіаресурси посилюють вплив на розвиток особистості сучасної молоді людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Биков, В. Ю. і Жук, Ю. О. (ред.). (2004). *Засоби і технології єдиного інформаційного освітнього простору* : зб. наук. пр. Київ : Атіка.
- Білецька, Г. А. (2012). Сучасні інформаційні освітні середовища та їх застосування у професійній екологічній освіті. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. зб. наук. пр., 22(75). 74-81.
- Ваграменко, Я. А. (2006). Многоликая педагогическая информатика. *Педагогическая информатика* : научно-методический журнал, 4, 26–29.
- Гура, В. В. (2007). *Теоретические основы педагогического проектирования личностно-ориентированных электронных образовательных ресурсов и сред* : монографія. Ростов-на-Дону : ЮФУ.
- Гуревич, Р. С. (2006). Концептуальні засади інформатизації сучасної освіти. *Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи* : зб. наук. пр, 1. 52–57.
- Давлеткиреева, Л. З. (2008). *Информационно-предметная среда в процессе профессиональной подготовки будущих специалистов в университете: монография*. Магнитогорск : МаГУ.
- Завьялова, Н. Б. и Дьяконова, Л. П. (2001). Методология разработки интегрированной информационной образовательной среды. *Материалы: XI конференция-выставка «Информационные технологии в образовании»*. М. : МИФИ.
- Кононец, Н. В. (2012). Педагогічні інновації вищої школи: ресурсно-орієнтоване навчання. *Педагогічні науки* : зб. наук. праць, 54, 76–80.
- Кононец, Н. В. (2016). *Дидактичні основи ресурсно-орієнтованого навчання дисциплін комп'ютерного циклу студентів аграрних коледжів* (дис. ... доктора пед. наук). Полтава.
- Кух, А. М. і Кух, О. М. (2005). *Технічне забезпечення сучасного освітнього середовища : навч.-метод. посіб.* Кам'янець-Подільський : К-ПДУ.
- Ясвин, В. А. (2000). Психолого-педагогическое проектирование образовательной среды. *Дополнительное образование*, 6, 16-22.
- Bell, M. E. (1997). Flexible learning within a Tertiary Teaching Subject. What works and why? *Proceedings of the 14th Annual Conference of the Australian Society for Computers in Learning in Tertiary Education (ASCILITE)*, 8-10 December 1997 (pp. 61–67). Perth : ASCILITE.
- Butler, M. (2012). *Resource-Based Learning and Course Design: A Brief Theoretical Overview and Practical Suggestions*. Georgia State University College of Law.
- Chang, Shu-Nu (2007). Teaching argumentation through the visual models in a resource-based learning environment. *Asia-Pacific Forum on Science Learning and Teaching*, 8(1), Article 5.
- Hadjerrouit, S. (2010). A conceptual framework for using and evaluating Web-based learning resources in school education. *Journal of Information Technology Education*, 9, 53–79.
- Hannafin, M. J., & Hill, J. R. (2008). Resource-based learning. In M. Spector, D. Merrill, J. Van Merrienboer, & M. Driscoll (Eds.). *Handbook of Research in Educational Technology (3rd ed.)* (pp. 525-536). New York : Lawrence Erlbaum.
- Haycock, C. A. (1991). Resource-based learning: a shift in the roles of teacher, learner. *NASSP Bull*, 75(535), 15–22.

REFERENCES

- Bykov, V. Yu. & Zhuk, Yu. O. (ed.). (2004). *Zasoby i tekhnolohii yedynoho informatsiinoho osvithnoho prostoru [Means and technologies of a single informational educational space] : zb. nauk. pr.* Kyiv : Atika. [in Ukrainian]
- Biletska, H. A. (2012). Suchasni informatsiini osvithni seredovyshcha ta yikh zastosuvannia u profesiinii ekolohichnii osviti [Modern informational educational environments and their application in professional environmental education]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh [Pedagogy of the formation of a creative person in higher and secondary schools]: zb. nauk. pr.*, 22(75), 74-81. [in Ukrainian]
- Vagramenko, Ja. A. (2006). Mnogolikaja pedagogicheskaja informatika [Many-sided pedagogical informatics.]. *Pedagogicheskaja informatika : nauchno-metodicheskij zhurnal [Pedagogical informatics: scientific and methodical journal]*, 4, 26–29. [in Russian]
- Gura, V. V. (2007). *Teoreticheskie osnovy pedagogicheskogo proektirovaniia lichnostno-orientirovannykh jelektronnykh obrazovatel'nykh resursov i sred [Theoretical foundations of pedagogical design of student-centered electronic educational resources and environments] : monografija.* Rostov-na-Donu : JuFU. [in Russian]
- Hurevych, R. S. (2006). Kontseptualni zasady informatyzatsii suchasnoi osvity [Conceptual foundations of informatization of modern education]. *Informatsiino-telekomunikatsiini tekhnolohii v suchasni osviti: dosvid, problemy, perspektivy [Information and telecommunication technologies in modern education: experience, problems, perspectives] : zb. nauk. pr.*, 1, 52–57. [in Ukrainian]
- Davletkireeva, L. Z. (2008). *Informacionno-predmetnaja sreda v processe professional'noj podgotovki budushchih specialistov v universitete [Information-subject environment in the process of professional training of future specialists at the university]: monografija.* Magnitogorsk : MaGU. [in Russian]
- Zav'jalova, N. B. & D'jakonova, L. P. (2001). Metodologija razrabotki integrirovannoj informacionnoj obrazovatel'noj sredy [Methodology for the development of an integrated information educational environment]. *Materialy: XI konferencija-vystavka «Informacionnye tehnologii v obrazovanii» [Materials: XI Conference and Exhibition "Information Technologies in Education"]*. M. : MIFI. [in Russian]
- Kononets, N. V. (2012). Pedahohichni innovatsii vyshchoi shkoly: resursno-oriietovane navchannia [Educational innovations in higher education: resource-oriented learning]. *Pedahohichni nauky [Pedagogical sciences]: zb. nauk. prats*, 54, 76–80. [in Ukrainian]
- Kononets, N. V. (2016). *Dydaktychni osnovy resursno-oriietovanoho navchannia dysyplin kompiuternoho tsykladu studentiv ahrarnykh koledzhiv [Didactic bases of resource-oriented training of disciplines of the computer cycle of students of agrarian colleges] : (dys. ... doktora ped. nauk).* Poltava. [in Ukrainian]
- Kukh, A. M. & Kukh, O. M. (2005). *Tekhnichne zabezpechennia suchasnoho osvithnoho seredovyshcha [Technical support of modern educational environment] : navch.-metod. posib.* Kamianets-Podilskyi : K-PDU. [in Ukrainian]
- Jasvin, V. A. (2000). Psihologo-pedagogicheskoe proektirovanie obrazovatel'noj sredy [Psychological and pedagogical design of the educational environment]. *Dopolnitel'noe obrazovanie [Additional education]*, 6, 16-22. [in Russian]

- Bell, M. E. (1997). Flexible learning within a Tertiary Teaching Subject. What works and why? *Proceedings of the 14th Annual Conference of the Australian Society for Computers in Learning in Tertiary Education (ASCILITE)*, 8-10 December 1997 (pp. 61–67). Perth : ASCILITE.
- Butler, M. (2012). *Resource-Based Learning and Course Design: A Brief Theoretical Overview and Practical Suggestions*. Georgia State University College of Law.
- Chang, Shu-Nu (2007). Teaching argumentation through the visual models in a resource-based learning environment. *Asia-Pacific Forum on Science Learning and Teaching*, 8(1), Article 5.
- Hadjerrouit, S. (2010). A conceptual framework for using and evaluating Web-based learning resources in school education. *Journal of Information Technology Education*, 9, 53–79.
- Hannafin, M. J., & Hill, J. R. (2008). Resource-based learning. In M. Spector, D. Merrill, J. Van Merriënboer, & M. Driscoll (Eds.). *Handbook of Research in Educational Technology (3rd ed.)* (pp. 525-536). New York : Lawrence Erlbaum.
- Haycock, C. A. (1991). Resource-based learning: a shift in the roles of teacher, learner. *NASSP Bull*, 75(535), 15–22.

Кононец Наталія Василівна

доктор педагогічних наук, доцент
кафедри економіки підприємства та
економічної кібернетики ВНЗ
Укоопспілки «Полтавський університет
економіки і торгівлі».

Вул. Ковалів, 3, Полтава, Україна

Тел. +380 661212741

<https://orcid.org/0000-0002-4384-1198>

e-mail: natalkapoltava7476@gmail.com

Kononets Natalia Vasilivna

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate
Professor of the Enterprise Economics and
Economic Cybernetics Department,
University of Ukoopspilks "Poltava
University of Economics and Trade".

Street Kovaly, 3, Poltava, Ukraine

Тел. +380 661212741

<https://orcid.org/0000-0002-4384-1198>

e-mail: natalkapoltava7476@gmail.com

**Коваль Л. М., Церклевич В. С. Інтеграція ланок «наука-освіта-виробництво»
на платформі віртуального навчального підприємства
у ЗВО підприємницького типу як освітня технологія XXI століття**

The article is devoted to the substantiation of the integral principles of consumer education functioning and development in the context of the 21st century challenges. The research methodology includes synergetic ideas about nonlinearity, the complexity of educational systems, the concept of unity and interconnectedness of educational phenomena and processes, the theory of scientific knowledge, the leading ideas of methodological approaches to training specialists in the XXI century (activity, competence, systemic). The content of the global challenges the traditional paradigm of higher education is facing is succinctly defined. The rational grounds for the emergence and implementation of the idea of cooperative education as a functional component of consumer cooperation (educational system in the economic system) are substantiated. Changes in cooperative education during the twentieth century were traced. Modernistic interpretations of the definition content “cooperative education”, “cooperative learning” have been presented. The mechanism of integration of the “science-education-production” links through the educational platform as an innovative educational tool (educational activity experience of Khmelnytskyi cooperative trade and economic institute) is described. The efficiency is substantiated and the content lines of experience in implementing the innovative educational tool – the virtual enterprise of PJSC “Chance” KCTEI in the educational practice of the HEI are outlined.

Key words: education, HEI, training platform, virtual educational enterprise.

Постановка проблеми. У XXI столітті найпотужнішою рушійною силою економічного розвитку і нарощування конкурентоспроможності країн на міжнародних ринках є сфера виробництва знань та ефективність їх використання. Це твердження консолідується зі структурними показниками людського капіталу, що включають капітал освіти, капітал здоров'я, капітал культури. Успішність вибору та реалізації інноваційної стратегії держав у значній мірі визначається роллю вищої освіти у побудові наукоємних економічних систем, оновленням технологій роботи з інформаційними потоками та ефективністю у формуванні компетенцій персоналу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітленню місії, ролі вищої освіти у XXI ст. присвячені фундаментальні праці теоретиків постіндустріального суспільства Д. Белла, П. Друкера (Друкер, 2007) В. Іноземцева, М. Кастельє, М. Портера, Е. Тоффлера ін. Окремі аспекти досліджуваної проблеми представлені в роботах фундаторів теорії людського капіталу (Т. Шульца, Г. Беккера, М. Блауга), у працях українських вчених з питань побудови інноваційної моделі розвитку С. Вовканича, А. Гальчинського, В. Гейця, М. Долішнього, С. Злупка, О. Лапко, А. Чухно, В. Семиноженка, Б. Маліцького та ін.). Визначення ролі вищої освіти як елемента і важливого інструмента ринкової економіки було здійснене у роботах К. Корсака (2014), І. Кравченко (2010), Д. Богині, В. Куценко, Е. Лібанової.

УДК 37.001.76

**ІНТЕГРАЦІЯ ЛАНОК «НАУКА-ОСВІТА-ВИРОБНИЦТВО»
НА ПЛАТФОРМІ ВІРТУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО
ПІДПРИЄМСТВА У ЗВО ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ТИПУ
ЯК ОСВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ**

Л. М. Коваль, В. С. Церклевич,

**INTEGRATION OF LINKS "SCIENCE-EDUCATION-
PRODUCTION" ON THE PLATFORM OF THE VIRTUAL
TRAINING ENTERPRISE IN HIGHER EDUCATIONAL
ESTABLISHMENT OF ENTREPRENEURIAL TYPE
AS THE EDUCATIONAL TECHNOLOGY
OF THE 21st CENTURY**

L. Koval, V. Tserklevych

Статтю присвячено обґрунтуванню інтегральних засад функціонування вищої кооперативної освіти у контексті викликів ХХІ століття. Методика дослідження включає ідеї синергетики про нелінійність, складність освітніх систем, концепції єдності та взаємозумовленості освітніх явищ і процесів, теорію наукового пізнання, провідні ідеї методологічних підходів до підготовки фахівців у ХХІ столітті (діяльнісний, компетентісний, системний). Лаконічно визначено зміст глобальних викликів, що постають перед традиційною парадигмою вищої освіти. Схарактеризовано механізм інтеграції ланок «наука-освіта-виробництво» за посередництва навчальної платформи як інноваційного освітнього інструмента (досвід освітньої діяльності Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту). Запропоновано механізм інтеграції ланок «наука-освіта-виробництво» у ЗВО на основі інноваційного освітнього інструмента – навчальної платформи; представлено організаційну структуру віртуального підприємства ПАТ «Шанс» (навчальної платформи ХКТЕІ). Обґрунтовано ефективність і окреслено змістові лінії досвіду упровадження у освітню практику ЗВО інноваційного освітнього інструмента – віртуального підприємства ПАТ «Шанс» ХКТЕІ.

Ключові слова: кооперативна освіта, ЗВО, навчальна платформа, віртуальне навчальне підприємство.

Вказані аргументи на користь актуальності проблеми зумовлюють такі завдання статті:

- визначити зміст глобальних викликів, що постають перед традиційною парадигмою вищої освіти;
- схарактеризувати механізм інтеграції ланок «наука-освіта-виробництво» за посередництва інноваційного освітнього інструменту (досвід освітньої діяльності Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту).

Виклад основного матеріалу дослідження. З часу фундації в 1088 р. першого університету цивілізаційне обличчя світу змінилось, відповідно, змінились і вимоги до тієї інституції, яку ми сьогодні називаємо інститутом вищої освіти. Лаконічно окреслимо ці зміни: 1) вища освіта перестала бути привілеєм обраних. 2) Вища освіта як факт вже не є гарантом успішного працевлаштування, певного економіко-соціального статусу, це лише формальне право на усе окреслене претендувати. 3) Криза надшвидкого відставання від потреб реальної економіки. 4) Необхідність відмови від формули «знання, уміння і навички» на користь створення умов для формування особистісно і фахово компетентної особистості. 5) Інформація як провідний фактор суспільно-економічних перетворень, революція у структурі розподілу часу та здатності працювати з надвеликими масивами інформації, психологічна залежність від потоку даних, феномен «розсіяного натовпу» (Друкер, 2007; Гутман, 2004; Кравченко, 2010). 6) Освітня ментальність країн пострадянського простору. Увага до переосмислення місії вищої школи та змісту вищої освіти посилюється футурологічними прогнозами. Так, французькі футурологи у загальних рисах визначили три етапи нового, XXI століття: до 2020 року – занепад старого суспільства, 2020–2060 – епоха освіти, 2060–2100 – суспільство звільнення і свободи. Але якою має бути ця освіта?

Сьогодні ми особливо гостро усвідомлюємо кризу класичної системи вищої освіти, яка безпосередньо дотична і до кооперативної освіти. В основі кризи – ряд *суперечностей* (за результатами контент-аналізу десятків статей та дописів на форумах роботодавців та по шукачів роботи):

№ 1. Поряд зі значною кількістю випускників з бакалаврським і магістерським ступенем роботодавці зауважують на недостатності «фахівців, готових виконувати складні професійні функції та завдання, із широким світоглядом, професійним мисленням і творчим потенціалом,

**Коваль Л. М., Церклевич В. С. Інтеграція ланок «наука-освіта-виробництво»
на платформі віртуального навчального підприємства
у ЗВО підприємницького типу як освітня технологія XXI століття**

здатних до безперервного навчання і продукування нових знань, з навичками злагодженої та конструктивної колективної роботи у нових умовах або непередбачуваних ситуаціях, оперативного розв'язання можливих проблем» (за даними офіційного сайту об'єднання організацій роботодавців України).

№ 2. Суперечність між бажанням роботодавця отримати «готового» кваліфікованого працівника та небажанням роботодавця іти на витрати часу і ресурсів (рецензування навчальних програм і програм практики, якісна практика (відповідно до критеріїв і вимог), навчання на виробництві, стажування), щоб сформувати кадровий резерв «зі студентської лави».

№ 3. Між декларуванням необхідності підготовки компетентного фахівця та недостатністю уваги до нової парадигми підготовки компетентного викладача-практика (Як приклад – параметри ефективності викладача, окреслені вимогами світового рейтингу «The QS World University Rankings», де ставлення роботодавців до випускників охоплює лише 10% у загальній оцінці ефективності підготовки фахівців) (Корсак, 2014).

Щодо викладачів вищої школи. Згідно нових вимог до отримання вченого звання доцента, претенденти мають виконати такі умови:

— знання англійської мови, підтверджене сертифікатом (не нижче рівня B2);

— публікації у виданнях, що індексуються в провідних міжнародних наукометричних базах Web of Science або Scopus;

— міжнародний досвід (стажування в країні, що входить в Організацію економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) або Європейський Союз, але Міносвіти має намір розширити цю вимогу і додати як варіант участь у міжнародних дослідницьких проектах;

— участь у роботі не менше однієї наукової конференції (конгресу, симпозіуму, семінару), проведеної в країні, що входить до ОЕСР або Європейського Союзу. Це – вітчизняні вимоги. Звернемось також до параметрів ефективності викладача, окреслених вимогами світового рейтингу «The QS World University Rankings»:

- репутація в академічному середовищі (40%);
- цитованість наукових публікацій представників університету (20%);
- співвідношення кількості викладачів і студентів (20%);
- ставлення роботодавців до випускників (10%);

- відносна чисельність іноземних викладачів і студентів (по 5%).

Зважаючи на те, що сучасний ЗВО – це осередок науки, особливих претензій вимоги рейтингу не викликають. Але якщо підручникова наука давно і безнадійно відстала від виробничих, торговельних, сервісних інновацій, виникає запитання: а де ж вимоги до усезагального стажування викладачів на прогресивних підприємствах-лідерах галузей? І чи не замалу питому вагу (лише 10%) в авторитетному рейтингу має думка роботодавця – головного суб'єкта ринкового середовища? Часто звучить твердження: вища школа має продукувати і продавати наукові ідеї для бізнесу. Без сумнівів. Але спочатку слід досконало знати це бізнесове середовище зсередини. А вже потім – іти до студентів в аудиторію. І зі студентами, компетентно – у сферу реального виробництва товарів або послуг.

Викладені аргументи спрямовують до окреслення засад діяльності ЗВО підприємницького типу. Це консолідується з тезою Закону України «Про вищу освіту» щодо створення умов для посилення співпраці, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях. Перетворенню ЗВО у підприємницьку структуру сприятиме реалізація таких заходів: розвиток інфраструктури (центри підприємництва (бізнес-лабораторії і бізнес-інкубатори), реальні підприємства, віртуальні навчальні підприємства (у Хмельницькому кооперативному торговельно-економічному інституті (далі – ХКТЕІ) – це ПАТ «Шанс»); бізнес-дослідження як пріоритет наукової діяльності; формування підприємницького способу мислення і поведінки студентів шляхом побудови навчального процесу на основі роботи у наскрізних ситуаціях професійної діяльності (у ХКТЕІ – технологія продуктивного навчання); виховання підприємницької культури та культивування духу підприємництва. Таким чином, у структурі ЗВО підприємницького типу повинні перебувати такі об'єднання: «ЗВО – науково-дослідницький інститут (відділ) – підприємство»; «кафедра – базове підприємство». Завдяки упровадженню інноваційного освітнього інструмента – віртуального підприємства ПАТ «Шанс» (центрального елемента навчальної платформи інституту), структура «кафедра – базове підприємство» у ХКТЕІ доповнена і має вигляд: «кафедра – навчальна платформа (віртуальне навчальне підприємство ПАТ «Шанс») – базове підприємство». Системну взаємодію усіх елементів цієї складної системи відображено на рис.1.

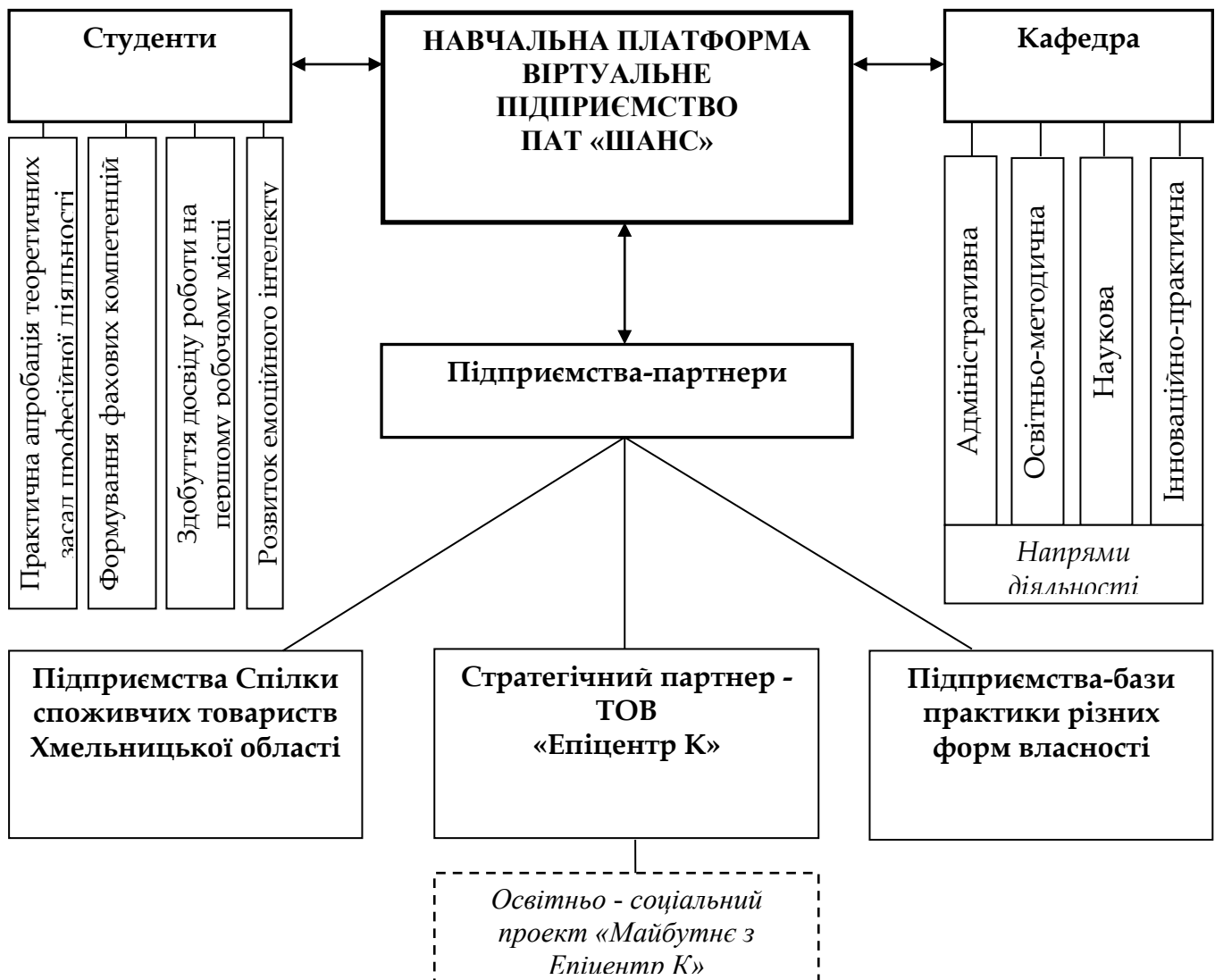

Рис. 1. Схема інтеграції ланок «наука-освіта-виробництво» на основі навчальної платформи

Віртуальне навчальне підприємство як інноваційний освітній інструмент ХКТЕІ – це навчальна платформа, діяльність якої побудована на бізнес-кейсах (змодельованих наскрізних ситуаціях), які виникають у фаховій діяльності і реалізуються у формі ділової гри, бізнес-тренінгу, бізнес-проекту тощо (навчальна платформа діє з 2005 року). Організаційна структура віртуального підприємства ПАТ «Шанс» ХКТЕІ відображена на рис. 2.

Реальне змістове наповнення підрозділів віртуального підприємства ПАТ «Шанс» здійснюється за результатами роботи реальних підприємств – соціальних партнерів інституту, діючих підприємств – структурних підрозділів інституту (НБК ХКТЕІ кафе «Меркурій» з мережею буфетів, навчальний готель). Сформовано бази даних наскрізних ситуацій фахової діяльності, масиви первинних документів, що у

сукупності з сучасними програмними продуктами формують практико- та компетентісноорієнтоване освітнє середовище ХКТЕІ. Застосування практики навчальних платформ у ЗВО створює вигоди для усіх суб'єктів ринку:

- студент формує реальні професійні компетенції в процесі навчання (шляхом роботи у наскрізних ситуаціях професійної діяльності на конкретних посадах у підприємствах-навчальних платформах), відбувається синхронне з навчанням стажування на виробництві або у сфері послуг; здійснюються прикладні професійні наукові дослідження;
- викладач будує освітній маршрут за траєкторією «академічний базис – бізнесове середовище – ринкові технології», професійно трансформуючись з талановитого теоретика у фахівця-тренера;
- ЗВО здійснює перехід від академічної до академічно-підприємницької структури, де реалізуються кооперативні стартапи, тренінги, ефективні формати підвищення кваліфікації як викладачів, так і працівників реального сектору економіки.
- Роботодавці з «надавачів баз практики» перетворюються на центри «допідготовки фахівця» під специфіку конкретного підприємства з можливістю працевлаштувати найкращих, повноцінно реалізуючи принцип соціального партнерства.
- Регіон і об'єднані територіальні громади отримують ефективну зайнятість серед випускників шляхом узгодження попиту та пропозицій в системі «ринок праці – ринок освітніх послуг» ("Стратегія регіонального розвитку...", 2011).

Висновки з проведеного дослідження. Зміна класичної парадигми споживчої кооперації зумовлює необхідність оновлення змістового наповнення вищої освіти у напрямках:

- 1) побудова нової концепції співпраці з бізнес-структурами – співавторами відповідних часові освітніх програм, зокрема, програм дуальної освіти;
- 2) упровадження механізму ефективної інтеграції ланок «наука – освіта – виробництво» за посередництва інноваційного освітнього інструменту –віртуального навчального підприємства, інноваційних освітніх технологій – продуктивного навчання, технології бізнес-кейсів; перетворення ЗВО зі структур академічних у структури академічно-підприємницькі.

**Коваль Л. М., Церклевич В. С. Інтеграція ланок «наука-освіта-виробництво»
на платформі віртуального навчального підприємства
у ЗВО підприємницького типу як освітня технологія ХХІ століття**

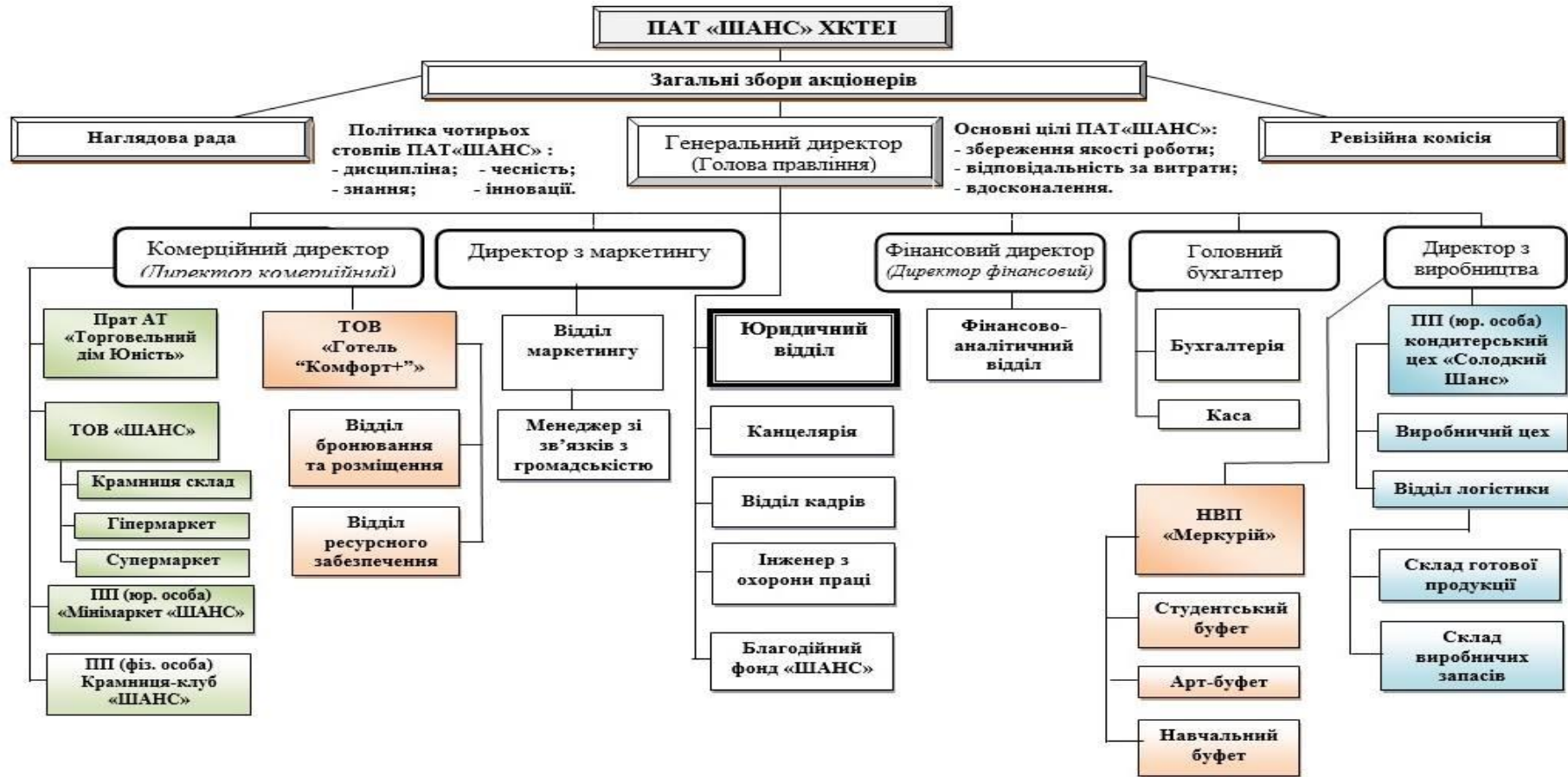

Рис. 2. Організаційна структура віртуального навчального підприємства ПАТ «Шанс»

Перспективи подальших досліджень з проблеми. Технологія продуктивного навчання, поряд з віртуальним навчальним підприємством-навчальною платформою як інноваційним освітнім інструментом, наразі не стали предметом широкої апробації в освітній практиці підготовки фахівців у вітчизняних ЗВО, у бізнес-освіті, що залишає простір для подальших досліджень означеної проблеми.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Гутман, С. (2004). *Образование в информационном обществе*. Издание ЮНЕСКО для Всемирного Саммита по информационному обществу.
- Друкер, П. (2007). *Эпоха разрыва: ориентиры для нашего меняющегося общества*. М. : Вильямс.
- Корсак, К. (2014). Погляд ноофутурології на науки і вищу освіту XXI століття. *Вища школа*, 7, 47-57.
- Кравченко, О. С. (2010). *Динамика социологического воображения: всемирная культура инновационного мышления: монография*. М. : Анкил.
- Стратегія регіонального розвитку Хмельницької області на 2011-2020 рр.* (2011). Отримано з http://www.adm.km.ua/doc/doc37_RD_Strategy.pdf.
- Mook, D. (2004). *Classic experiments in psychology*. Westport: Greenwood.

REFERENCES

- Gutman, S. (2004). *Obrazovanie v informatsionnom obshchestve [Education in the information society]*. Izдание UNESCO dlya Vsemirnogo Sammita po informatsionnomu obshchestvu. [in Russian].
- Druker, P. (2007). *Epokha razryva: orientiry dlya nashego menyayushchegosya obshchestva [The era of the gap: guidelines for our changing society]*. Moskva : Vil'yams [in Russian].
- Korsak, K. (2014). Pogliad noofuturologii na nauki i vishchu osvitu XX stolittia [View of the noofuturology for science and higher education of the XXI century]. *Vishcha shkola [High school]*, 7, 47-57. [in Ukrainian]
- Kravchenko, O. S. (2010). *Dinamika sotsiologicheskogo voobrazheniya: vseмирnaya kul'tura innovatsionnogo m'shleniya [The dynamics of sociological imagination: the global culture of innovative thinking]*. М. : Ankil [in Russian].
- Strategiia regionalnogo rozvitku Khmelnitckoi oblasti na 2011-2020 rr. [Strategy of regional development of the Khmelnytsky region for 2011-2020 p.]*. (2011). Retrieved from http://www.adm.km.ua/doc/doc37_RD_Strategy.pdf [in Ukrainian].
- Mook, D. (2004). *Classic experiments in psychology*. Westport : Greenwood.

Коваль Людмила Миколаївна

Доктор економічних наук, доцент,
ректор Хмельницького кооперативного
торгівельно-економічного інституту
<https://orcid.org/0000-0003-0153-674X>
тел. (+38)0673830267
(+38)0382656582
e-mail: koval.l.m@ukr.net

Церклевич Вікторія Сергіївна

кандидат педагогічних, доцент,
проректор з науково-педагогічної і
виховної роботи Хмельницького
кооперативного торговельно-
економічного інституту
тел. (+38)0975500507
(+38)0382656582
<https://orcid.org/0000-0001-7925-780X>
e-mail: wika.zerklevitch@gmail.com

Koval Liudmyla

Doctor of Economic Sciences, Associate
Professor, Rector of Khmelnytskyi
Cooperative Trade and Economic Institute
<https://orcid.org/0000-0003-0153-674X>
tel. (+38)0673830267
(+38)0382656582
e-mail: koval.l.m@ukr.net

Tserklevych Viktoriia

PhD in Pedagogical Sciences, Associate
Professor,
Vice Rector for Scientific-Pedagogical and
Educational Work of Khmelnytskyi
Cooperative Trade and Economic Institute
tel. (+38)0975500507
(+38)0382656582
<https://orcid.org/0000-0001-7925-780X>
e-mail: wika.zerklevitch@gmail.com

УДК [373.2:392]:7.071.5

**ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ЕТНОПЕДАГОГІЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МУЗИЧНИХ КЕРІВНИКІВ ЗДО
У МІЖКУРСОВИЙ ПЕРІОД ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

І. С. Байкова

**TECHNOLOGY OF ETHNOPEDAGOGICAL COMPETENCE
DEVELOPMENT OF KINDERGARDEN MUSICAL DIRECTOR'S
IN THE SYSTEM OF POST-GRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION**

I. S. Baykova

У статті засвідчено, що етнічна різноманітність сучасного суспільства активізує інтерес науковців до впровадження засобів і методів народної педагогіки різних народів у освітній процес закладів освіти різних рівнів, зокрема дошкільних. Виявлено, що музично-естетичний напрям дошкільної освіти є найбільш придатним для залучення вихованців до витоків культурної спадщини свого та інших народів. Зроблено акцент на необхідності вдосконалення системи неперервної педагогічної освіти музичних керівників ЗДО взагалі, з питань розвитку їх етнопедагогічної компетентності зокрема. На цій основі сформульовано мету статті, в якій вказано щодо наукового обґрунтування педагогічної технології розвитку етнопедагогічної компетентності педагога-музиканта в системі науково-методичної роботи. Теоретично обґрунтовано технологію розвитку етнопедагогічної компетентності музичного керівника ЗДО у міжкурсовий період післядипломної педагогічної освіти. Зокрема, визначено структуру даної технології (концептуальний, змістово-процесуальний та результативний блоки), схарактеризовано її методологічні підходи (системний, середовищний, андрагогічний, основні положення компетентнісного та культурологічного підходів), принципи (індивідуалізація змісту, поетапність процесу, поліетнічність, неперервність), етапи реалізації (діагностичний, пізнавально-розвивальний, практично-творчий та узагальнюючий), розкрито зміст, різноманітні форми, дослідницькі та інтерактивні методи науково-методичної роботи на кожному етапі, проаналізовано педагогічні умови. Визначено кінцевий результат реалізації цієї технології – розвинена етнопедагогічна компетентність музичного керівника. У статті уточнюється сутність понять «педагогічна технологія», формується уявлення про педагогічну технологію в умовах міжкурсового періоду ППО, розкривається значення поняття «педагогічна технологія розвитку етнопедагогічної компетентності музичного керівника» тощо.

Ключові слова: педагогічна технологія, технологія розвитку етнопедагогічної компетентності, етапи технології, принципи, педагогічні умови, науково-методична робота (НМР), музичний керівник закладу дошкільної освіти (ЗДО), етнопедагогізація.

The article shows that the ethnic diversity of modern society intensifies the interest of scientists in introducing the means and methods of popular pedagogy of different peoples into the educational process of educational institutions of various levels, in particular preschool children. It has been revealed that the musical and aesthetic direction of preschool education is most suitable for attracting pupils to the origins of the cultural heritage of her and other peoples. The necessity to improve the system of continuous pedagogical education to successfully meet the latest requirements has been indicated. An author of this article developing and theoretically justifies Technologies of Ethnopedagogical Competence development of kindergarden musical director's in the system of Post-Graduate pedagogical Education. The structure of the technology (conceptual, content and procedural, generalizing blocks) has been defined in the article; methodological approaches (systemic, environmental, andragogical, main provisions of competence and culturological approaches), principles (individualization of content, step-by-step process, multiethnicity, continuity) and stages (diagnostics, cognitive and forming, practical and creative, generalizing) of technology have been characterized; the content, forms and methods of work at each stages of technology, the pedagogical conditions have been clarified. The essence of such concepts as «ethno-pedagogization», «pedagogical technology» and others is revealed. An author of this article discloses the meaning of the concept «technologies of Ethnopedagogical Competence development of kindergarden musical director's» as one of the forms of scientific and methodical work, which involves the development and implementation of the process of ethnopedagogization of the musical and aesthetic development of preschoolers, the step-by-step implementation of which contributes to the improvement of the ethno-pedagogical competence of the teacher-musician. An important pedagogical conditions for the development of ethnopedagogical competence is the presence of the concept of ethnopedagogical competence of the musical director (on the concept can be orientate in the process of Ethnopedagogical Competence development).

Key words: pedagogical technology, technologies of Ethnopedagogical Competence development, stages of technology, the principles, pedagogical conditions, scientific and methodical work, musical director of kindergarden, ethno-pedagogization.

Постановка проблеми. У наш час однією із актуальних проблем, що привертає увагу наукової спільноти як світового так і державного рівня є проблема етнокультурного різноманіття сучасного соціуму, зокрема співіснування різних етнокультурних громад у межах однієї держави одночасно із збереженням їхньої культурної та національної самобутності. Про це свідчить ряд як міжнародних нормативно-правових документів (ЮНЕСКО, Ради Європи тощо) так і вітчизняних (Верховної Ради, МОН України та інших державних органів управління освітою).

Україна долучилася до міжнародної етнокультурної політики, гарантувавши захист, популяризацію і передачу наступним поколінням культурної спадщини усіх етноспільнот, чії представники мешкають на її теренах, через заклади освіти різних рівнів (формальну та неформальну освіту), зокрема дошкільні (ЗДО). З огляду на вікові особливості дошкільників, процес їх залучення до культурної спадщини свого та інших

народів доцільно здійснювати через мистецтво, а саме у ході музично-естетичного виховання шляхом впровадження засобів народної педагогіки, ознайомлення з фольклором різних етнічних груп. Саме музично-естетичний напрям освіти за психолого-педагогічною наукою є основою не тільки естетичного розвитку, а й розвитку моральної свідомості, емоційно-почуттєвої сфери (В. Бехтерєв, Т. Лісовська, О. Лобова, Л. Перетятко, Є. Проворова, В. Процюк та інші), комунікативних умінь і навичок (М. Кальмар, Р. Шутер-Дайсон); формування уявлень дитини про навколишній світ (Т. Боровик, С. Казакова, А. Лобова, Т. Тютюнникова та інші); підвищення пізнавальної активності та активізації осмислення свого «Я» (Л. Виготський, В. Вюнш, З. Кодай, В. Шацька та інші) тощо.

Залучення дошкільників до етнічної культури свого та інших народів у процесі музично-естетичної діяльності висуває нові високі вимоги до професіоналізму музичного керівника, який має усвідомлювати значимість цього процесу, бути до нього професійно підготовленим, а отже, бути етнопедагогічно компетентним. У свою чергу, забезпечувати здатність музичних керівників до впровадження ідей, традицій та досвіду народної педагогіки свого й інших народів у виховний процес ЗДО, розвивати та підвищувати рівень їхньої етнопедагогічної компетентності належить системі післядипломної педагогічної освіти (ППО). Утім, аналіз результатів сучасних досліджень із проблеми впровадження етнічних культурних надбань в освітній процес ЗДО та ППО, вивчення професійної діяльності музичного керівника, процесу безперервного вдосконалення його професійної майстерності та компетентності (як у курсовий так і в міжкурсовий періоди) тощо засвідчує відсутність етнопедагогічної складової у змісті підвищення кваліфікації педагога-музиканта, зокрема в міжкурсовий період, відсутність методичного забезпечення діяльності педагогів-музикантів з досліджуваної проблеми; недостатню кількість наукових праць відносно професійної діяльності педагогів-музикантів ЗДО взагалі, проблеми впровадження етнопедагогічного змісту в їхню діяльність зокрема.

Одночасно, в результаті наукового пошуку (вітчизняні нормативні документи, зокрема «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року») виявлено, що ефективність підвищення фахової майстерності/компетентності освітянина, стабільний розвиток і новий якісний прорив в національній системі освіти залежить від ряду чинників,

одним із яких є використання сучасних технологій професійного вдосконалення та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

У зв'язку із зазначеним виникає потреба у розробці та науковому обґрунтуванні технології розвитку етнопедагогічної компетентності музичних керівників ЗДО у системі ППО, зокрема у міжкурсовий період – у системі науково-методичної роботи (НМР).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З метою вивчення проблеми розвитку етнопедагогічної компетентності музичного керівника ЗДО нами було проаналізовано ряд наукових праць у яких дослідники намагаються знайти найоптимальніші шляхи підвищення кваліфікації (від яких залежить якість подальшої професійної діяльності освітян, а отже і освіти в цілому) педагогів, зокрема педагогів мистецького спрямування (Клокар, 2010; Ковальова, 2007; Мурована, 2008 та інші). Деякі науковці у своїх працях звертають увагу на проблеми сучасної організації діяльності системи ППО, припускають, що на формування змісту післядипломної освіти впливають не тільки суспільні (соціальне замовлення) але й індивідуальні освітні потреби, врахування прискорення темпу старіння й оновлення знань тощо (Н. Протасова). Ряд учених обґрунтовують та розробляють різні моделі курсової підготовки педагогів та науково-методичне забезпечення цього процесу (Н. Білик); обґрунтовують концепцію, зміст, технологію і результативність підвищення кваліфікації педагогічних працівників у відповідності зі ступенем, етапами неперервного навчання, категорією слухачів, їхніми пізнавально-професійними потребами, визначають функції підвищення кваліфікації тощо (Клокар, 2010).

Огляд наукових праць, присвячених питанням етнопедагогічної спрямованості післядипломної освіти педагогів взагалі, свідчить, що дослідники здебільшого розглядають питання щодо організації курсової підготовки вчителя до формування професійної компетентності, компетенції на культурологічній основі (в контексті полікультурної освіти), його готовності до діяльності в освітньому просторі багатоетнічного регіону (Нестеренко, 2010); організації ППО, в рамках окремого багатонаціонального регіону, для розвитку етнопедагогічної культури і творчого потенціалу педагога; питання національно орієнтованої освіти та науково-методичного забезпечення етнорегіональної ППО (Чапоргіна, 2003).

У процесі аналізу наукових джерел нами виявлено, що дослідники Г. Волков, М. Кожанова, М. Окса та інші визначають процес залучення підростаючого покоління до народного мистецтва як етнопедагогізацію освітнього простору. Тому у своїй роботі ми будемо використовувати поняття «етнопедагогізація музичного розвитку дошкільників» як синонім поняття «впровадження надбань народної педагогіки свого та інших народів у музичний розвиток дітей/дошкільників».

Аналіз наукових праць дав змогу зрозуміти, що питання ППО музичних керівників ЗДО, зокрема, розвиток їхньої етнопедагогічної компетентності в міжкурсовий період ще не стали предметом наукових досліджень.

На підставі проведеного теоретичного аналізу було виявлено, що на сьогодні поняття *«педагогічна технологія»* не має загальноприйнятого визначення, адже автори по-різному уявляють структуру і компоненти цього феномену. Нашу увагу привернули дослідження, в яких науковці педагогічну технологію розуміють як алгоритм, системну і послідовну реалізацію заздалегідь спроектованого процесу, що гарантує отримання запрограмованого результату (Дубасенюк, 2009; Пехота, 2001 та інші); як систему науково обґрунтованих дій і взаємодій елементів навчально-виховного процесу, виконання яких гарантує досягнення поставлених цілей навчання (Прокопенко та Євдокимов, 2005); практичне досягнення поставлених педагогічних цілей через використання конкретних методів, засобів, поетапних дій викладача й студента в умовах оперативного зворотного зв'язку (Чемерис, 2007); «доцільну сукупність різних засобів, умов, компонентів педагогічної діяльності, яка забезпечує досягнення бажаних освітніх і виховних ефектів» (Гриньова, 2008); науково обґрунтовану системну модель діяльності вчителя, яка містить опис алгоритму його дій з розв'язку певної навчально-виховної проблеми (Гриньова, 2008); цілісну педагогічну систему, складовими якої є цілі, зміст, методи і засоби, послідовність дій суб'єктів навчально-виховного процесу та кінцевий результат (Большукіна, 2015) тощо.

Отже, **метою** нашої статті є наукове обґрунтування педагогічної технології розвитку етнопедагогічної компетентності музичного керівника ЗДО в системі науково-методичної роботи.

Виклад основного матеріалу. На підставі аналізу наукових джерел (А. Большукіна (2015), М. Гриньова (2008), О. Дубасенюк (2009), О. Пехота, А. Кіктенко і О. Любарська (2001) І. Прокопенко і

В. Євдокимов (2005), І. Чемерис (2007)) сформовано уявлення про *педагогічну технологію* в умовах міжкурсового періоду ППО як частину НМР з конструювання, проектування, послідовної організації та реалізації процесу підвищення фахового рівня (вдосконалення професійної майстерності, розвиток/саморозвиток, самонавчання, пізнання/самопізнання тощо) педагога. Також нами з'ясовано, що для педагогічної технології розвитку етнопедагогічної компетентності музичного керівника наявні традиційні мета, зміст, принципи функціонування та організаційні форми НМР з педагогами-музикантами мають бути наповнені етнопедагогічним змістом. На цій основі визначено поняття *«технологія розвитку етнопедагогічної компетентності музичного керівника ЗДО у міжкурсовий період ППО»*, що є частиною НМР і передбачає конструювання, проектування, послідовну організацію та реалізацію процесу вдосконалення етнопедагогічної компетентності педагога-музиканта (набуття знань, умінь та навичок, підвищення інтересу, мотивації щодо впровадження етнопедагогічного змісту в професійну діяльність, розвиток професійно значущих особистісних якостей тощо).

На підставі аналізу, узагальнення результатів досліджень В. Беспалька (1990), М. Гриньової (2008), І. Дичківської (2004), Л. Іванченка (2008), Г. Селевка (1998) та інших нами розроблено педагогічну технологію, яка містить низку взаємопов'язаних блоків: концептуальний, змістово-процесуальний та результативний (Рис. 1). Так, **концептуальний блок** технології передбачає визначення *мети* (розвиток етнопедагогічної компетентності педагогів-музикантів ЗДО у системі ППО, зокрема в міжкурсовий її період – у системі науково-методичної роботи ЗДО) та відповідних *завдань* (надати та розширити знання педагогів-музикантів про традиції виховання в різних народів; удосконалити уміння застосовувати їх в освітньому процесі ЗДО; підвищити у фахівців мотивацію та стимулювати їхній пізнавальний інтерес до етнокультурної та етнопедагогічної проблематики; розвинути професійно значущі особистісні якості (міжкультурна толерантність, спрямованість на толерантну взаємодію з представниками інших культур)). Також, цей блок містить методологічні підходи та принципи процесу розвитку етнопедагогічної компетентності музичного керівника.

В основу технології покладено *системний підхід* до процесу розвитку етнопедагогічної компетентності. Посилаючись на думку К. Юр'євої та інших науковців щодо даного підходу та трансформуючи цю

точку зору для нашого дослідження, ми вважаємо, що системний підхід уможлиблює, по-перше, визначення етнопедагогічної компетентності музичного керівника як складного інтегрального особистісного утворення з певною структурою. По-друге, цей підхід уможлиблює розгляд процесу розвитку досліджуваної компетентності педагога-музиканта в міжкурсовий період ППО як окрему систему в структурі НМР зі своїми структурно-функціональними особливостями та кінцевим результатом/продуктом діяльності.

Іншим підходом до процесу розвитку етнопедагогічної компетентності є *основні положення компетентнісного підходу*, що орієнтують на виявлення складників вищезазначеної компетентності, акцентують увагу на створенні умов для розвитку етнопедагогічної компетентності музичного керівника в системі НМР, які будуть стимулювати фахівця до «набуття досвіду міжкультурного спілкування, взаємодії з представниками різноманітних етнічних культур, зокрема, з питань традиційних поглядів представників цих культур на виховання й соціалізацію дітей і молоді» (Юр'єва, 2017, с. 281). У контексті нашого дослідження на увагу заслуговують *основні положення культурологічного підходу*. Згідно з ним, розвиток етнопедагогічної компетентності педагогів-музикантів відбувається через «занурення» фахівців у культурну спадщину свого та інших народів, що проживають у даному регіоні.

Не менш важливим для розвитку етнопедагогічної компетентності виявився *середовищний підхід*, який у контексті нашого дослідження передбачає створення умов для взаємодії представників різноманітних культур (батьки вихованців, педагоги закладу, представники громадських організацій національних меншин тощо), які входять в освітнє середовище самого ЗДО та його соціального оточення.

Також нами був застосований *андрагогічний підхід*, який передбачає пріоритетність самоосвіти; усвідомленість музичним керівником діяльності, спрямованої на здобуття знань і вмінь щодо етнопедагогізації музичного розвитку дошкільників, та розвиток у дорослих суб'єктів необхідних складників досліджуваної компетентності з урахуванням особливостей навчання дорослих.

Серед виокремлених *принципів* розвитку етнопедагогічної компетентності музичних керівників слід назвати такі: *індивідуалізація змісту* підвищення кваліфікації (в системі НМР) педагогів-музикантів з питань впровадження надбань народної педагогіки свого та інших народів

у професійну діяльність на андрагогічних засадах (самостійність, елективність, врахування індивідуальних потреб та опора на практичний досвід тощо); *поетапність процесу* розвитку етнопедагогічної компетентності музичного керівника – передбачає послідовність та порядок виконання дій, що базуються на внутрішній логіці функціонування та перебігу процесу розвитку досліджуваної компетентності за такими етапами: діагностичний, пізнавально-розвивальний, практично-творчий, узагальнюючий; *неперервність* – спрямування музичних керівників на постійне здобуття освіти, підвищення рівня їхньої етнопедагогічної компетентності, удосконалення знань, умінь через самоосвіту; *поліетнічність* – «занурення» в культурний простір різних типів і видів культур (представники яких проживають на території України) за принципом розширення кола – від близьких і знайомих до більш віддалених і невідомих (за П. Сисоєвим, 2003). Ознайомлення із традиціями і культурами свого та інших народів має забезпечити розуміння педагогом-музикантом рівноправності представників різних етносів, що проживають на території нашої держави і беруть участь у розбудові сучасної держави.

Змістово-процесуальний блок відображає структурні складники етнопедагогічної компетентності (когнітивний, функціональний, особистісний), визначення етапів їх розвитку (діагностичний, пізнавально-розвивальний, практично-творчий, узагальнюючий) та характеристику практичних засад на всіх етапах розвитку досліджуваної компетентності (педагогічні умови, різноманітні форми, дослідницькі та інтерактивні методи НМР, засоби).

Сутність першого, *діагностичного етапу* полягає у вимірюванні вхідного рівня розвитку структурних складників етнопедагогічної компетентності, зокрема рівня мотиваційної спрямованості педагогів-музикантів на етнопедагогізацію художньо-естетичної діяльності в дошкільній освіті, наявних у них знань, умінь, навичок щодо впровадження етнопедагогічного змісту в професійну діяльність, зацікавленості в цій роботі. Для вимірювання були застосовані діагностичні методики та критерії оцінювання розвитку етнопедагогічної компетентності, які корелюють із структурними складниками досліджуваної компетентності. Кожен із критеріїв включає в себе ряд ознак, які його конкретизують. Оцінювання ступеня розвитку структурних

складників етнопедагогічної компетентності проводиться за шкалою, що складається з трьох рівнів розвитку: базовий, оптимальний, творчий.

На діагностичному етапі технології провідними *методами роботи* були: застосування діагностичних процедур (тестування, анкетування, серія експериментальних завдань, аналіз інтересів, труднощів щодо впровадження надбань народної педагогіки свого та інших народів до процесу музичного розвитку дошкільників, самооцінка та самоаналіз музичним керівником власної діяльності щодо впровадження етнопедагогічного змісту в професійну діяльність тощо). Кінцевий результат діагностування на цьому етапі – це складання експертами (завідувач, вихователь-методист ЗДО) діагностичної карти успіху, труднощів музичного керівника із питань впровадження етнопедагогічного змісту в професійну діяльність, визначення змісту, напрямів подальшої науково-методичної роботи (форми, методи, засоби) тощо для забезпечення поетапного розвитку етнопедагогічної компетентності.

Діагностичний етап може проводитися вихователем-методистом чи психологом ЗДО, керівником районного/міського методичного об'єднання, методистом районного методичного кабінету, іншими спеціалістами управління освіти на методичних об'єднаннях, районних/обласних семінарах тощо.

Метою другого, *пізнавально-розвивального* етапу є переконання педагога-музиканта в необхідності використовувати здобутки народної педагогіки в музичному розвитку дошкільників та можливості досягти бажаних результатів у цій діяльності; надання та розширення знань педагога, розвиток його умінь і навичок, стимулювання пізнавального інтересу до етнокультурної та етнопедагогічної проблематики. Виходячи із мети цього етапу та наукових ідей дослідників (А. Ахлестіна (2005), О. Бабунова (2009) та інші) щодо шляхів виховання молодого покоління на засадах культурної спадщини свого та інших народів, нами були виявлені взаємопов'язані напрями реалізації пізнавально-розвивального етапу: *інформаційне насичення* (надання знань про традиції, звичаї різних народів, специфіку їхньої культури та цінностей тощо); *емоційний вплив* (у процесі реалізації першого напрямку – інформаційного насичення – важливо викликати емоційний відгук у душі педагога, «розворушити» його почуття); *діяльнісне закріплення* (отримані знання мають бути закріплені у власній професійній поведінці педагога). Останній напрям розвитку етнопедагогічної компетентності більш притаманний для третього етапу

технології. Проте, початкова його стадія відбувається на пізнавально-розвивальному етапі через участь у різних формах науково-методичної роботи. Слід зазначити, що *інформаційне насичення* є одним із основних етапів не тільки збагачення обізнаності педагога-музиканта, але й розвитку толерантного ставлення музичного керівника до представників інших культур та віросповідань (адже через ознайомлення зі звичаями та традиціями інших культур педагог починає усвідомлювати, що між ними не існує «кращих» або «гірших», є просто різні, схожі і несхожі, близькі та віддалені, тому у фахівця виникає готовність із розумінням ставитися до інших, ним переосмислюється життєва позиція щодо здатності сприймати «несхожих» на себе (Гаманюк (2016), с. 64-70); позитивної мотивації до самонавчання, рефлексії стосовно доцільності та ефективності впровадження певних засобів та методів народної педагогіки в музичний розвиток дошкільників тощо.

Результативними формами науково-методичної роботи музичних керівників у цей період є: *науково-дослідницька та самоосвітня діяльність* (реалізуються через підготовку та розробку методичних, музично-дидактичних та інших матеріалів до виступу на семінарах, конференціях, районних (міських) науково-методичних об'єднаннях, батьківських зборах; підготовку презентацій та друкованих робіт до виставок/ярмарок педагогічних ідей; тьюторську діяльність дистанційного інформування/консультування колег та батьків вихованців на відповідному сайті (форумі) тощо з питань етнопедагогізації музичного розвитку дошкільників); *клуб творчої групи музичних керівників, педагогічна студія, лабораторія педагогічної майстерності, консалтинговий центр, майстер-класи* тощо, в рамках яких виникає необхідність систематично проводити семінари та практикуми щодо обговорення питань виховання та всебічного розвитку дошкільників на надбаннях народної педагогіки свого та інших народів. Перспективною формою, на нашу думку, є організація *дистанційного спецкурсу* «Застосування надбань народної педагогіки різних народів у музичному розвитку дошкільників», по закінченні якого проводиться моніторинг із присвоєнням кількості балів (за умови набору встановленої кількості балів видається сертифікат). Адже дистанційна форма підвищення кваліфікації (у нашому випадку – дистанційний спецкурс) має бути підтверджена документом про підвищення кваліфікації за тематикою дистанційного навчання (МОН України, 2015). Не менш важливим виявилось створення в системі НМР такої форми інтерактивної

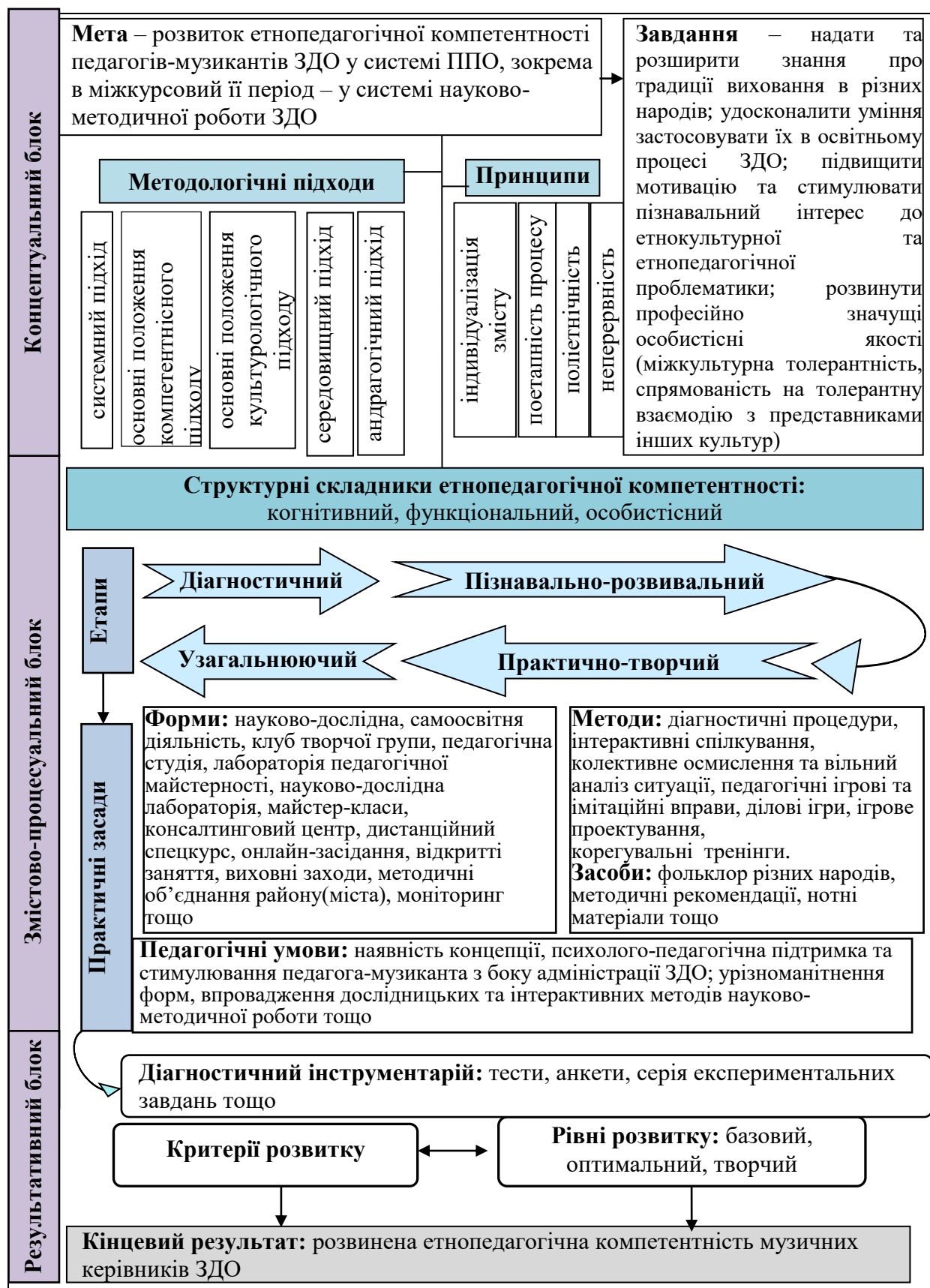

Рис. 1. Модель розвитку етнопедагогічної компетентності музичних керівників

зустрічі як *онлайн-засідання* (текстовий формат спілкування на форумі в чітко визначений час або з можливістю заздалегідь залишити своє повідомлення в уже створеній темі форуму, де відбувалося засідання) з досліджуваної теми. *Онлайн-засідання* в широкому форматі проводиться кожні два місяці. Короткоформатне засідання – один раз на місяць. Періодичність та теми таких засідань оголошуються на педраді. Зазначені форми НМР мають найбільшу ефективність при використанні дослідницьких та інтерактивних методів роботи: *інтерактивні спілкування* (питання-відповідь, відкритий мікрофон тощо), *колективне осмислення та вільний аналіз ситуації*, педагогічні *ігрові та імітаційні вправи*, *ділові ігри*, *розігрування ролей*, *ігрове проектування*, *ситуативно-моделюючі ігри* (у формі екскурсій, подорожі, ток-шоу), *тренінги* тощо.

Використання методу емоційного впливу в процесі розвитку етнопедагогічної компетентності музичного керівника на цьому етапі відбувається через розкриття краси традицій і культур різних народів, кросс-культурні порівняння. Для цього доцільним є використання *відеолекцій*, *драматизацій етнографічних обрядів* (ефективний спосіб викликати цікавість, привернути увагу та інтенсивніше залучити аудиторію до процесу засвоєння інформації), *рольових ігор* (є ідеальними для емоційного сприйняття навчального матеріалу), *проведення корегувальних тренінгів* тощо.

У контексті нашого дослідження слід виокремити таку форму НМР як створення *науково-дослідної лабораторії* на базі науково-методичного центру району/міста/області. Основні завдання якої – це виявлення перспективних напрямів удосконалення: а) процесу етнопедагогізації музичної діяльності в ЗДО; б) самоосвіти педагога-музиканта (інтелектуально-пізнавальна, дослідницька діяльність) з метою розвитку їх етнопедагогічної компетентності; в) пошук оптимальних форм трансформування наукових (творчих) ідей і перспективного педагогічного досвіду в освітній процес ЗДО; г) створення науково-методичної бази та фонду зразків народного музичного мистецтва тощо. Крім творчої групи, керівника методичних об'єднань та методиста районного відділу освіти, учасниками такої лабораторії, за бажанням, є всі музичні керівники закладів дошкільної освіти.

Третій етап – *практично-творчий*, надає музичному керівнику широкі можливості для закріплення ним набутих знань, умінь, навичок через творчу реалізацію їх у практичній діяльності. Оптимальними

формами організації НМР цього етапу, на нашу думку, є: відкриті заняття, виховні заходи, виступи на батьківських зборах, участь у методичних об'єднаннях району (міста) з питань етнопедагогізації музичного розвитку дошкільників тощо.

Суттю четвертого етапу – *узагальнюючого* - є вимірювання рівня розвитку структурних складників етнопедагогічної компетентності музичного керівника, рефлексія педагога-музиканта та експертів ((само)оцінка, (само)корекція процесу готовності музичного керівника до впровадження культурної спадщини свого та інших народів у професійну діяльність), визначення подальших потреб, способів їх розв'язання. Тому серед методів роботи, які застосовуються на цьому етапі, є: діагностичний, метод експертного оцінювання, проєктивний, рефлексивний.

Сутність діагностування на цьому етапі полягає в зіставленні досягнутих результатів із прогнозованими, а також порівняння з результатами початкового (діагностичного) етапу технології. Зміст контрольного вимірювання є майже ідентичним (з деякими змінами) діагностичному вивченню на діагностичному етапі технології розвитку етнопедагогічної компетентності. Поряд із цим до уваги беруться також методичні розробки, авторські програми музичного розвитку дітей на засадах народної педагогіки та будь-які творчі проєкти музичних керівників.

Провідним аспектом даного етапу є *рефлексія* педагога-музиканта у формі *самоаналізу* власних здобутків й недоліків у процесі розвитку етнопедагогічної компетентності та *самооцінки* етнопедагогізації власної професійної діяльності, порівняння початкових та кінцевих показників сформованості складників компетентності з метою корекції подальшого її розвитку, бачення педагогом способів підвищення професійного рівня з даної проблеми тощо. Результатом рефлексії є створення музичними керівниками перспективної програми спрямованої на подальший саморозвиток етнопедагогічної компетентності та моделювання власної професійної траєкторії, наповненої етнопедагогічним змістом.

Слід зауважити, що технологія розвитку етнопедагогічної компетентності музичного керівника ЗДО у системі НМР передбачає дотримання (на всіх етапах) *педагогічних умов*, від яких залежить ефективність розвитку досліджуваної компетентності. Вивчення психолого-педагогічної, методичної літератури і власний педагогічний досвід дозволяють виокремити такі умови: 1) *психолого-педагогічна*

підтримка та стимулювання педагога-музиканта з боку адміністрації ЗДО у сфері професійної діяльності, спрямовані на етнопедагогізацію музичного розвитку дошкільників (наприклад: суб'єкт-суб'єктна взаємодія педагога-музиканта з адміністрацією ЗДО (завідувач, вихователь-методист) у вигляді співробітництва та партнерства в організації творчої діяльності на засадах народної педагогіки, організації науково-методичного та предметно-розвивального середовища процесу етнопедагогізації музичної діяльності в ЗДО, пошуку шляхів для досягнення цілей досліджуваної діяльності (обговорення, коригування творчих задумів, сприяння в їх реалізації тощо), пошуку необхідної інформації та практичного матеріалу тощо; спонукання до творчого розв'язання педагогічних завдань; створення творчої атмосфери в колективі; своєчасна позитивна оцінка діяльності викладача тощо); 2) урізноманітнення форм, впровадження дослідницьких та інтерактивних методів НМР для музичного керівника, наповнених етнопедагогічним змістом (Байкова, 2013).

Результативний блок включає систему критеріїв, ознак, рівнів розвитку досліджуваної компетентності, діагностичні методики. Реалізація описаної технології має результат – розвинену етнопедагогічну компетентність музичних керівників ЗДО.

Висновки й перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отримані нами уявлення, з проаналізованих наукових досліджень про функціонування системи підвищення кваліфікації педагогів взагалі, педагогів-музикантів зокрема, дали змогу зрозуміти, що успішність професійного вдосконалення/розвитку, підвищення майстерності фахівця залежить від використання в системі ППО сучасних педагогічних технологій. Відтак, нами була розроблена та науково обґрунтована технологія розвитку етнопедагогічної компетентності музичних керівників ЗДО у системі ППО, зокрема у міжкурсовий період. Одночасно були виявлені та дібрані дієві педагогічні умови розвитку досліджуваної компетентності педагогів музикантів.

Перспективами подальшого нашого дослідження є проведення повномасштабного експерименту для перевірки ефективності спеціально сконструйованої технології розвитку етнопедагогічної компетентності музичного керівника ЗДО.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Аубакирова, К. Ф. (2008). *Педагогические условия формирования этнопедагогической компетентности будущих учителей*. (Дис. ... канд. пед. наук). Карагандинский государственный университет имени Е.А. Букетова.
- Ахлестина, А. Ю. (2005). *Этнокультурное воспитание студентов специальности "музыкальное образование" на основе народного творчества*. (Дис. ... канд. пед. наук). Кострома : Костромской государственный университет им. Н. А. Некрасова.
- Бабунова, Е. С. (2009). *Концептуально-теоретические и прикладные аспекты педагогической системы дошкольного этнокультурного образования* : монография / Е. С. Бабунова. - Челябинск : Изд-во ИИУМЦ "Образование".
- Байкова, І. С. (2013). Педагогічні умови формування етнопедагогічної компетентності музичного керівника ЗДО у міжкурсовий період післядипломної педагогічної освіти. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 5(58), 36-47.
- Березюк, О. С. (2015). Етнопедагогічна компетентність як основа етнокультурологічної підготовки майбутнього вчителя в умовах створення акмесередовища навчального закладу. *Проблеми освіти*, 84, 52-56.
- Беспалько, В. П. (1990). *Слагаемые педагогической технологии*. Москва : Педагогика.
- Большукіна, А. В. (2015). *Управління розвитком дошкільного навчального закладу на адаптивних засадах*. (Дис. ... канд. пед. наук). Київ : Державний вищий навчальний заклад "Університет менеджменту освіти" НАПН України.
- Гаманюк, В. А. (2016). Готовність до міжкультурної комунікації як стратегічна мета іншомовної освіти. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія*, 233, 64 - 70. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/nvnau_ped_2016_233_11.pdf
- Гриньова, М. В. (2008). *Педагогічні технології: теорія та практика*. Полтава : АСМІ.
- Давыдова, Т. В. (2004). *Этнопедагогический потенциал художественных традиций чувашского народа в подготовке будущего учителя музыки*. (Дис. ... канд. пед. наук). Чувашский ГПУ имени И.Я. Яковлева.
- Дзюба, Т. А. (2004). *Этнопедагогическая подготовка учителя музыки к профессиональной деятельности в сельской школе Чувашии*. (Дис. ... канд. пед. наук). Чувашский ГПУ имени И.Я. Яковлева.
- Дичківська, І. М. (2004). *Інноваційні педагогічні технології*. Київ : Академвидав.
- Дубасенюк, О. А. (ред.) (2009). *Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики* : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
- Іванченко, Л. П. (2008). Структура педагогічної технології формування в учнів загальноосвітньої школи мотивації до систематичних занять фізичною культурою. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, 8, 25 - 29.
- Кайсарова, А. В. (2008). *Педагогические условия формирования этнопедагогической компетентности студентов в процессе обучения в педвузе*. (Дис. ... канд. пед. наук). Чувашский ГПУ имени И.Я. Яковлева.

- Клокар, Н. І. (2010). *Підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах післядипломної освіти регіону на засадах диференційованого підходу*. Київ : УМО.
- Ковальова, С. В. (2007). *Розвиток творчої активності вчителів музики в системі підвищення кваліфікації*. (Дис. ... канд. пед. наук). Київ : Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих АПН України.
- МОН України.(2015). Наказ МОН України "Про затвердження Змін до Положення про дистанційне навчання" від 14.07.2015 № 761. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0923-15>.
- Мурована, Н. М. (2008). *Педагогічне керівництво розвитком професійної компетентності вчителів музики у післядипломній освіті*. (Дис. ... канд. пед. наук). Київ : Ун-т менеджменту освіти АПН України.
- Нестеренко, О. П. (2010). *Формирование этнокультурного компонента профессиональной компетенции учителя в системе повышения квалификации*. (Дис. ... канд. пед. наук). М. : НИИ развития профессионального образования.
- Пехота, О. М., Кіктенко, А. З. і Любарська, О. М. (2001). *Освітні технології*. Київ : А.С.К.
- Пигарева, И. В. (2006). *Повышение профессиональной компетентности учителя музыки в процессе изучения творческого наследия Д.Б.Кабалевского*. (Дис. ... канд. пед. наук). МГОПУ им. М.А. Шолохова.
- Прокопенко, І. Ф., Євдокимов, В. І. (2005). *Педагогічні технології*. Харків : Колегіум.
- Селевко, Г. К. (1998). *Современные образовательные технологии*. М. : Народное образование.
- Сігаєва, Л. Є. (2010). *Освіта дорослих в Україні (друга половина XX ст. – початок XXI ст.)*. Київ : ТОВ ВД "ЕКМО".
- Сысоев, П. В. (2003). *Концепция языкового поликультурного образования (на материале культуроведения США)* : монографія. М. : Еврошкола.
- Ткаченко, О. М. (2013). *Теоретико-методичні засади формування етнопедагогічної компетентності майбутніх вчителів гуманітарного профілю*. (Дис. ... д-ра пед. наук). Кіровоград : Кіровоградський держ. пед. ун-т імені Володимира Винниченка.
- Харитонов, М. Г. (2004). *Этнопедагогическое образование учителей национальной школы*. Чебоксары : Чувашский ГПУ.
- Хоружа, О. В. (2010). *Методичні засади формування етнопедагогічного мислення майбутнього вчителя музики*. (Дис. ... канд. пед. наук). Київ : Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова.
- Чапоргина, Н. А. (2003). *Этнорегиональные особенности последипломного педагогического образования (на материале Восточной Сибири)*. (Дис. ... д-ра пед. наук). Иркутский ИПК работников образования.
- Чемерис, І. М. (2007). *Формування професійної компетентності майбутніх журналістів засобами ініомовних періодичних видань*. (Дис. ... канд. пед. наук). Київ : Інститут вищої освіти АПН України.

- Чепурна, Н. М. (2008). Модернізація післядипломної педагогічної освіти у контексті сучасних соціокультурних змін. *Педагогічний вісник (Черкаський ОПОПП)*, 4, 2-4.
- Юр'єва, К. А. (2017). *Теорія і методика професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах порівняльної етнопедагогіки*. (Дис. ... д-ра пед. наук). ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

REFERENCES

- Aubakirova, K. F. (2008). *Pedagogicheskie usloviya formirovaniya etnopedagogicheskoy kompetentnosti budushchikh uchiteley* [Pedagogical conditions of formation of ethno-pedagogical competence of future teachers]. (Dis. ... kand. ped. nauk). Karagandinskiy gosudarstvennyy universitet imeni E. A. Buketova. [in Russian]
- Akhlestina, A. Yu. (2005). *Etnokul'turnoe vospitanie studentov spetsial'nosti "muzykal'noe obrazovanie" na osnove narodnogo tvorchestva* [Ethnocultural education of students of the specialty "musical education" based on folk art] (Dis. ... kand. ped. nauk).. Kostroma : Kostromskoy gosudarstvennyy universitet im. N. A. Nekrasova. [in Russian]
- Babunova, E. S. (2009). *Kontseptual'no-teoreticheskie i prikladnye aspekty pedagogicheskoy sistemy doshkol'nogo etnokul'turnogo obrazovaniya* [Conceptual-theoretical and applied aspects of preschool ethnocultural education] : monografiya. Chelyabinsk : Izdatel'stvo IIUMTs "Obrazovanie". [in Russian]
- Baykova, I. S. (2013). Pedagogichni umovi formuvannya etnopedagogichnoyi kompetentnosti muzichnogo kerivnika DNZ u mizhkursoviy period pislyadiplomnoyi pedagogichnoyi osviti [Pedagogical conditions of formation of ethnopedagogical competence of musical director of ZSD in intercurricular period of postgraduate pedagogical education]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka* [Spirituality of Personality: Methodology, Theory and Practice], 5(58), 36-47. [in Ukrainian]
- Bereziuk, O. S. (2015). Etnopedahohichna kompetentnist yak osnova etnokulturolohiichnoi pidhotovky maibutnoho vchytelia v umovakh stvorennia akmeseredovyshcha navchalnoho zakladu [Ethnopedagogical competence as the basis of ethnocultural education of the future teacher in the conditions of the formation of the educational system of the educational institution]. *Problemy osvity* [Problems of education], 84, 52-56. [in Ukrainian]
- Bespal'ko, V. P. (1990). *Slagaemye pedagogicheskoy tekhnologii* [The components of educational technology]. M. : Pedagogika. [in Russian]
- Bolshukina, A. V. (2015). *Upravlinnia rozvytkom doshkolnoho navchalnoho zakladu na adaptivnykh zasadakh* [Management of the development of a preschool educational institution on an adaptive basis]. (Dys. ... kand. ped. nauk). Kyiv : Derzhavnyi vyshchyi navchalnyi zaklad "Universytet menedzhmentu osvity" NAPN Ukrainy. [in Ukrainian]
- Hamaniuk, V. A. (2016). Hotovnist do mizhkulturnoi komunikatsii yak stratehichna meta inshomovnoi osvity [Readiness for intercultural communication as a strategic goal of foreign language education]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy* [Scientific herald of the National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine]. *Seriia : Pedahohika, psykhologhiia, filosofii*, 233, 64-70. <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi->

bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/nvnau_ped_2016_233_11.pdf
[in Ukrainian]

- Hrynova, M. V. (2008). *Pedahohichni tekhnolohii: teoriia ta praktyka. [Pedagogical Technologies: Theory and Practice]*. Poltava : ASMI. [in Ukrainian]
- Davidova, T. V. (2004). *Etnopedagogicheskiy potentsial khudozhestvennykh traditsiy chuvashskogo naroda v podgotovke budushchego uchitelya muzyki [Ethnopedagogical potential of the artistic traditions of the Chuvash people in the preparation of the future music teacher]*. (Dis. ... kand. ped. nauk). Chuvashskiy gosudarstvennyy pedagogicheskiy universitet imeni I.Ya. Yakovleva. [in Russian]
- Dzyuba, T. A. (2004). *Etnopedagogicheskaya podgotovka uchitelya muzyki k professional'noy deyatel'nosti v sel'skoy shkole Chuvashii [Ethnopedagogical preparation of a music teacher for professional activities in the rural school of Chuvashia]*. (Dis. ... kand. ped. nauk). Chuvashskiy gosudarstvennyy pedagogicheskiy universitet imeni I.Ya. Yakovleva. [in Russian]
- Dychkivska, I. M. (2004). *Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii. [Innovative pedagogical technologies]*. Kyiv : Akademvydav. [in Ukrainian]
- Dubaseniuk, O. A. (ed.) (2009). *Profesiina pedahohichna osvita: innovatsiini tekhnolohii ta metodyky [Professional Pedagogical Education: Innovative Technologies and Techniques]* : monografiya. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. [in Ukrainian]
- Ivanchenko, L. P. (2008). Struktura pedahohichnoi tekhnolohii formuvannia v uchniv zahalnoosvitnoi shkoly motyvatsii do systematichnykh zaniat fizychnoiu kulturoiu [The structure of the pedagogical technology of forming the students in the general school of motivation to systematic physical culture classes]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu [Pedagogy, psychology and medical-biological problems of physical education and sports]*, 8, 25-29. [in Ukrainian]
- Kaysarova, A. V. (2008). *Pedagogicheskie usloviya formirovaniya etnopedagogicheskoy kompetentnosti studentov v protsesse obucheniya v pedvuze [Pedagogical conditions of the formation of ethnopedagogical competence of students in the process of teaching at the teacher training college]*. (Dis. ... kand. ped. nauk). Chuvashskiy gosudarstvennyy pedagogicheskiy universitet imeni I.Ya. Yakovleva. [in Russian]
- Klokar, N. I. (2010). *Pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh pratsivnykiv v umovakh pisliadyplomnoi osvity rehionu na zasadakh dyferentsiiovanoho pidkhodu [Raising the qualification of pedagogical workers in the postgraduate education of the region on the basis of a differentiated approach]*. Kyiv : UMO. [in Ukrainian]
- Kovalova, S. V. (2007). *Rozvytok tvorchoi aktyvnosti vchyteliv muzyky v systemi pidvyshchennia kvalifikatsii [Development of creative activity of music teachers in the system of professional development]*. (Dys. ... kand. ped. nauk) Kyiv : Instytut pedahohichnoi osvity ta osvity doroslykh APN Ukrainy. [in Ukrainian]
- MON Ukrainy. (2015). *Nakaz MON Ukrainy "Pro zatverdzhennia Zmin do Polozhennia pro dystantsiine navchannia" [Order of the MES of Ukraine "On Approval of Changes to the Regulations on Distance Learning"]* vid 14.07.2015 № 761. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0923-15>. [in Ukrainian]
- Murovana, N. M. (2008). *Pedahohichne kerivnytstvo rozvytkom profesiinoi kompetentnosti vchyteliv muzyky u pisliadyplomnii osviti. [Pedagogical guidance on the development*

- of professional competence of music teachers in postgraduate education]. (Dys. ... kand. ped. nauk). Kyiv : Un-t menedzhmentu osvity APN Ukrainy. [in Ukrainian]
- Nesterenko, O. P. (2010). *Formirovanie etnokul'turnogo komponenta professional'noy kompetentsii uchitelya v sisteme povysheniya kvalifikatsii*. [Formation of ethno-cultural component of professional competence of the teacher in the system of advanced training]. (Dis. ... kand. ped. nauk). M. : nauchno-issledovatel'skiy institut razvitiya professional'nogo obrazovaniya. [in Russian]
- Piekhota, O. M., Kiktenko, A. Z. & Liubarska, O. M. (2001). *Osvitni tekhnolohii*. [Educational technologies]. Kyiv : A.S.K. [in Ukrainian]
- Pigareva, I. V. (2006). *Povyshenie professional'noy kompetentnosti uchitelya muzyki v protsesse izucheniya tvorcheskogo naslediya D. B. Kabalevskogo*. [Improving the professional competence of music teacher in the process of studying the creative heritage of D. B. Kabalevsky]. (Dis. ... kand. ped. nauk). MGOPU. [in Russian]
- Prokopenko, I. F. & Yevdokymov, V. I. (2005). *Pedahohichni tekhnolohii*. [Pedagogical Technologies]. Kharkiv : Kolehium. [in Ukrainian]
- Selevko, G. K. (1998). *Sovremennye obrazovatel'nye tekhnologii*. [Modern educational technology]. M. : Narodnoe obrazovanie. [in Russian]
- Sihaieva, L. Ye. (2010). *Osvita doroslykh v Ukraini (druha polovyna XX st. – pochatok XXI st.)*. [Adult Education in Ukraine (the second half of the twentieth century – the beginning of the twenty-first century)]. Kyiv : TOV VD "EKMO". [in Ukrainian]
- Sysoev, P. V. (2003). *Kontseptsiya yazykovogo polikul'turnogo obrazovaniya (na primere kul'turologii SShA)* [The concept of multicultural language education (on the material of US cultural studies)] : monografiya. M. : Evroshkola. [in Russian]
- Tkachenko, O. M. (2013). *Teoretyko-metodychni zasady formuvannia etnopedahohichnoi kompetentnosti maibutnikh vchyteliv humanitarnoho profilu*. [Theoretical and methodical principles of formation of ethnopedagogical competence of future teachers of the humanitarian profile] (Dys. ... doktora ped. nauk). Kirovohrad : Kirovohradskyy derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Volodymyra Vynnychenka. [in Ukrainian]
- Kharitonov, M. G. (2004). *Etnopedagogicheskoe obrazovanie uchiteley natsional'noy shkoly*. [Ethnopedagogical education of national school teachers]. Cheboksary : Chuvashskiy GPU. [in Russian]
- Khoruzha, O. V. (2010). *Metodychni zasady formuvannia etnopedahohichnoho myslennia maibutnoho vchytelia muzyky*. [Methodical principles of formation of ethnopedagogical thinking of the future teacher of music] (Dys. ... kand. ped. nauk). Kyiv : NPU imeni M. P. Drahomanova. [in Ukrainian]
- Chaporgina, N. A. (2003). *Etnoregional'nye osobennosti poslediplomnogo pedagogicheskogo obrazovaniya (na materiale Vostochnoy Sibiri)*. [Ethnoregional features of postgraduate pedagogical education (on the material of Eastern Siberia)]. (Dis. ... doktora ped. nauk). Irkutskiy institut povysheniya kvalifikatsii rabotnikov obrazovaniya. [in Russian]
- Chemerys, I. M. (2007). *Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh zhurnalistiv zasobamy inshomovnykh periodychnykh vydan*. [Formation of professional competence of future journalists by means of foreign-language periodicals] (Dys. ... kand. ped. nauk). Kyiv : Instytut vyshchoi osvity APN Ukrainy. [in Ukrainian]

- Chepurna, N. M. (2008). Modernizatsiia pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity u konteksti suchasnykh sotsiokulturnykh zmin. [Modernization of postgraduate pedagogical education in the context of modern socio-cultural changes]. *Pedahohichnyi visnyk [Pedagogical Bulletin]. (Cherkaskyi OIPOP)*, 4, 2-4. [in Ukrainian]
- Yurieva, K. A. (2017). *Teoriia i metodyka profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovoi shkoly na zasadakh porivnialnoi etnopedahohiky*. [Theory and methodology of elementary school future teachers vocational training on the principles of comparative ethnopedagogy] (Dys. ... d-ra ped. nauk). KhNPU imeni H. S. Skovorody. [in Ukrainian]

Байкова Ірина Станіславівна

музичний керівник Комунального закладу
«Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок)
№ 2 Харківської міської ради»
проспект Академіка Курчатова, 12-Б, Харків,
Україна 61108
Тел. +38(097)31 54 275
<https://orcid.org/0000-0002-5222-0465>
e-mail: baykova.i@gmail.com

Baykova Irina

Musical Director of the Municipal
Institution «Preschool Educational
Institution (nursery school) № 2
of the Kharkiv City Council»
Prospekt Akademika Kurchatova, 12-B,
Kharkiv, Ukraine 61108
Тел. +38(097)31 54 275
<https://orcid.org/0000-0002-5222-0465>
e-mail: baykova.i@gmail.com

УДК 793.3+78

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ КИТАЮ У XX ст.: ПОЄДНАННЯ ТРАДИЦІЙ ТА ІННОВАЦІЙ

Фань Чженьсюань

THE MAIN TRENDS IN CHINESE MUSICAL EDUCATION IN THE 20th CENTURY: THE COMBINATION OF TRADITIONS AND INNOVATIONS

Fan Zhenxuan

У статті розкрито культурно-філософські передумови розвитку музичної освіти Китаю у XX ст. На основі аналізу науково-педагогічних джерел доведено, що на розвиток музичної освіти вплинули традиційні ідеї давньокитайської філософської думки, де велика увага надавалася гармонійному вихованню людини в єдності із природою та соціумом, зокрема засобами музичної освіти.

З'ясовано, що з початку XX століття музичне мистецтво посідає важливе місце у гуманітарній освіті Китаю, відіграючи важливу роль у вихованні дітей та молоді у системі шкільної, позакласної та позашкільної освіти. На основі аналізу державних програм та стандартів для учнів середніх шкіл, затверджених Міністерством освіти Китаю, встановлено, що метою музичної освіти було створення естетичної основи для розвитку особистості, виховання у школярів духовних якостей та чутливості до позитивного впливу музичного мистецтва. Основною формою шкільного навчання виступав хоровий та вокальний спів. У позакласній діяльності акцент було зроблено на розвиток творчих задатків школярів в гуртках, де вони мали змогу навчатися інструментальній грі, зокрема грі на народних музичних інструментах. Позашкільна музична освіта виступала осередком первинної професіоналізації учнів як музикантів та співаків, забезпечуючи творчу самореалізацію дітей у групових та масових формах музичної діяльності. Доведено, що провідною тенденцією розвитку музичної освіти Китаю у XX ст. стало поєднання традиційного національного підходу, зокрема збереження узвичаєного для співочої культури Китаю одноголосся, насичення змісту освіти традиційним музичним та співацьким репертуаром, навчання грі на національних музичних інструментах, та музично-педагогічних інновацій, серед яких: спрямування музичної освіти на вирішення нового завдання – індивідуального творчого розвитку дитини; переорієнтація освітнього процесу на хоровий спів; збагачення музичного репертуару світовими дитячими та класичними творами; розвиток нових позакласних та позашкільних форм музичної освіти школярів; проведення масштабних культурно-музичних заходів; створення системи музично-педагогічної підготовки педагогічних кадрів тощо.

Ключові слова: традиції, інновації, музична освіта, філософська думка, позакласна діяльність, музичний репертуар, культурно-музичні заходи.

The article deals with the cultural and philosophical preconditions of the development of Chinese music education in the 20th century. On the basis of the analysis of scientific and pedagogical sources, it has been proved that the traditional ideas of ancient Chinese philosophical thought influenced the development of musical education, where much attention was paid to harmonious education of a person in unity with nature and society, through musical education in particular. It has been discovered that since the beginning of the 20th century music has played an important role in the humanitarian education of China, playing an important role in the education of children and young people in the system of school and extracurricular education. Based on the analysis of state programs and standards for secondary school students approved by the Ministry of Education of China, it has been established that the purpose of musical education was to create an aesthetic basis for the development of personality, education of students of spiritual qualities and sensitivity to the positive influence of musical art. The main form of school education was choral and vocal singing. In the extracurricular activities was emphasized the development of the creative enthusiasm of schoolchildren in clubs, where they were able to learn playing music instruments and learn how to the play of folk musical instruments in particular. Out-of-school musical education was the center of initial professionalization of students as musicians and singers, providing creative self-realization of children in group and mass forms of musical activity. It is proved that the leading trend in the development of Chinese music education in the twentieth century has become the combination of the traditional national approach, in particular the preservation of the commonalities of the singular culture common to singing in China, the saturation of the contents of education with traditional musical and singer repertoire, the training of the game on national musical instruments, and musical and pedagogical innovations, the core of which is the orientation of musical education to the solution of a new task – development of the child, reorientation of the educational process to choral singing, enrichment of the musical repertoire with world children's and classical works, development of new extracurricular and after-school music education forms for pupils, large-scale cultural and musical events, creation of musical and pedagogical trainings for teachers etc.

Key words: traditions, innovations, musical education, philosophical thought, extracurricular activities, musical repertoire, cultural and musical events.

Постановка проблеми. Підвищення якості освіти, спрямування її на формування творчої особистості, здатної до засвоєння духовних та культурних цінностей рідного народу є характерним для сучасного етапу розвитку суспільства як України, так і Китаю. У відродженні культурних традицій народу провідну роль відіграє мистецтво, особливо музика, що зумовлює актуалізацію широкої культурно-естетичної, зокрема музичної, освіти школярів. Зважаючи на це, загострюється необхідність вивчення, узагальнення та творчого переосмислення історико-педагогічного досвіду, зокрема досвіду розвитку музичної освіти у Китаї у XX ст. задля активізації пошуку нових універсальних підходів до навчання та виховання молодого покоління сьогодення.

Наголосимо, що актуальність дослідження проблеми розвитку музичної освіти дітей у навчальних закладах визначається також низкою

освітніх державних документів як України, так і Китаю та наявності міжнародного нормативно-правового підґрунтя мистецької освіти. Так, творча спрямованість та зорієнтованість освіти молодого покоління на засвоєння кращих здобутків культури та мистецтва передбачена «Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», Законами України «Про освіту», «Про середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Концепцією позашкільної освіти й виховання», «Концепцією художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах», «Комплексною програмою художньо-естетичного виховання в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах», а також «Стратегією розвитку освіти в Китаї у XXI ст.», «Реформами розвитку базової освіти в КНР» та іншими законодавчими актами, де у руслі світових тенденцій в освіті, означених у міжнародних документах («Дорожня карта мистецької освіти» (Лісабон), «Цілі розвитку художньої освіти» (Сеул)), наголошується, що система музичної освіти має забезпечувати розвиток здібностей та обдарувань дітей, задоволення їхніх культурних запитів та духовних потреб. У зазначених документах підкреслюється, що у навчальних закладах слід накопичувати та розповсюджувати позитивний досвід музичної освіти учнів.

Аналіз актуальних досліджень. Сьогодні у наукових роботах (М. Бахтін, М. Біблер, Е. Кучменко, О. Кучмій, Б. Лихачов, П. Сімуш, І. Сумченко, Ю. Яковець, М. Яковлева та ін.) обґрунтовано необхідність діалогу культур різних історичних епох, етносів, соціокультурних формацій, теоретично осмислено ідеї полікультурної комунікації, інтеграції культурних та освітніх систем різних країн світу тощо. У працях вчених наголошено на необхідності вивчення національної культурно-мистецької спадщини у контексті збагачення світового досвіду освіти та виховання молодого покоління.

У цьому аспекті заслуговують на увагу праці Н. Бовсунівської, Т. Грищенко, О. Кравчук, М. Маріо, С. Мельничука, О. Олексюк, А. Омельченко, Т. Смирнової, Т. Танько, О. Цвігун, В. Черкасова та інших вчених, які присвячені питанням становлення й розвитку музичної освіти в Україні, підготовки вітчизняних фахівців до музично-просвітницької діяльності. Крім того, українськими вченими (А. Болгарський, Л. Горюнова, Н. Гузій, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Р. Тельчарова та ін.) ґрунтовно досліджено питання формування музичної культури особистості.

Проте, слід наголосити, що відповідні дослідження щодо стану китайської музичної освіти, які є достатньо ґрунтовними та численними, залишаються мало відомими для українських освітян хоча безперечно можуть скласти важливе підґрунтя для полікультурного та музично-просвітницького обміну досвідом виховання молодого покоління. Значний інтерес у цьому напрямі становлять розвідки сучасних українських та китайських учених, в яких висвітлюють різноманітні аспекти розвитку китайської культури та мистецтва (Р. Грубер, Гун Лі, М. Ісаєва, Фань Вень-Лань, Г. Шнеєрсон та ін.), зокрема музичного (Бай Юнь-шен, Ван Го-вей, Ван Чао-вень, О. Васильченко, М. Михайлов, Лі Фан, Фан Дін-Тан, Чень Лінь-жуй та ін.); досліджено жанрові, стилістичні особливості музичного мистецтва (Ф. Арзаманов, В. Вакулішина, Лінь Хай, Лю Да-цзюнь, Ма Гешунь, Сунь Цуньїнь, У Ген-Ір, Чан Ліїн, Ян Сяо Сюй); проаналізовано процеси становлення та розвитку національної системи музичної освіти (Ван Юйхэ, Лю Пей, Ян Бохуа); розкрито важливі аспекти музично-виконавчої діяльності музикантів та вокалістів (Гу Юй Мей, Сюй Дін Чхун, Ван Лей, Вей Лімін, Гу Юй Мей, Цзинь Нань, Чен Дін, Чжао Веньфан та ін.); обґрунтовано теоретико-методичні засади підготовки майбутніх фахівців до музично – естетичного виховання учнів у Китаї (Лі Чуньпен, Лін Хай, Ма Цзюнь, Чжао Веньфан, Чен Дін, Цзіннь Нань, Цюй Сяо Юй, Чан Ліїн, Чжан Ї). У працях китайських вчених (Дін Юнь, Ян Бохуа та ін.) висвітлено питання змісту музичної освіти учнів у позакласній та позашкільній діяльності.

Здійснений аналіз результатів наукового пошуку вчених доводить, що історико-педагогічний досвід розвитку музичної освіти школярів у Китаї, що традиційно був багатим на культурно-мистецькі й освітні здобутки, потребує узагальнення та подальшої наукової розробки.

Метою статті є висвітлення основних тенденцій розвитку музичної освіти учнів у Китаї у ХХ ст. як основи для полікультурного освітнього діалогу, збагачення скарбниці найкращого світового досвіду задля удосконалення просвітницько-виховної діяльності закладів вищої та середньої ланки.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи порушену проблему, відзначимо, що для становлення музичної освіти школярів у Китаї вкрай важливим було те, що культурні традиції країни ґрунтувалися на світоглядних ідеях давніх мислителів Сходу (Конфуцій, Лінь Цзинь-жу, Су Ши та ін.), які розглядали мистецтво як вагоме підґрунтя для виховання

людини в гармонії із природою та суспільством. Причому, в гармонійному розвитку особистості велика роль відводилась музичному мистецтву. Так, Конфуцій вважав музику найважливішим чинником розвитку людини, обґрунтувавши шляхи формування у молодого покоління естетично зорієнтованої моделі поведінки у системі виховання, що і сьогодні визнається провідною у педагогіці Китаю. У цьому контексті заслуговує на увагу вислів великого китайського філософа: «Щоб процвітати в майбутньому, спочатку треба стати поетом, потім ввічливою людиною, а якщо ви хочете досягнути повного успіху, після цього слід стати музикантом» (Остапеч (2011), с. 3).

Підкреслимо, що естетика в Стародавньому Китаї була нерозривно пов'язана з моральним вихованням, науковим пізнанням, політикою тощо. Згідно з китайськими філософськими традиціями, естетичне виховання особистості, вагомою складовою якого було музичне виховання, розумілося як процес внутрішнього вдосконалення людини, пробудження в ній здатності осягати красу світу, відчувати гармонію людського духу і природи. У цьому контексті класичною для китайської культури є думка, що при створенні зразків музичного мистецтва слід прислуховуватися до природних процесів, спрямовуючи вплив мистецтва на гармонійне виховання людини у соціальному та природному середовищах.

У працях сучасних китайських дослідників (Дін Юнь, Хуан Сяньюй та ін.) наголошується на самобутності й оригінальності процесу становлення музичної культури в Китаї, яка вважається найдавнішою у світі й відслідковується ще до XVI ст. до н. е., коли почав формуватися особливий музичний комплекс – «юе» (музика). Стародавні джерела XI–VI ст. до н. е. трактують це поняття як поєднання у музикуванні гри на інструменті, співу і танцю, що починаючи з епохи Шань-Інь (XVI–XI ст. до н. е.) стало невід'ємною частиною обрядів, свят, офіційних державних церемоній. Разом із цим, за даними дослідників (Лю Да-цзюнь, У Ген-Ір, Чжоу І, Цзінь Нань та ін.), співоча культура Китаю була пов'язана, передусім, з одноголоссям, у контексті якого розвивалося сольне та унісонно-ансамблеве вокальне мистецтво.

З подальшим розвитком культури у період династії Тан (VII–X ст.) розпочинається процес становлення музичної освіти: у Китаї з'являються професійні акторські трупи, серед яких виокремлюються виконавські школи, які об'єднували велику кількість музикантів (наприклад, Ліюань – «Грушовий сад»). У цей час починають також відкриватися перші музичні

навчальні заклади. Важливо відзначити й створення першого посібника з музичного мистецтва – трактат Дуань Аньцзі «Записки про музику», в якому висвітлювались питання теорії та практики навчання музики (Сунь Цзинань (2004), с. 15).

Ідеї Конфуція щодо впливу музики на духовний світ людини у новому тлумаченні особливо гостро актуалізувалися у період династії Сун (X–XIII ст.) у вигляді конфуціанської теорії музики, де музика розглядалась як універсальний просвітницький засіб естетичного впливу на людину та суспільство у цілому. Така філософсько-теоретична основа розвитку китайської музики залишалася в цілому незмінною аж до Новітнього часу, доки її не торкнувся вплив європейської традиції, що особливо посилювався на межі XIX–XX ст.

Починаючи з цього часу китайська музична культура збагачується новими жанрами хорового, багатоголосного співу. Твори таких китайських композиторів, як Хе Лутін, Дін Шаньде, Лі Інхай набули визнання не тільки в Китаї, а й в інших країнах світу. Поряд із становленням китайської музичної культури як соціально-культурного феномена починають актуалізуватися питання ґрунтовного теоретичного осмислення і висвітлення значущості музичного мистецтва як дієвого засобу педагогічного впливу на особистість, з'являються фундаментальні роботи Ін Шичжень, Дань Чжаої, Лі Фейлань, присвячені теоретичним і практичним проблемам музичної освіти дітей та молоді (Дін Юнь (2012), с. 25).

Поступово музичне мистецтво стає невід'ємною частиною гуманітарної освіти в Китаї, зайнявши провідну роль у шкільній, позакласній та позашкільній культурно-освітній діяльності учнів. Передумови для цього почали створюватися ще з 1912 р., коли у «Пропозиціях до освітнього курсу країни» міністр освіти новоствореної Китайської республіки Цай Юаньпей наголосив на провідній ролі естетичної освіти учнів і визначив музику одним із головних предметів системи шкільного навчання. Саме цей державний документ визначив предмет «Музика» як обов'язковий в молодшій та середній загальноосвітніх школах Китаю (Сунь Цзинань (2004), с. 609). Подальший розвиток музичної освіти в школах Китаю було визначено наративним дороговказом під назвою «Система освіти Женьсюй», розробленим «Освітнім товариством країни» (Ван Юн І (1999), с. 7).

З початку XX століття розвиток музичної освіти школярів у Китаї

набуває нового етапу, який характеризується залученням до навчального процесу творів західноєвропейських композиторів, наданням переваги вокально-хоровому навчанню; а уроки співу навіть отримали загальну назву «шкільна пісня» («Сюетан Юеге»). «Уроки шкільних пісень» з'явилися спочатку в Шанхаї, а потім набули поширення по всій країні. «Сюетан Юеге» – пісні, які вивчалися дітьми в школі на уроках співу, проводились один раз на тиждень і були введені до розкладу занять у загальній школі як обов'язкові (Кабалевский (1952), с. 43).

Слід наголосити, що підвищена увага до змісту музичної освіти учнів сприяла актуалізації питань професійної музично-педагогічної підготовки педагогічних кадрів, пошуку реалізації різноманітних її форм. Так, у 1914 р. при Вищому педагогічному університеті провінції Сичуань були організовані Курси співочої підготовки, у 1916 р. в Педагогічному університеті Шанхая було відкрито музичне відділення (згодом перейменоване в Шанхайську педагогічну академію мистецтв). У 1919 р. в Шанхаї відкрився спеціалізований Музично-педагогічний інститут. Основний зміст музично-педагогічної підготовки було зосереджено на засвоєнні майбутніми вчителями основ гармонії, теорії музики, композиції, вокалу, формуванні навичок гри на фортепіано, скрипці. Важливе місце у підготовці педагогічних кадрів посідали заняття з навчання гри на традиційних китайських інструментах (піпе, ерху) (Ван Юйхэ (2002), с. 8). Зазначимо, що у подальшому музична підготовка педагогічних кадрів постійно розвивалася та вдосконалювалася. Починаючи з середини 30-х років XX ст. урізноманітнювались також форми, методи та засоби музично-естетичної роботи з дітьми, розширювався їхній музичний репертуар, створювались дитячі колективи тощо. При цьому слід наголосити, що підґрунтя для створення дитячого музичного репертуару складали найкращі зразки китайської музичної творчості, мелодика вокального та інструментального фольклору і традиційної пекінської опери (Дін Юнь (2016), с. 26). Підкреслимо, що учні широко ознайомлювались не лише з китайськими народними піснями та вокально-хоровими творами, які створювались композиторами Китаю, а й піснями інших народів, а також з творами європейських композиторів-класиків.

Зміст музичної освіти учнів загальноосвітніх шкіл був остаточно унормований у 40-х рр. XX ст. у низці державних програм та стандартів («Програми музичних дисциплін у початкових школах», «Програми музичних дисциплін у середніх школах», «Стандарти музичних дисциплін

у школах старших ступенів» тощо), затверджених Міністерством освіти Китаю. І хоча чільне місце у процесі музичної освіти школярів займало вокально-хорове навчання, до змісту музичної освіти учнів входив не лише спів, а й гра на музичних інструментах, для якої було відведено в основному позакласний час (Ван Юн И (1999), с. 45).

З другої половини ХХ ст. було остаточно закріплено цільову орієнтацію системи шкільної освіти Китаю на масове музичне виховання молодого покоління. У руслі цієї концепції у вересні 1956 р. Міністерство освіти КНР видало проект «Програми навчання музиці учнів середніх шкіл» для учнів 7–9 класів, а в листопаді того ж року – «Програми навчання співу учнів початкових шкіл» для учнів 1–6 класів, де було сформульовано мету та зміст музичного навчання, визначено вимоги до професійних вмінь педагогів, до музичних знань та вмінь учнів, норми організації навчального процесу та перевірки успішності, а також надано вказівки щодо організації позакласної музичної діяльності, створення обов'язкового й рекомендованого навчального репертуару.

Відзначимо, що в умовах панування тоталітарного режиму у Китаї зміст музичної освіти був значною мірою ідеологізований. Так, у програмах для учнів 7–9 класів відзначалась чітка спрямованість змісту музичної освіти на виховання у школярів любові до Батьківщини, її багатих народно-художніх традицій. У більшості пісень, які вивчали школярі «оспівувалась Батьківщина, вожді, щасливе життя і праця народу, радісне шкільне дитинство...» (Мю Пейянь (1996), с. 47). У «Програмах навчання співу учнів початкових шкіл» також проголошувалося: «...уроки співу в початкових школах є одним з найважливіших засобів естетичного виховання молодого покоління, що сприяє формуванню всебічно розвиненої людини соціалістичного суспільства». Метою музичної освіти учнів було визначено формування естетичного базису для розвитку особистості, виховання в неї високої духовності, здатності до глибокого сприйняття музичного мистецтва. Хоровий спів виступав основною формою музичної діяльності в початковій школі, що забезпечувала безпосереднє залучення учнів до музичного мистецтва, розширення музичної ерудиції, формування естетичної сприйнятливості тощо (Мю Пейянь (1996), с. 32).

Велике значення у програмах з музичного навчання та виховання надавалося організації позакласної музичної роботи. Поєднання класної і позакласної музичної роботи, що являла собою додаткову форму освіти,

стало важливим принципом шкільного навчання музиці. І хоча до змісту музичної освіти не було включено спеціальне вивчення інструментальної музики, воно здійснювалося в різних формах позакласної роботи (гуртках інструментальної ансамблевої музики, гри на національних музичних інструментах – дзю, ерху тощо).

При цьому наголошувалося, що вчителі повинні з великою відповідальністю ставитися до керування позакласною роботою учнів, викладати в гуртках і групах музичного спрямування або запрошувати для цього відповідних фахівців, складати докладні плани позакласних занять і забезпечувати їх виконання, всіляко розвивати здібності і поглиблювати музичні інтереси учнів. Особливо відзначимо задекларовану у програмах орієнтацію на творчий підхід до викладання музики, використання різних форм і методів, що мало сприяти формуванню в учнів інтересу до музики, любові до неї, бажання самостійно нею займатися.

Серед популярних у другій половині XX ст. форм позакласної музичної діяльності слід відзначити організоване прослуховування учнями музики, підготовку до виступів у шкільних концертах, позакласні заняття учнів у хорі та гуртках інструментальної музики тощо. Особлива увага надавалася підтримці творчих задатків школярів, які займаються в гуртках національної музики.

У контексті нашого дослідження не можна не звернути увагу на розвиток музичної освіти й у позашкільних закладах Китаю, адже, за твердженням Дін Юнь, така освіта ґрунтується на глибоких традиціях країни, які формувались протягом багатьох десятиліть. Музичним дисциплінам у позашкільній освіті у досліджуваний період надавалося чільне місце. Позашкільна музична освіта навіть розглядалася як первинна музично-професійна професіоналізація учнів, оскільки, на думку китайських педагогів (Бянь Мен, Вен Дань, Вей Тінге, Лун Хун, Фань Тао), розвиток інтересу дітей до музики стимулює, підтримує, заохочує дітей до творчої самореалізації, виховує в них позитивні людські якості (Дін Юнь (2016), с. 36).

За даними китайських вчених (Лянь Лю, Ма Гешунь, Сунь Цуньїнь, Цзінь Нань, Чжай Хуань), розвиток музичної освіти новітньої доби позначився такими провідними тенденціями, як зростання кількості хорових колективів та урізноманітнення їх типів, поширення хорового співу як масового соціокультурного явища, проведення масштабних культурно-музичних заходів.

Висновки. Завершуючи дослідження історичного аспекту розвитку музичної освіти учнів у Китаї, слід підкреслити, що протягом ХХ ст. музична освіта поступово набула пріоритетного значення у системі середньої освіти Китаю. Серед основних тенденцій розвитку такої освіти слід відзначити поєднання традиційних національних підходів (розуміння значення музичного мистецтва як засобу гармонізації духовного світу людини та природи і соціуму, домінування колективної вокально-хорової форми музичної освіти, збереження у змісті освіти традиційного музичного та співацького репертуарів, навчання грі на національних музичних інструментах) та музично-педагогічних інновацій (спрямування музичної освіти на вирішення нового завдання – творчого розвитку особистості дитини, кардинальне оновлення репертуару, збагачення його світовими дитячими та класичними музичними творами, розвиток позакласних та позашкільних форм музичної освіти школярів, створення системи музично-педагогічної підготовки педагогічних кадрів тощо).

Перспективним напрямом подальшої наукової розробки порушеної проблеми виступає поглиблене дослідження розвитку музичної освіти учнів у ХХ та ХХІ ст. у навчальних закладах Китаю, підготовки музично-педагогічних кадрів для здійснення музично-освітньої роботи з дітьми.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Ван, Юйхэ. (2002). *История музыки в современном Китае*. Пекин : Народное музыкальное изд-во.
- Ван, Юн И. (1999). *Китайское музыкальное образование новой эпохи: 1840–1949*. Шанхай.
- Дін, Юнь. (2016). *Формування музичної культури молодших школярів у процесі фортепіанного навчання в мистецьких позашкільних закладах освіти* (Дис. ... канд. пед. наук). Київ : НПУ імені М. Драгоманова.
- Кабалевский, Д. Б. (1952). Музыка свободного Китая. *Советская музыка*, 5, 12-18.
- Мю, Пейянь. (1996). Музыкальное образование в начальных и средних школах. Шанхай.
- Остапеч, Ю. (2011). Конфуцій. У Ю. Левенець, Ю. Шаповал та ін. (ред). *Політична енциклопедія*. К. : Парламентське видавництво.
- Сунь, Цзинань. (2004). *Летопись китайского музыкального образования в период новой истории (1840-2000 гг.)*. Шаньдун.

REFERENCES

- Van, Juhje. (2002). *Istorija muzyki v sovremennom Kitae [The history of music in modern China]*. Pekin : Narodnoe muzykal'noe izd-vo. [in Russian]
- Van, Jun I. (1999). *Kitajskoe muzykal'noe obrazovanie novoj jepohi: 1840–1949 [Chinese music education of a new era: 1840–1949]*. Shanhaj. [in Russian]
- Din, Yun. (2016). *Formuvannia muzychnoi kultury molodshykh shkoliariv u protsesi fortepiannoho navchannia v mystetskykh pozashkilnykh zakladakh osvity [Formation of musical culture of junior pupils in the process of piano learning in artistic out-of-school educational institutions]* (Dys. ... kand. ped. nauk). Kyiv : NPU imeni M. Drahomanova. [in Ukrainian]
- Kabalevskij, D. B. (1952). *Muzyka svobodnogo Kitaja [The music of free China]*. Sovetskaja muzyka [Soviet music], 5, 12-18. [in Russian]
- Mju, Pejjan'. (1996). *Muzykal'noe obrazovanie v nachal'nyh i srednih shkolah [Music education in primary and secondary schools]*. Shanhaj. [in Russian]
- Ostapets, Yu. (2011). Konfutsii [Confucius]. In Yu. Levenets, Yu. Shapoval ta in. (ed). *Politychna entsyklopediia [Political Encyclopedia]*. K. : Parlamentske vydavnytstvo. [in Ukrainian]
- Sun', Czinan'. (2004). *Letopis' kitajskogo muzykal'nogo obrazovanija v period novoj istorii (1840-2000 gg.) [Chronicles of Chinese music education in the period of the new history (1840-2000)]*. Shan'dun. [in Russian]

Фань Чженсюань

аспірант Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
вул. Алчевських, 29, Харків, Україна
61002

Fan Zhenxuan

Post-graduate student
H. S. Skovoroda Kharkiv National
Pedagogical University
Alchevskykh Str., 29, Kharkiv, Ukraine
61002

УДК 37.061+371.212.3

ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ

Л. Г. Карпова

INFORMATION-EDUCATIONAL ENVIRONMENT AS A MEANS OF DEVELOPMENT OF A GIFTED CHILD

L. G. Karpova

У роботі розкрито вплив інформаційно-освітнього середовища на розвиток обдарованої дитини (дослідження проведено на базі Лабораторії інформаційних технологій навчання). Інформаційно-освітнє середовище є важливим засобом розвитку обдарованих дітей, оскільки воно виступає основою діяльності закладу освіти, розширює його навчальні можливості і відповідає тенденціям розвитку сучасного суспільства (інформатизація, технізація тощо). Розкрито напрями діяльності Лабораторії інформаційних технологій навчання, спрямовані на розвиток обдарованих дітей (упровадження та інтеграція дистанційного навчання у навчально-виховний процес як невід'ємної складової сучасної освіти, організація дистанційного навчання, у тому числі в рамках взаємодії із закладами вищої освіти – дуальне навчання; створення та поповнення методично-інформаційних ресурсів школи-інтернату, їх технічна підтримка; забезпечення стійкого функціонування та розвитку комп'ютерної мережі у школі, використання нових засобів інформаційних технологій; програмно-технічний, методичний та організаційний супровід навчальних комп'ютерних класів та комп'ютерного обладнання предметних кабінетів; забезпечення представництва школи у світовому інформаційному просторі (сайт школи, учительські блоги); підтримка проєктів, які передбачають використання нових інформаційних технологій та мережі Інтернет; фінансування програмних засобів навчального призначення; дослідження ефективності використання програмних засобів тощо). Визначено вимоги до інформаційно-освітнього середовища та організації роботи обдарованих учнів, а саме: сформованість інформаційної культури і компетентність суб'єктів середовища, його орієнтація на моніторинг розвитку обдарованості дитини, гармонізація зв'язків між суб'єктами освітнього процесу (батьками, учителями, учнями), посилення зв'язків школи із зовнішнім середовищем (насамперед, із закладами вищої освіти). Отже, інформаційно-освітнє середовище охоплює інформаційний та освітньо-розвивальний простір, інтегрує інформацію, отриману з різних джерел, сприяє розвитку творчості, самостійності й активності обдарованих учнів, їхніх пізнавальних процесів, формуванню мотивації до саморозвитку, умінь спілкуватися і взаємодіяти з людьми та вдумливо працювати з новітніми технічними пристроями.

Ключові слова: інформаційно-освітнє середовище, обдарована дитина, розвиток, вимоги, напрями, Лабораторія інформаційних технологій навчання, обласна спеціалізована школа-інтернат II-III ступенів «Обдарованість», дуальне навчання.

The article is dedicated to revelation of the influence of information-educational environment on gifted child's development. The study has been carried out on the basis of the Laboratory of informational technologies of education. The information-educational environment is an important means of gifted children's development as it is considered to be the basis of activity of educational institution, extends its learning opportunities and corresponds to such tendencies of development of modern society as informatization, mechanization etc. The directions of activity of the Laboratory of informational technologies of education have been revealed. They are aimed at development of gifted children and included: introduction and integration of distance learning into educational process as an integral part of modern education, organization of distance learning, in particular through cooperation with institutions of higher education (dual education); creation and replenishment of methodic-informational resources of the boarding school, their technical support; ensuring sustainable functioning and development of computer network at school, use of new means of informational technologies; software and technical, methodic and organizational support of educational computer classrooms and computer equipment for subject classrooms; providing school representation in world informational space (school website, teachers' blogs); support of projects that include use of new informational technologies and Internet; funding educational software; researching the effectiveness of using software tools etc. The requirements to information-educational environment and organization of gifted children's work have been determined. They are development of informational culture and competence of subjects of environment, its orientation on monitoring of development of child's giftedness, harmonization of relationships between subjects of educational process (parents, pupils, teachers), strengthening school ties with the external environment (first of all, with institutions of higher education). So, information-educational environment includes informational and educational-developing space, integrate information received from various sources, promotes creativity, autonomy and development of activity of gifted children, their cognitive processes, formation of motivation to self-development, abilities to communicate and interact with people and work with the newest technical devices thoughtfully.

Key words: information-educational environment, gifted child, development, requirements, directions, Laboratory of informational technologies of education, Regional Specialized Boarding School of II-III degree "Giftedness", dual education.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку освіти в Україні нагальною є потреба у формуванні діяльної, творчої, обдарованої, високорозвиненої особистості, здатної виявляти свої таланти та вчитися впродовж життя. Осередком розвитку такої обдарованої особистості має бути школа, яка здатна створити для дитини особливе освітньо-розвивальне середовище, так побудувати освітній процес, щоб допомагати дітям реалізовувати їхні індивідуальні здібності, сприяти вияву творчої активності і розвивати таланти. Обдаровані діти потребують створення особливих умов, які сприяють розкриттю та підтримці їхніх талантів, задоволенню пізнавальних потреб у вольовій, емоційній та інтелектуальній сферах, їх саморозвитку і самореалізації як творчих особистостей. З огляду на це вважаємо, що важливо підтримувати зв'язок між мікросередовищем (школою) та макросередовищем (соціокультурним середовищем,

освітньою та культурною інфраструктурою, іншими закладами освіти, зокрема, вищої тощо) на позиції дуальної освіти, що, на наш погляд, сприятиме повному розкриттю задатків дітей, створенню можливостей для задоволення їхніх різноманітних індивідуальних пізнавальних запитів, залученню їх до наукової діяльності та формуванню готовності до навчання впродовж життя.

Окрім того, сучасні тенденції в системі освіти та суспільстві, загалом (технізація, інформатизація, віртуалізація), зумовлюють проникнення цих тенденцій у навчально-виховний процес закладів освіти та використання їхніх можливостей в освітніх цілях. Тому проблема створення інформаційно-освітнього середовища як засобу розвитку обдарованої дитини є надзвичайно актуальною, оскільки воно є визначальним у формуванні успішної людини, сприяє всебічному розвитку учнів, вдало відповідає вимогам часу, виступає основою життєдіяльності будь-якого закладу освіти й орієнтується на запити й очікування дітей у реальному житті.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Певні аспекти проблеми впливу освітнього середовища на особистість дитини вже стали предметом досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців.

Так, Т. Адарюкова (2007) і Т. Харченко (2002) досліджують соціальну природу освітнього середовища, убачаючи в ньому умову взаємодії та соціалізації дітей. Дійсно, освітнє середовище передбачає взаємодію особистості з різними суб'єктами освітнього процесу (педагогами, батьками, іншими учнями), у тому числі поза межами школи. І на наш погляд, соціальна складова середовища є значущою, адже від неї залежить ефективність діяльності суб'єктів середовища, реалізація його розвивального і виховного потенціалу.

У свою чергу, В. Алфімов (2017), Г. Білозерська (2011), Н. Гонтаровська (2010), А. Давиденко (2004), Д. Костюкевич і А. Кух (2006), С. Лещук (2006), С. Осипенко (2017) вивчають розвивальні можливості освітнього середовища, його вплив на успішність навчання дітей, їхню творчість і самостійність, відзначаючи, що середовище є ефективним засобом активізації дитини. З огляду на це ми можемо передбачити, що освітнє середовище закладу освіти володіє унікальними можливостями для розвитку здібностей обдарованих дітей, їхніх навичок, пізнавальних процесів завдяки використанню різноманітних розвивальних завдань, ефективній навчальній діяльності, дуальному навчанню.

Важливими також є залучення дітей до активної роботи і адаптація засобів, якими володіє середовище, під індивідуальні вимоги обдарованої дитини.

Окрім того, низка науковців, зокрема С. Архипова і С. Мукомел (2006), К. Дубич (2007), К. Приходченко (2011), досліджують виховний потенціал освітнього середовища, розкриваючи його виключне значення для формування духовних цінностей особистості, її якостей і культури. Дійсно, освітнє середовище впливає на виховання особистості через його загальну атмосферу, виховну діяльність, що проваджується школою, взаємодію з батьками та іншими закладами освіти.

Водночас, у зарубіжній літературі (Busra & Nurettin, 2018; Galazka & Trinder, 2018; Malach & Kristova, 2017) освітнє середовище розглядається як засіб створення позитивної атмосфери навчання, умова його ефективності і включає різноманітне обладнання, творче й оптимістично спрямоване спілкування між суб'єктами навчання.

Щодо інформаційно-освітнього середовища, то його специфіка і можливості використання для розвитку особистості висвітлено в роботах О. Дмитрук і Т. Коношевич (2017), Л. Панченко (2011), В. Петрук (2012), Л. Петухової (2007), В. Пилипенко (2013), О. Соколюк (2016), Л. Тархан (2013). У цих наукових розвідках інформаційно-освітнє середовище представлене переважно з позиції підготовки вчителя в цих умовах та використання його потенціалу в навчанні.

До того ж, деякі питання впливу середовища на особистість обдарованої дитини розглядалися у працях Н. Завгородньої (2006), яка досліджувала проблему соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі, М. Зуєва (2017), котрий вивчав питання організації навчання обдарованих дітей в європейських країнах, І. Удовиченко (2017), яка з опорою на дані експериментального дослідження визначила чинники освітнього середовища, що впливають на обдарованих дітей.

Разом із тим, аналіз психолого-педагогічної літератури з теми дослідження, веб-сайтів організацій: World Council for Gifted and Talented Children (Всесвітня рада для обдарованих і талановитих дітей), European Council of High Ability Європейська рада високо здібних людей, Eurotalent (Європейський комітет з освіти дітей та підлітків), які спрямовують свою діяльність на підтримку обдарованих дітей, дозволяє стверджувати, що питання впливу інформаційно-освітнього середовища на розвиток обдарованої дитини ще не стало предметом комплексного вивчення, що і зумовило проведення даного дослідження.

Мета статті – схарактеризувати можливості інформаційно-освітнього середовища як засобу розвитку обдарованої дитини на основі аналізу діяльності Лабораторії інформаційних технологій навчання.

Виклад основного матеріалу. Сучасні вітчизняні й зарубіжні вчені (Алфімов, 2013; Соколюк, 2016; Galazka & Trinder, 2018; Malach & Kristova, 2017 та інші) вважають, що освітнє середовище спрямоване на підтримку кожного учня і виступає сукупністю матеріальних факторів освітнього процесу, міжособистісних відносин та спеціально створених педагогом умов навчання і виховання для комфортного перебування дитини в закладі освіти (Алфімов, 2013).

Останнім часом у системі освіти все виразнішою стає необхідність оновлення освітнього середовища з метою приведення його у відповідність до сучасного рівня технологічного розвитку суспільства, стану і тенденцій розвитку соціуму. З огляду на це, необхідним є впровадження інформаційних технологій і якомога повніше використання їх можливостей в освітньому середовищі, а матеріально-технічні умови та інформаційно-комунікативне забезпечення є одними з показників, що характеризують якість освітнього середовища (Полякова, 2013).

На наш погляд, освітнє середовище можна розглядати як упорядковану сукупність просторово-предметних (матеріально-технічна база школи), соціальних (взаємини між суб'єктами освітнього процесу: педагогами, учнями, батьками, громадськістю) і психодидактичних (технології, організація, зміст, форми, методи, засоби навчання) чинників, інтеграція яких сприяє ефективному використанню потенціалу цього середовища та розвитку всіх суб'єктів навчально-виховного процесу. У свою чергу, ми погоджуємося із думкою С. Величко і Д. Денисова (Величко, Денисов, 2007) та О. Соколюк (Соколюк, 2016) стосовно того, що інформаційно-освітнє середовище є єдиним простором, у якому, по-перше, здійснюється інтеграція всієї інформації щодо освітнього процесу за допомогою різних її носіїв; по-друге, інтегральним системним засобом підвищення ефективності освітнього процесу за допомогою сукупності засобів передачі інформації, які забезпечують взаємозв'язок наукової, профорієнтаційної, виховної, фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, роботи адміністрації закладу освіти, психологічної служби, бібліотеки, адміністративно-господарської частини тощо. Інформаційно-освітнє середовище входить до навчального середовища закладу освіти разом із віртуальним середовищем (програмне забезпечення для надання

освітніх послуг) й інтерактивним навчальним середовищем (підтримка структурованої взаємодії між учнями, а за умов дистанційної освіти – між учнями, педагогами та фахівцями різних галузей) (Величко і Денисов, 2007).

З метою вивчення впливу інформаційно-освітнього середовища на розвиток обдарованих дітей нами були розроблене і впроваджене в роботу Харківської обласної спеціалізованої школи-інтернату II-III ступенів «Обдарованість» (ОСШ) Положення про Лабораторію інформаційних технологій навчання. Так, Лабораторія забезпечує розвиток та функціонування інформаційної інфраструктури ОСШ, її зв'язок з регіональним і світовим інформаційними просторами, інформаційно-технічну та методичну підтримку взаємодії ОСШ з іншими суб'єктами освітянської діяльності засобами сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, здійснює розробку та впровадження програмно-технічних засобів інформатизації навчального процесу, управління, а також проведення дослідницьких робіт у галузі нових інформаційних технологій (Положення, 2012).

Серед напрямів діяльності, що реалізуються Лабораторією, можемо виокремити такі:

– упровадження та інтеграція у навчально-виховний процес як невід'ємної складової сучасної освіти дистанційного навчання; організація дистанційного навчання в рамках взаємодії із закладами вищої освіти. Основна мета – посилення зв'язків із зовнішнім середовищем для розкриття здібностей учня. З метою організації дуального навчання, яке передбачає поєднання навчання у школі з навчанням у закладах вищої освіти, пропонується організувати навчання обдарованих дітей не лише у школі, але і за її межами. Таку організацію навчання за формою будемо вважати кластером. Працюючи в цьому напрямі, ОСШ підписала низку угод про співробітництво із закладами вищої освіти: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (учні проводять досліди на базі хімічної лабораторії, відвідують лекції, практикуми і консультації з біології, готуються до участі в турнірах і олімпіадах), Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (учні відпрацьовують в університеті практичну частину навчальної програми з інформатики, залучаються до участі в міжнародних програмах та літніх школах університету, готуються до участі у Всеукраїнському турнірі юних інформатиків), Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (учні відвідують

конференції і практичні заняття з інформатики, консультації з підготовки робіт у Малій академії наук України), Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди (учні відвідують біологічний практикум, а викладачі університету здійснюють наукове керівництво дослідно-експериментальною роботою ОСШ), Національний фармацевтичний університет (для учнів проводяться лабораторні заняття і практикуми з біології та хімії, викладачами здійснюється наукове керівництво роботою учнів у Малій академії наук України), Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова (учні відвідують заняття у Школах розвитку: юного економіста-винахідника, юного еколога, юного архітектора, бізнес-розвідника, дизайну світла, інтер'єра). Така інтеграція створює можливості для повнішого розкриття й реалізації схильностей і талантів дитини, дозволяє проводити ґрунтовні наукові дослідження, забезпечує неперервність, наступність освіти;

– створення та поповнення банку методично-інформаційних ресурсів школи-інтернату навчальними відеофільмами, електронними посібниками, матеріалами мультимедійних інтерактивних уроків; технічна підтримка методично-інформаційних ресурсів (зйомка, обробка відеоматеріалів). Активне використання цих ресурсів сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу дітьми, формуванню в них умінь користуватися інформаційними пристроями, залученню до самостійного створення і використання методично-інформаційних ресурсів;

– забезпечення стійкого функціонування та розвитку корпоративної комп'ютерної мережі, телекомунікаційних та інформаційних комп'ютерних мереж на базі мережі ОСШ. Так, комп'ютерні мережі школи використовуються для подання навчальної інформації, її унаочнення, самостійного інформаційного пошуку та виконання завдань учнями, перевірки рівня засвоєння навчального матеріалу;

– розробка перспективних планів у галузі засобів нових інформаційних технологій навчання; організація засвоєння нових програмних та технічних засобів інформаційних технологій в освіті, накопичення загального та тематичного прикладного програмного забезпечення. Діти, особливо якщо мова йде про обдарованих дітей, хочуть бути обізнані з усіма інноваціями в галузі технологій, уміти застосовувати новітні досягнення у сфері інформаційних технологій, а вчителі мають ознайомлювати дітей з інформаційними новинками;

- розробка, впровадження та супровід інформаційних систем підтримки основних процесів діяльності ОСШ (навчального процесу, різноманітних досліджень, адміністративного управління); програмно-технічний, методичний та організаційний супровід навчальних комп'ютерних класів та комп'ютерного обладнання предметних кабінетів, що сприяє повному і зручному використанню їх можливостей учнями;

- створення, актуалізація та розвиток WWW-серверів, які забезпечують представництво ОСШ у світовому інформаційному просторі. До процесу навчання залучаються вчительські сайти і блоги, а інформація про роботу школи розміщується на її сайті (на базі сайту є on-line підтримка викладання базових навчальних дисциплін);

- підтримка проектів, у яких бере участь ОСШ, які фінансуються різними фондами і виконання яких передбачає використання нових інформаційних технологій та мережі Інтернет;

- фінансування розробки і придбання програмних засобів навчального призначення – електронних підручників та посібників; тиражування засобів навчального призначення: методичних розробок, посібників та підручників, авторами яких є викладачі школи; забезпечення технічними аудіо та відео засобами навчальних приміщень школи для проведення ефективних занять з обдарованими учнями; забезпечення захисту від несанкціонованого доступу до матеріалів методичного серверу школи: електронних підручників, посібників, іншого методичного забезпечення;

- дослідження ефективності використання програмних засобів навчального призначення, їх впливу на якість освіти обдарованих дітей.

З огляду на суть інформаційно-освітнього середовища та виокремлені напрями діяльності в ньому, нами були визначені вимоги до інформаційно-освітнього середовища та організації роботи обдарованих учнів в умовах цього середовища, а саме:

- 1) сформованість інформаційної культури і компетентності суб'єктів середовища (педагогів та учнів) (Панченко, 2011; Busra & Nurettin, 2018; Volchegorskaya, Fortygina & Yakovleva, 2018), що зумовлює грамотне використання інформаційних засобів в освітніх цілях і передбачає формування вміння суб'єктів навчання працювати з ними, виважено і критично добирати інформацію з електронних ресурсів;

- 2) гармонізація зв'язків між суб'єктами освітнього процесу (батьками, учнями, педагогічним колективом), що дозволить їм бути обізнаними з усіма особливостями інформаційно-освітнього середовища, а

дитині – отримати підтримку та визнання її унікальності з боку різних суб'єктів освітнього процесу;

3) організація в інформаційно-освітньому середовищі моніторингу розвитку обдарованості дитини, забезпечення індивідуальних способів оптимального розвитку інтересів кожної дитини, її здібностей, можливостей самоорганізації та саморозвитку;

4) посилення зв'язків школи із зовнішнім середовищем (у першу чергу, із закладами вищої освіти) для кращого розкриття здібностей обдарованих дітей, можливостей їх реалізації в соціумі, що сприяє розширенню інформаційного поля, забезпечує спілкування і взаємодію між різними суб'єктами освітнього процесу.

Важливо відзначити, що інформаційно-освітнє середовище створює можливості не лише для фасилітації процесу навчання і розвитку обдарованих дітей, але й виховання особистісних якостей та гармонійної адаптації дітей у соціумі.

Висновки. Отже, автором було розроблено і втілено в діяльність Харківської обласної спеціалізованої школи-інтернату II-III ступенів «Обдарованість» Положення про Лабораторію інформаційних технологій навчання. Серед напрямів діяльності, що реалізуються Лабораторією, є такі: упровадження дистанційного навчання, поповнення методично-інформаційних ресурсів школи, забезпечення функціонування комп'ютерної мережі, використання нових засобів інформаційних технологій, забезпечення представництва школи у світовому інформаційному просторі тощо. Особлива увага приділяється посиленню зв'язків ОСШ із зовнішнім середовищем, що передбачає поєднання навчання учнів у школі з навчанням у закладах вищої освіти (унаслідок підписання низки угод про співробітництво ОСШ із закладами вищої освіти). З огляду на це, нами були визначені вимоги до інформаційно-освітнього середовища та організації роботи обдарованих учнів в його умовах, зокрема: сформованість інформаційної культури та компетентність суб'єктів середовища, гармонізація зв'язків між ними, орієнтація інформаційно-освітнього середовища на моніторинг розвитку обдарованості дитини, посилення зв'язків школи із зовнішнім середовищем.

Перспективи подальших розвідок убачаємо в обґрунтуванні умов ефективної організації освітнього середовища обдарованих учнів, визначенні його функцій і складових.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Адарюкова, Т. Г. (2007). Соціально-освітнє середовище як умова взаємодії, соціалізації, виховання та самовиховання учнівської молоді. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки)*, 2, 180-186.
- Алфімов, В. М. (2017). Освітнє середовище ліцею як фактор безпеки обдарованих старшокласників. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 3(78), 19-23.
- Архипова, С. П. і Мукомел, С. А. (2006). Вплив соціально-виховуючого середовища на формування духовних цінностей особистості. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 5(18), 19-29.
- Білозерська, Г. О. (2011). *Формування розвивального середовища професійної підготовки майбутнього вчителя музики*. (автореф. дис. ... канд. пед. наук). Національна Академія педагогічних наук України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих, Київ.
- Величко, С. П. і Денисов, Д. О. (2007). Сучасні уявлення про освітнє середовище у процесі вивчення природничих дисциплін. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія педагогічна*, 13, 66-68.
- Гонтаровська, Н. Б. (2010). *Освітнє середовище як фактор розвитку особистості дитини*. Київ : Вид-во РВА "Дніпро-VAL".
- Давиденко, А. А. (2004). Роль соціального середовища у творчості людини. У Кузь, В. Г. (ред.) *Збірник наукових праць* (сс. 57-61). Київ : Науковий світ.
- Дмитрук, О., Коношевич, Т. (2017). Інноваційні технології у професійній підготовці фахівців. *Професійно-технічна освіта*, 1, 24-28.
- Дубич, К. В. (2007). *Особистісно орієнтоване виховання студентів в умовах соціокультурного середовища вищого навчального закладу*. (автореф. дис. ... канд. пед. наук). Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Луганськ.
- Завгородня, Н. М. (2006). *Педагогічні умови соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі загальноосвітнього навчального закладу*. (автореф. дис. ... канд. пед. наук). Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ.
- Зуєв, М. (2017). Загальні підходи до організації навчання обдарованих дітей в європейських країнах. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика*, 1(18), 40-45.
- Костюкевич, Д. Я. і Кух, А. М. (2006). *Методичні засади організації сучасного освітнього середовища з фізики в загальноосвітніх навчальних закладах*. Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О. А.
- Лещук, С. О. (2006). *Навчально-інформаційне середовище як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів старшої школи у процесі навчання інформатики* (автореф. дис. ... канд. пед. наук). Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ.
- Осипенко, С. (2017). Проектні технології у створенні освітньо-розвивального середовища. *Професійно-технічна освіта*, 4, 22-23.

- Панченко, Л. Ф. (2011). *Теоретико-методологічні засади розвитку інформаційно-освітнього середовища університету*. (автореф. дис. ... докт. пед. наук). Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, Луганськ.
- Петрук, В. (2012). Динаміка розвитку дистанційної освіти в межах її соціально-філософського значення. *Освіта і управління*, 15 (2/3), 14-19.
- Петухова, Л. Є. (2007). *Теоретичні основи підготовки вчителів початкових класів в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища*. Херсон : Айлант.
- Пилипенко, В. (2013). Проблема мотивації студентів до використання ІКТ у навчальному середовищі вищої школи. *Освіта і управління*, 16 (1/2), 46-52.
- Положення про лабораторію інформаційних технологій навчання ОСШ «Обдарованість». (2012). Харків.
- Полякова, Г. А. (2013). Показники якості освіти та освітнього середовища вищого навчального закладу в контексті компетентнісного підходу. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди»*, 28, 271-277.
- Приходченко, К. І. (2011). *Творче освітньо-виховне середовище: теоретичний і практичний концепти*. Донецьк : Вид-во "Ноулідж".
- Соколюк, О. М. (2016). Генеза поняття «інформаційно-освітнє середовище» – сучасний погляд. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*, 5(7), 260-265.
- Тархан, Л. З. (2013). Професійно-орієнтована інформаційна среда – основа компетентного підходу в підготовці спеціаліста. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*, 38-39, 29-35.
- Удовиченко, І. (2017). Організація освітнього середовища для обдарованих учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика*, 1(18), 46-53.
- Харченко, Т. Г. (2002). *Взаємодія школи та соціального середовища у вихованні учнів колегів і ліцеїв Франції*. (автореф. дис. ... канд. пед. наук). Луганський державний педагогічний університет імені Тараса Шевченка, Луганськ.
- Busra, C. & Nurettin, S. (2018). Teachers' Sensitivity towards Technology and Environmental Ethics. *Educational Sciences*, 8(3). Retrieved from <https://www.mdpi.com/2227-7102/8/3/121/html>
- European Council of High Ability. Retrieved from <https://www.echa.info/about-echa>
- Eurotalent. Retrieved from <http://www.eurotalent.org/en/>
- Galazka, A. & Trinder, M. (2018). Creating a "Positive Environment" Through Drama in the EFL Classroom. *The New Educational Review*, 54. Retrieved from <http://www.educationalrev.us.edu.pl/e54/a16.pdf>
- Malach, J. & Kristova, K. (2017). The Impact of School Education and Family Environment on Pupils' Entrepreneurial spirit and Attitude to Entrepreneurship. *The New Educational Review*, 49. Retrieved from <http://www.educationalrev.us.edu.pl/e49/a8.pdf>

- Volchegorskaya, E., Fortygina, S. & Yakovleva, N. (2018). Information-educational environment as a means for developing projecting competence of future elementary school teachers. *Revista Espacios*, 39(30). Retrieved from <http://www.revistaespacios.com/a18v39n30/a18v39n30p07.pdf>
- World Council for Gifted and Talented Children. Retrieved from <https://www.world-gifted.org/about-wcgtc/mission/>

REFERENCES

- Adariukova, T. G. (2007). Sotsialno-osvitnie seredovysche iak umova vzaiemodii, sotsializatsii, vyhovannia ta samovyhovannia uchnivskoi molodi. *Zbirnyk naukovykh prats Berdianskogo derzhavnogo pedagogichnogo univaersytety (Pedagogichni nauky)* [Social-educational environment as a condition of interaction, socialization, education and self-education of the studying youth. *Collection of scientific works of Beryansk State Pedagogical University (Pedagogical Sciences)*], 2, 180-186. [in Ukrainian]
- Alfimov, V. M. (2017). Osvitne seredovysche litseiu iak factor bezpeky obdarovanykh starshoklasnykiv. *Duhovnist osobystosti: metodologii, teorii i praktyka* [Educational environment of lyceum as a factor of safety of gifted senior schoolchildren. *Spirituality of a personality: methodology, theory and practice*], 3(78), 19-23. [in Ukrainian]
- Arhipova, S. P. & Mukomel, C. A. (2006). Vplyv sotsialno-vyhovuiuchogo seredovyscha na formuvannia duhovnih tsinnosti osobystosti. *Duhovnist osobystosti: metodologii, teorii i praktyka* [Influence of social-educational environment on formation of spiritual values of personality. *Spirituality of a personality: methodology, theory and practice*], 5(18), 19-29. [in Ukrainian]
- Bilozerska, G. O. (2011). *Formuvannia rozvyvalnogo seredovyscha profesiynoi pidgotovky maibutniogo vchytelia muzyky* (avtoref. dys. ... kand. ped. nauk) [Formation of developing environment of professional training of future Music teachers (Abstract of thesis for the degree of candidate of pedagogical science)]. Natsionalna Akademiia pedagogichnykh nauk Ukrainy, Instytut pedagogichnoi osvity i osvity doroslykh, Kyiv. [in Ukrainian]
- Velichko, S. P. & Denisov, D. O. (2007). Suchasni uiavlennia pro osvitnie seredovysche u protsesi vyvchennia pryrodnykh dystsyplin. *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskogo derzhavnogo universytetu: Serii pedagogichna* [Modern interpretation of educational environment in the process of learning Natural Sciences, *Collection of scientific papers Kamianets-Podilskyi State University: Pedagogical series*], 13, 66-68. [in Ukrainian]
- Gontarovska, N. B. (2010). *Osvitnie seredovysche iak factor rozvytku osobystosti dytyny* [Educational environment as a factor of development of child's personality]. Kyiv : Vyd-vo RVA "Dnipro-VAL". [in Ukrainian]
- Davudenko, A. A. (2004). Rol sotsialnogo seredovyscha u tvorchosti liudyny. U Kuz, V. G. (red.) *Zbirnyk naukovykh prats* [Role of social environment in person's creativity. In Kuz, V. G. (ed.) *Collection of scientific works*] (pp.57-66). Kyiv : Naukovyi svit. [in Ukrainian]

- Dmytruk, O. & Konoshevych, T. (2017). Innovatsiyni tehnologii u profesiyniy pidgotovtsi fahivtsiv *Profesiyno-tehnichna osvita* [Innovative technologies in specialist's professional training. *Professional-technical education*], 1, 24-28. [in Ukrainian]
- Dubych, K. V. (2007). *Osobystisno oriientovane vyhovannia studentiv v umovah sotsiokulturnogo seredovyscha vyschogo navchalnogo zakladu* (avtoref. dys. ... kand. ped. nauk) [Personal oriented students' training in a socio-cultural environment of higher educational establishment (Abstract of thesis for the degree of candidate of pedagogical science)]. Shidnoukrainskyi natsionalnyi universytet imeni Volodymyra Dalia, Luhansk. [in Ukrainian]
- Zavhorodnya, N. M. (2006). *Pedagogichni umovy sotsializatsii obdarovanyh uchniv u navchalno-vyhovnomu seredovyschi zagalnoosvitniogo navchalnogo zakladu* (avtoref. dys. ... kand. ped. nauk) [Pedagogical conditions of socialization of gifted schoolchildren in the training and educational environment of a comprehensive secondary school (Abstract of thesis for the degree of candidate of pedagogical science)]. Natsionalnyi pedagogichniy universytet imeni M. P. Dragomanova, Kyiv. [in Ukrainian]
- Zuev, M. (2017). Zagalni pidhody do organizatsii navchannia obdarovanyh ditei v evropeiskih krainah. *Navchannia i vyhovannia obdarovanoi dytyny* [General approaches to organization of children training in European countries. *Training and education of a gifted child: theory and practice*], 1(18), 40-45. [in Ukrainian]
- Kostiukevych, D. Ya. & Kuh, A. M. (2006). *Metodychni zasady organizatsii suchasnogo osvitniogo seredovyscha z fizyky v zagalnoosvitnih navchalnyh zakladah* [Methodical foundations of organization of modern educational environment in Physics at secondary schools]. Kamianets-Podilskyi : PP Buinytskyi O. A. [in Ukrainian]
- Leschuk, S. O. (2006). *Navchalno-informatsiye seredovysche iak zasib aktyvizatsii piznavalnoi diyalnosti uchniv starshoi shkoly u protsesi navchannia informatyky* (avtoref. dys. ... kand. ped. nauk) [Education-and-information environment as a means of activation of senior pupils' cognitive activity in teaching computer science (Abstract of thesis for the degree of candidate of pedagogical science)]. Natsionalnyi pedagogichniy universytet imeni M. P. Dragomanova, Kyiv. [in Ukrainian]
- Osypenko, S. (2017). Proektni tehnologii u stvorenni osvitnio-rozvyvalnogo seredovyscha. *Profesiyno-tehnichna osvita* [Project technologies in creation of educational-developing environment. *Professional-technical education*], 4, 22-23. [in Ukrainian]
- Panchenko, L. F. (2011). *Teoretyko-metodologichni zasady rozvytku informatsiyno-osvitniogo seredovyscha* (avtoref. dys. ... dokt. ped. nauk) [Theoretical and methodological basis of the development informational educational environment of university (Abstract of thesis for the degree of the doctor of pedagogical science)]. Luhanskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka, Luhansk. [in Ukrainian]
- Petruk, V. (2012). Dynamika rozvytku dystantsiynoi osvity v mezhah ii sotsialno-filosofskogo znachennia. *Osvita i upravlinnia* [Dynamics of development on distance education within its social and philosophical significance. *Education and management*], 15 (2/3), 14-19. [in Ukrainian]
- Petuhova, L. Ye. (2007). *Teoretychni osnovy pidgotovky vchyteliv pochatkovykh klasiv v umovah informatsiyno-komunikatsiynogo seredovyscha* [Theoretical foundations of primary school teachers' training in the conditions of information-communicative pedagogical environment]. Kherson : Ailant. [in Ukrainian]

- Pylypenko, V. (2013). Problema motyvatsii studentiv do vykorystannia IKT u navchalnomu seredovyschi vyschoi shkoly. *Osvita i upravlinnia* [Problem of students' motivation to use of ICT in educational environment of higher school. *Education and management*], 16 (1/2), 46-52. [in Ukrainian]
- Polozhennia pro laboratoriiu informatsiinyh tehnologii navchannia OSShI "Obdarovanist" (2012). [Regulation on the laboratory of informational technologies of education of Regional specialized boarding school "Giftedness"]. Kharkiv. [in Ukrainian]
- Poliakova, G. A. (2013). Pokaznyky iakosti osvity ta osvitniogo seredovyscha vyschogo navchalnogo zakladu v konteksti kompetentnisnogo pidhody. *Humanitarnyi visnyk DVNZ "Pereyaslav-Hmelnytskyi derzhavnyi pedagogichnyi universytet imeni H. S. Skovorody"* [Indicators of quality of education and educational environment of higher educational institution in the context of competence approach. *Humanitarian Bulletin of SHEI "H. S. Skovoroda Pereyaslav-Khmelnyskyi State Pedagogical University"*], 28, 271-277. [in Ukrainian]
- Prykhodchenko, K. I. (2011). *Tvorche osvitnio-vyhovne seredovysche: teoretychnyi i praktychnyi kontsepty* [Creative educational and upbringing environment: theoretical and practical concepts]. Donetsk : Vyd-vo "Knowledge". [in Ukrainian]
- Sokolyuk, O. M. (2016). Heneza poniattia "informatsiino-osvitnie seredovysche" – suchasnyi pogliad. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy* [The genesis of notion "information educational environment" in the modern aspect. *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine*], 5(7), 260-265. [in Ukrainian]
- Tarkhan, L. Z. (2013). Professionalno-orientirovannaya infomatsionnaya sreda – osnova kompetentnostnogo podhoda v podgotovke spetsialista. *Problemy inzhenerno-pedagogichnoi osvity* [The Professionally-Oriented Informative Environment is Basis of Competent Approach in Preparation of Specialist. *Problems of engineering and teacher education*], 38-39, 29-35. [in Russian]
- Udovychenko, I. (2017). Organizatsiia osvitniogo seredovyscha dlia obdarovanyh ucniv zagalnoosvitnih navchalnyh zakladiv. *Navchannia i vyhovannia obdarovanoi dytyny: teoriia ta praktyka* [Organization of educational environment for the development of gifted students of general educational establishments. *Training and education of a gifted child: theory and practice*], 1(18), 46-53. [in Ukrainian]
- Kharchenko, T. G. (2002). *Vzaiemodiia shkoly ta sotsialnogo seredovyscha u vyhovanni uchniv kolezgiv i litseiv Frantsii* (avtoref. dys. ... kand. ped. nauk) [The interaction of school and social environment in upbringing of pupils of colleges and lyceums of France. (Abstract of thesis for the degree of candidate of pedagogical science)], Luhanskyi derzhavnyi pedagogichnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka, Luhansk. [in Ukrainian]
- Busra, C. & Nurettin, S. (2018). Teachers' Sensitivity towards Technology and Environmental Ethics. *Educational Sciences*, 8(3). Retrieved from <https://www.mdpi.com/2227-7102/8/3/121/htm>
- European Council of High Ability. Retrieved from <https://www.echa.info/about-echa>
- Eurotalent. Retrieved from <http://www.eurotalent.org/en/>

- Galazka, A. & Trinder, M. (2018). Creating a "Positive Environment" Through Drama in the EFL Classroom. *The New Educational Review*, 54. Retrieved from <http://www.educationalrev.us.edu.pl/e54/a16.pdf>
- Malach, J. & Kristova, K. (2017). The Impact of School Education and Family Environment on Pupils' Entrepreneurial spirit and Attitude to Entrepreneurship. *The New Educational Review*, 49. Retrieved from <http://www.educationalrev.us.edu.pl/e49/a8.pdf>
- Volchegorskaya, E., Fortygina, S. & Yakovleva, N. (2018). Information-educational environment as a means for developing projecting competence of future elementary school teachers. *Revista Espacios*, 39(30). Retrieved from <http://www.revistaespacios.com/a18v39n30/a18v39n30p07.pdf>
- World Council for Gifted and Talented Children. Retrieved from <https://www.world-gifted.org/about-wcgtc/mission/>

Карпова Лариса Георгіївна

кандидат педагогічних наук, доцент,
директор Департаменту науки і освіти
Харківської обласної державної
адміністрації
Держпром, 9 під'їзд, 4 поверх, Харків,
Україна, 61002
Тел. +380-50-300-9566
<https://orcid.org/00000-0002-9910-5499>
e-mail: deductionmax@gmail.com

Karpova Larysa

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Director of
the Department of Science and Education
Kharkiv Regional State Administration
Derzprom, 9th entrance, 4th floor, Kharkiv,
Ukraine, 61002
Tel. +380-50-300-9566
<https://orcid.org/00000-0002-9910-5499>
e-mail: deductionmax@gmail.com

Наші рецензенти

Євтухова Тетяна Анатоліївна – кандидат педагогічних наук (13.00.03 – корекційна педагогіка), доцент, завідувачка кафедри природничо-математичних дисциплін та інформатики в початковій освіті ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Слов'янськ, Україна). evtuhovaddpu@gmail.com

Зеленська Людмила Дмитрівна – доктор педагогічних наук (13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки), професор, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (Харків, Україна). zelenskaya_ludmila@ukr.net

Князян Маріанна Олексіївна – доктор педагогічних наук (13.00.04 – теорія і методика професійної освіти), професор, професор кафедри французької філології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (Одеса, Україна). kniastian1970@gmail.com

Михайличенко Олег Володимирович – доктор педагогічних наук (13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки), професор, завідувач кафедри методики викладання суспільних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (Суми, Україна). olegis@meta.ua

Ушмарова Вікторія Володимирівна – доктор педагогічних наук (13.00.04 – теорія і методика професійної освіти), доцент, професор кафедри початкової та професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (Харків, Україна). victoria.uschmarova@gmail.com

Наукове видання

ЗАСОБИ НАВЧАЛЬНОЇ ТА НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Збірник наукових праць

Випуск 51

Відповідальний за випуск К. А. Юр'єва

Засновник:
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди
Україна, 61002, м. Харків, вул. Алчевських, 29

Свідоцтво про державну реєстрацію:
КВ № 15539-4011ПР від 17.07.2009 р.

Підписано до друку 20.12.2018. Формат 60х84 1/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк ризографічний.
Умов. друк. арк. 6,05 Наклад 300 прим. Замов. № 1200/16-18

Надруковано з готового оригінал-макету у друкарні ФОП Петров В. В.
Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.
Запис № 24800000000106167 від 08.01.2009 р.
61144, м. Харків, вул. Гв. Широнінців, 79в, к. 137, тел. (057) 778-60-34
e-mail: bookfabrik@mail.ua

Україна, 61002, Харків
вул. Алчевських, 29